

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1899

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1900

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1899

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1900

ap. sig. 52965 ΙΝΑΝ.....

Αγορά: Εύχρηστων νέων διδασκων
των ελληνικών Γραμμάτων

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΡΙΣΤΗΜΙΟΝ
Η ΕΠΙΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ ΣΥΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΗΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Χ. ΠΕΤΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΡΑΤΡΩΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX
ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΚΑΙ ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΕ
HEINRICH SCHLIEMANN
ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
BENIAMIN ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΧΑΡΙΑΛΟΣ ΤΡΙΚΟΥΡΗΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΔΙΟΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Α. Β. Υ. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ἀντιπρόεδρος

Δ. Ταβανόπουλος

Β' Ἀντιπρόεδρος

Γ. Νικολαΐδης

Γραμματεὺς

Π. Καββαδίας

Σύμβουλοι

Στ. Ἀνδρόπουλος

Β. Γιαννούλης

Π. Καρολίδης

Β. Λεονάρδος

Ἰ. Ὁδύδης

Δ. Μακκιάς

Γ. Μιστριώτης

Γ. Παπαθασαλείου

Ἰ. Ῥωμάνος

Ἰ. Σκεῆς

Β. Στάης

Γ. Στρέϊτ

Χ. Τσουντάς

ΕΠΙΤΙΜΙΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

Η Α. Μ. Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ
Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΟΣ ΤΟΥ SAX-
MEININGEN
Η Α. Υ. Ο ΠΡΙΓΚΙΨ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΟΥ HESSEN

† Γεώργιος Ἀδέρφ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.	R. C. Jebb. Cambridge (England).
Friederich Adler. Berlin.	R. Kekulé. Berlin.
Otto Benndorf. Wien.	Adolph Kirchhoff. Berlin.
Max Collignon. Paris.	Ulrich Köhler. Berlin.
Domenico Comparetti. Firenze.	Lucien Magne. Paris.
Alexander Conze. Berlin.	Adolph Michaelis. Strassburg.
Θεόδωρος Δηλιγιάννης. Ἀθήνησι.	A. S. Murray. London.
Wilhelm Dörpfeld. Ἀθήνησι.	Charles Eliot Norton. Cambridge
Joseph Durm. Karlsruhe.	U. S. America.
Sir John Evans. London.	F. C. Penrose. London.
Paul Foucart. Paris.	G. Perrot. Paris.
Adolph Furtwängler. München.	W. M. Ramsay. Aberdeen (Scott-
Ernst Gardner. Cambridge (Eng-	land).
land).	S. Reinach. Paris.
Percy Gardner. Oxford.	Rufus R. Richardson. Ἀθήνησι.
B. L. Gildersleeve. Baltimore. U.	Th. D. Seymour. Now-Haven.
S. America.	U. S. America.
Will. Watson Goodwin. Cam-	Charles Waldstein. Cambridge
bridge. U. S. America.	(England).
Hamdy Bey. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.	Ulrich von Wilamowitz-Moellen-
B. Haussoulier. Paris.	dorff. Berlin.
L. Heuzey. Paris.	G. Treu. Dresden.
Th. Homolle. Ἀθήνησι.	Paul Wolters. Würzburg.

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1899

Οἱ ἑταῖροι, ὧν τὰ ὀνόματα εἶνε τετυπωμένα διὰ χυρτῶν γραμμάτων, εἶνε ἑταῖροι ἰσόβιοι.

Ἄγγελόπουλος Ἀθάνατος Θρ.

Ἄγγελόπουλος Ἡλίας.

Ἀθηνογένης Γ.

Ἄμποτ Νέλσων.

Ἀνδρόπουλος Στ.

Ἀνέζης Δ.

Ἀντωνιάδης Δ.

Ἀντωνόπουλος Κ.

Ἀξελός Ι.

Ἀξελός Μιλ.

Ἀραβαντινός Ι.

Ἀσιμῆς Δ.

Βακράτσας Εἰρ.

Βαλαωρίτης Ι.

Βαλλώσης Δ.

Βακκάς Π.

Βάσης Σπ.

Βάσσης Ἀλ.

Βαφειαδάκης Ν.

Βεκούσης Δ.

Βικέλας Δ.

v. Bissing Fritz.

Βλάχος Γ.

Βούκρας Δ.

Βούρος Ζ. Α.

Bourguet Émile.

Βυζαντινός Γαβριήλ.

Γαζέπης Γ.

Γεωργακόπουλος Ε.

v. Gaertringen Hiller.

Γιαννούλης Β.

Γκιών Ἀνδρέας.

Graef B.

Γρηγοράκης Γρ.

Γρηγορίου Ἀποστ.

Δαμβέργης Α.

Δαμβέργης Ν.

Δάσιος Σπ.

Δεληγεώργης Δ.

Δεμερτζῆς Α.

Δημητριάδης Χ.

Δήμητσας Μ.

Διγενῆς Μ.

Διπλαράκος Γ.

Dörpfeld W.

Δουρούτης Ἀθ.

Δραγάτης Ἰάκ.

Δραγούμης Μ.

Δραγούμης Στ.

Δουδουινιώτης Γ.

Ἐλευθεριάδης Ἐλευθέριος.

Ἐλευθεριάδης Σωκρ.

Εὐαγγελίδης Μ.

Εὐκλείδης Ι.

Ζαίμης Ἀλ.

Ζαχαρίας Δ. Π.

Ζητουνιάτης Π.

Ζυγομαλᾶς Ἄ.	Κύρης Μ.
Ζωγράφος Ἰω.	Κωνσταντινίδης Π.
Ἡλιοπούλος Χρ.	†Κωστῆς Ν.
Θεοδωρακάκης Στυλ.	Κωνσταντάρης Ἐλ.
Θεοδωρόπουλος Β.	Κωνσταντόπουλος Κ.
Θεοφανόπουλος Δ.	†Λάκων Β.
Ἰορδανόπουλος Μ.	Λαμπρυνίδης Μ.
Judeich Walther	Λαμπρόπουλος Α.
Ἰωαννίδης Π.	Λάππας Ι. Α.
Καββαδίας Π.	Λάππας Ι. Γ.
Καλαποθάκης Μ.	Λεονάρδος Β.
Καλάρκος Κ.	Λεονάρδος Α. Δ.
Καλθοκορέσης Μ.	Λόντος Ι.
Καλογερόπουλος Θ.	Λύδερς Ὁθ.
Καλογερόπουλος Ν.	Λυκάκης Ἄλ.
Κανάκης Π.	Λυκούδης Ἐμμ.
Καπλάνογλου Κ. Π.	Λύρης Ἰω.
Καράλης Α.	Μαγγιώρος Σπ.
Καραπάνος Κ.	Μακκᾶς Δ.
Καρχούλιας Π.	Μακκᾶς Κ.
Καρολίδης Π.	Μακκᾶς Ν.
Κασδόνης Γ.	Μανιάκης Κ.
Καστριώτης Π.	Μαντζάκος Χ.
Κατριάνος Α.	Μαντζούφας Ἄνδρ.
Καυταντζόγλου Ἰω.	Μανωλίδης Σωχρ.
Κεφάλας Γ.	Μαρκόπουλος Ἰω.
Κλοντηρόπουλος Γ.	Μελᾶς Δ.
Κόλλας Δ.	Milchhöfer Arthur.
Κολυβάς Α.	Μελισσουργός Γ.
Κομνηνός Π.	Μιστριώτης Γ.
Κοντόπουλος Κ.	Μομφερράτος Ἄν.
Κόντος Κ.	Μουντάκης Ἄν.
Κοντόσταυλος Α.	Μούσης Ι.
Κορομάντσος Ἐ.	Μουτσόπουλος Ἄθ.
Κορομάντσος Θεμ.	Μπαλτῆς Θ.
Coune Louis.	Μπαλάνος Ν.
Κουλουμόπουλος Κ.	Μπάρτ Γουλ.
†Κουμανούδης Στ.	†Μπογιατζόγλου Μ.
Κουρουνιώτης Κ.	Μυλωνᾶς Κ.
Κοφινιώτης Ἰω.	Νεγρεπόντης Μ. Μ.
Κριεζῆς Ἄντ.	Νικολαΐδης Γ.
	Νικολαΐδης Ι.

Νικολαΐδης Λουδ.	Σταυρόπουλος Δ.
Νικολόπουλος Π.	Steele Daniel.
Νικολόπουλος Σ.	Στέφανος Κλών.
Noack Ferd.	Στεφανάκος Φιλόθεος.
†Νομικός Α.	Στρέϊτ Γ.
	Στρέϊτ Στ.
Ξανθάκης Π.	Studniczka F.
Ξανθουδίδης Στέφ.	Σφακιανάκης Β.
	Schiff Alfred.
Οικονόμος Π.	Σχλίεμαν. Α.
Οικονόμος 'Αν.	Σωμερίτης Δ.
	Σωτηριάδης Γ.
Πασχάλης Δημ.	Τραπάντζαλης Γ.
Παπαβασιλείου Γ.	Τριανταφυλλάκος Ν.
<i>Παπαδημητρακόπουλος Θ.</i>	Τσάτσος 'Ιω.
Παπαδόπουλος Β.	Τσιθανόπουλος Δ.
Παπαναστασίου Π.	<i>Τσίλλερ 'Ερν.</i>
Παπαχρήστου Γ.	Τσουντας Χρ.
†Πάππος Δ.	†Τυπάλδος Κοζάκης Γ.
Πατύχας Γ.	Τυπάλδος Μπασιάς 'Αθ.
Περρής Π.	
Περρής Σ.	Φιλαδελφεύς Α.
Πεσμαζόγλους 'Ιω.	Fabricius E.
v. Prott Hans.	Φεράλδης Γ. Λουδ.
Πρωτοπαπαδάκης Π.	<i>Φίλιος Δ.</i>
	Φωτίου 'Ιω.
Robert K.	Φωστηρόπουλος Κ.
<i>Ραγκαβής Κλ.</i>	
Ροσέτος 'Αλ.	Χατζηδάκις Γ.
<i>Ράλλης Δ.</i>	Χατζηδάκις Ι.
Ράλλης Στ.	Χρυσανθόπουλος Παναγ.
Ρωμαΐδης 'Αρ.	Χρυσοβελόνης Δ.
Ρωμάνος 'Αθ.	
Ρωμάνος 'Εκτωρ.	Ψαλτήρας Γ.
	Ψάλτης 'Ιακ.
Σακελλαρόπουλος Σωτ.	
Σιμόπουλος Ι.	White W. J.
Σκιᾶς 'Αν.	Wide Sam.
Σκουζές 'Αλ.	Wiegand Theodor.
Σκουζές Κ.	Wolters P.
<i>Σκουζές Π.</i>	
<i>Σκουλούδης Σ.</i>	
Στάης Β.	Zahn Robert.
Σταμούλης 'Αναστ.	

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

κατὰ τὸ ἔτος 1899

συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς Ἐταιρείας Π.
Καββαδία καί, μετὰ ἔγκρισιν τοῦ συμβουλίου, ἀναγνω-
σθεῖσα ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῶν ἐταίρων τῇ 30 Ἰα-
νουαρίου 1900.

Κύριοι,

Ἐμφανιζόμενον ἐνώπιον ὑμῶν σήμερον τὸ Συμβούλιον
ἵνα λογοδοτήσῃ περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήγοντος ἔτους,
ἐκπληροῖ ἐν πρώτοις θλιβερὸν καθήκον ἀναγγέλλον ὑμῖν
μετ' ἀφάτου λύπης τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ ἐπιφα-
νεστάτου τῶν ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Ἐταιρείας ἐργατῶν
αὐτῆς Στεφάνου Κουμανούδη. Ἐπὶ 36 ὄλα ἔτη ὁ Κου-
μανούδης διετέλεσε γραμματεὺς τῆς Ἐταιρείας καὶ αὐτὸ
τοῦτο ἡ ψυχὴ καὶ τὸ κέντρον τῆς ὄλης περὶ τὴν Ἐται-
ρειαν δράσεως. Τὸ ἔργον τοῦ Κουμανούδη ἐν τῇ Ἐταιρεία
εἶνε μέγα, ὡς μεγάλη ἦτο ἡ καθόλου δράσις αὐτοῦ ἐν τῇ
ἐν Ἑλλάδι φιλολογικῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαιο-
λογίᾳ. Σοφὸς ὢν ὁ ἀνὴρ καὶ εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἀρχαιό-
τητος καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὰ τῆς Ἐταιρείας ἔργα ὄλο-
φύχως ἀφωσιωμένος, ἐδυνήθη νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς περὶ αὐ-
τόν, τοὺς ἀληθῶς ἐνδιαφερομένους ὑπὲρ τῶν ἀρχαιολογικῶν
πραγμάτων καὶ ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς Ἐταιρείας ἐν

ταῖς ἑαυτῶν ἐνεργείαις καὶ σκέψεσιν ἀγομένους. Οὕτω δὲ διὰ συνετῆς καὶ εὐστόχου διαξαγωγῆς τῶν τῆς Ἑταιρείας κατῶρθωσεν ὁ Κουμανούδης νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτὴν εἰς ἀκμὴν συνεπικούρους ἔχων ἐν τούτῳ ἰδίως τοὺς παλαιοὺς αὐτοῦ συναδέλφους, πανδήμου δὲ τυγχάνων ἐν Ἑλλάδι τιμῆς ἐπὶ τῆς ἔργου τοῦ τούτοις, φήμην δὲ καὶ ἀναγνώρισιν τὴν προσήκουσαν κεκτημένος ἐν τῷ ἔξω πεφωτισμένῳ κόσμῳ. Ἀκμάζουσιν ἀφῆκε τὴν Ἑταιρείαν ὁ Κουμανούδης, καταλιπὼν ἐν αὐτῇ μέγα καὶ χαῖνον εἰσέτι κενόν, ἐν χρόνοις καθ' οὓς ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ μεγάλη αὐτοῦ προσωπικότης, εἶπερ καὶ ἄλλοτε οὔσα ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν τῆς Ἑταιρείας, εὐεργετικὴν ἔμελλε νὰ ἀσκήσῃ δράσιν πρὸς εὐόδωσιν τῶν κατ' αὐτὴν.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἀπεβίωσε πρὸς τούτοις ὁ ἀπὸ τοῦ 1895 σύμβουλος *Γ. Τυπάλδος Κοζάκης*, ὅστις πατρόθεν εἶχε κληρονομήσει τὸ ὑπὲρ τῆς Ἑταιρείας ἐνδιαφέρον, διότι ὁ πατήρ αὐτοῦ Γεώργιος Τυπάλδος ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσεν ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς περίοδον λίαν ἐνεργὸν μέρος λαβὼν εἰς τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Εὐγενὴς τὸν νοῦν ὁ Κοζάκης κατεῖχετο ὑπὸ λατρείας ἐξικνουμένης ἐνιαχοῦ μέχρι πάθους ὑπὲρ παντὸς ὅ,τι καλὸν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῇ ἀρχαιολογίᾳ. Ἄλλ' ὑπὲρ πᾶν ἄλλο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατεῖχεν ἡ φροντίς περὶ τῶν μνημείων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Διὰ τοῦτο, εἶπερ τις καὶ ἄλλος, ὁ Κοζάκης κατ' ἐξοχὴν συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπέκτασιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἑταιρείας περὶ τὰ μνημεῖα ταῦτα καὶ ἰδίως εἰς τὸ μέγα ἔργον, ὃ ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία ἐν Δαφνίῳ. Καὶ ἄλλος δὲ ἀπὸ τοῦ 1895 σύμβουλος ἀπεβίωσε πρὸ ὀλίγων ἤδη ἡμερῶν, ὁ ἐν τῷ Ἑθν. Πανεπιστημίῳ καθηγητῆς *Β. Λάκων*, ὅστις πολλὰ ἄλλως ἐγένετο χρήσιμος τῇ Ἑταιρείᾳ μετὰ παραδειγματικῆς ἐπιμελείας καὶ ἀφοσιώσεως, σπανίας σήμερον παρ' ἡμῖν,

ἀσχολούμενος εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τῶν τῆς Ἑταιρείας καὶ εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῆ.

Εἰς τὰς λυπηρὰς ταύτας ἀναγγελίας ἐπιπροσθέτει τὸ Συμβούλιον ὅτι ἀπεβίωσαν ἐπὶ πλέον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δύο ἐπιτίμιοι ἑταῖροι καὶ ἐθνικοὶ εὐεργέται οἱ Ἀνδρέας Συγγρός καὶ Γεώργιος Ἀβέρωφ καὶ τρεῖς τακτικοὶ ἑταῖροι, οἱ Κ. Ν. Κωστῆς, Α. Νομικὸς καὶ Δ. Πάππος.

Νέοι δὲ ἑταῖροι ἐξελέγησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος καὶ ἐνεγράφησαν ἐν τῷ μητρώφῳ εἴκοσι τὸν ἀριθμὸν. Κατέβαλον δὲ τὴν ἑαυτῶν συνδρομὴν μέχρι λήξεως τοῦ ἔτους ἑταῖροι ἐν ὄλῳ 172.

Τὰ καθαρὰ καὶ πραγματικὰ ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1899 ἀνῆλθον εἰς δραχμὰς 281,439, ὧν δρ. 262,264 εἶνε καθαρὸν ἔσοδον προελθὸν ἐκ τοῦ λαχείου. Τὰ δὲ καθαρὰ καὶ πραγματικὰ ἔξοδα ἀνῆλθον ἐν ὄλῳ εἰς δραχμὰς 211,664, ὥστε ἡ χρῆσις τοῦ λήξαντος ἔτους παρέσχε περίσσειμα δρ. 69,875, ὅπερ προστίθεται εἰς τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας. Ἡ νῦν περιουσία τῆς Ἑταιρείας καὶ τὰ ὅλα ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ λήξαντος ἔτους ἐκτίθενται ἀναλελυμένως ἐν τοῖς ὑπ' ὄψιν ὑμῶν ὑπὸ τοῦ λογιστοῦ τῆς Ἑταιρείας Ἀρ. Λάππα συντεταγμένοις πίναξι τοῦ Γενικοῦ Ἰσολογισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1899¹.

Ἀνασκαφικὰ ἔργα ἐξετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἰς δέκα καὶ τρεῖς διαφόρους τόπους. Αἱ ἐν αὐτοῖς δὲ γενόμεναι δαπάναι ἐκτίθενται ἐν τῷ ὑπ' ὄψιν ὑμῶν Ἰσολογισμῷ τῆς Ἑταιρείας· τὰ δὲ ἐπιστημονικὰ τούτων πορίσματα ἐκτίθενται ἐν ταῖς δημοσιευθησομέναις ἐν τοῖς Πρακτικαῖς ἐκθέσεσι τῶν ἐνεργησάντων αὐτὰς ἐφόρων. Ἐνταῦθα

¹ Ἴδε τοὺς πίνακας τούτους προσηρημένους ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τῶν Πρακτικῶν ὑπὸ ἰδίαν σελιδοποίησιν I-XXXI.

συνοψίζοντες διὰ βραχείων τὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ἀνακοινοῦμεν τὰ ἐξῆς:

Ἐν Ἀθήναις ἐνήργησεν ἡ Ἑταιρεία μικράν τινα ἀνασκαφὴν τάφων παρὰ τὸν Κολωνὸν διὰ τοῦ παρ' ἑαυτῇ ἐφόρου Κ. Κουρουνιώτου συντελέσασαν κυρίως πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα σχήματος τῶν τάφων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ταφῆς, καὶ ἐξηκολούθησε δι' ὄλου τοῦ ἔτους τὴν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ παλαιοῦ μέλους τοῦ Συμβουλίου Κ. Μυλωνᾶ ἐνεργουμένην ἀνασκαφὴν καὶ διευθέτησιν τοῦ κατὰ τὴν Στοᾶν τοῦ Ἀπτάλου χώρου. Διὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἐκαθαρίσθησαν δέκα ὄλα δωμάτια τῆς στοᾶς καὶ ἐξηρευνήθη ὀλόκληρον τὸ πρόστωρον, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια 16 βάσεων τῆς ἐξ 22 κίωνων ἀποτελουμένης ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας· προέκυψαν δὲ ἐκ τούτου ἄλλα τε καὶ ὅτι τὸ πρόστωρον εἶχε δύο μόνον κιονοστοιχίας καὶ οὐχὶ τρεῖς, ὡς ἐπιστεύετο.

Μικρά τις σκαφικὴ ἐργασία ἐνηργήθη καὶ ἐν Πειραιεῖ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κατὰ τοὺς νεωσοίκους καὶ λύσιν τῶν τούτοις συνεχομένων τοπογραφικῶν ζητημάτων, ἰδίως τῶν περὶ τῶν λιμένων Πειραιῶς. Τὰ ἐκ τῆς σκαφῆς δὲ ταύτης πορίσματα ἐκτίθενται ἐν δημοσιευομέναις ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τούτοις ἐκθέσεσι τῶν διεξαγαγόντων αὐτὰς Ἰακ. Δραγάτη, καθηγητοῦ ἐν Πειραιεῖ, καὶ Ἡλ. Ἀγγελουπόλου Νομομηχανικοῦ, αἰτήσει τοῦ ὁποίου, ἀπὸ ἐτῶν φιλοτίμως ἀσχολουμένου περὶ τὰ λιμενικὰ ζητήματα τοῦ Πειραιῶς, προέβη ἡ Ἑταιρεία εἰς τὸ σκαφικὸν τοῦτο ἔργον.

Ἄλλη ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν Σουνίῳ, συνέχεια τῆς ἀπὸ τοῦ 1898 ἀρξαμένης, διεξαχθεῖσα καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Β. Στάη, ὅστις συνοψίζει τὰ περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ὡς ἐξῆς: « Ἀνεσκάφη τὸ πρὸς ἄρκτον κρηπίδωμα τοῦ ναοῦ, ἔνθα αἱ ἐκ μεσαιωνικῶν χρόνων τρεῖς δεξάμεναι· ὑπὸ

τὸ δάπεδον μιᾶς τούτων εὐρέθη, ἐν ἄλλοις, καὶ ἐπιγραφὴ (τιμητικὸν ψήφισμα) ἀναγράφουσα τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ ναοῦ, ὃν ἀπ' αἰῶνων πάντες ἐθεώρουν ὡς ἀνήκοντα τῇ Ἀθηνᾶ. Ἐἶνε ἀναμφισβήτητον πλέον ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς Σουινιάδος ἄκρας γνωστός περίοπτος ναός, εἶνε τοῦ Ποσειδῶνος καὶ οὐχί, ὡς ἐνομίζετο, τῆς Ἀθηνᾶς, ὅστις ἀνευρέθη πέρυσι κείμενος ἐπὶ ταπεινοτέρου ἐδάφους. Τὰ περὶ τούτων δημοσιευθήσονται ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. τοῦ τρέχοντος ἔτους, μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐπεξηγήσεων καὶ σχολίων. Ἀνεσκάφη πρὸς τούτοις μέγα ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα πρὸς ἀνατολάς, εὐθύς μετὰ τὰ προπύλαια, ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἐρειδόμενον· εἶνε δὲ τοῦτο, κατὰ τινα ἀνευρεθεῖσαν πλησίον ἐπιγραφὴν, Σιτοβολεῖον. Ἀνεσκάφη δὲ ὀλόκληρος ἡ ἐπὶ τοῦ περιβόλου στοά, ἔχουσα σχῆμα Γ. Ἐν αὐτῇ εὐρέθησαν ἐπιγραφαὶ καὶ λίθινοι σφαῖραι ἔνσημοι. Ἐπὶ πλέον ἀνεσκάφησαν ἡμιτελῶς πολλὰ κτίρια κατὰ τὸ δυτικὸν τοῦ φρουρίου, ἐν οἷς πάντως καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὡς ὀνομάζει τοῦτο πλησίον εὐρεθεῖσα ἄλλη ἐπιγραφὴ· καὶ ἐπιδιωρθώθη κατὰ μέρος ἡ βᾶσις τοῦ ναοῦ δι' εἰδικῶν ἐργατῶν, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης, ὁ ναὸς θ' ἀνακτῆση κατὰ μέγα μέρος, τὸ ἀρχαῖον κάλλος αὐτοῦ».

Ἐτέρα ἀνασκαφὴ ἐνηργήθη ἐν Πλαταιαῖς διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Α. Σκιᾶ σκοποῦσα τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐπισήμων τῆς πόλεως ἐκείνης μνημείων, τῶν γνωστῶν ἰδίως ἐκ τῆς περιηγήσεως τοῦ Πausanίου. Καὶ ἀνεζητήθησαν μὲν διὰ σκαφῆς τὰ τε ἔξω τῆς πόλεως ἰδρυμένα τὸ πάλαι καὶ πανελλήνια μνημεῖα καὶ τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως ἱερὰ καὶ δημόσια κτίρια, οὐδὲν ὅμως ἴχνος τούτων εὐρέθη, ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι ἐντελῶς εἶχον ταῦτα καταστραφῆ ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων. Μόνον ἡ θέσις ἐνὸς ἱεροῦ ἐφάνη, ἀποκαλυφθέντος μέρους μεγάλου περιβόλου καὶ δύο ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν παρ' αὐτὸν εὐρεθεισῶν. Ἐξ ἄλλων δὲ

γενομένων εὐρημάτων μνημονευτέον μαρμαρίνην ἀρχαϊκῆς τέχνης κεφαλὴν ἐκ μετόπης ναοῦ, ὡς φαίνεται, προερχομένην. Διὰ τῶν σκαφικῶν τούτων ἐργασιῶν ἐδείχθη πρὸς τοῦτοις, ὅτι ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Πλαταιῶν ὑπῆρχε καὶ συν-οικισμός τις προϊστορικός, καὶ ἐξηκριβώθησαν τὰ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκοδομῆς τοῦ περιβάλλοντος τὴν πόλιν τείχους.

Καὶ ἐν Θερμοπύλαις ἐνήργησεν ἡ Ἐταιρεία διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Π. Καστριώτου δοκιμαστικὴν τινα σκαφήν πρὸς ἐξακριβώσιν τῶν κατὰ τὸν τάφον τῶν ὑπὸ τὸν Λεωνίδα ἐκεῖ πεσόντων Σπαρτιατῶν. Ἐγένετο σκαφή ἐπὶ τοῦ λεγομένου *Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ*, κατὰ τὴν θέσιν Καλύβια Δρακοσπηλιάς καὶ κατὰ τὸν νομιζόμενον Μελάμπυγον λίθον, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὐρέθη τι δυνάμενον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν χρόνους νὰ ἀναχθῆ, ἐξ οὗ συμπεραίνει ὁ τὰς σκαφὰς ταύτας ἐνεργήσας «ὅτι τὰ ἐν Θερμοπύλαις ἰδρυμένα πολυάνδριόν τε καὶ ὁ «λέων τοῦ Λεωνίδα καὶ αἱ ἐνεπίγραφοι πλάκες ἦσαν ἀπλᾶ «κενοτάφια τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων καὶ οὐδὲν πλεόν, ἅτινα «σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηφανίσθησαν, ὁ τάφος δὲ τῶν ἡρώων «τούτων δέον νὰ ζητηθῆ ἀλλαχοῦ, ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ «Σπερχειοῦ».

Ἐν Θέρμῳ δὲ ἐξηκολούθησαν αἱ ἀπὸ τοῦ 1897 ἐνεργοῦμαι διὰ τοῦ ἐφόρου Γ. Σωτηριάδου ἀνασκαφαί, αἵτινες ὑπὸ τῆς αὐτῆς εὐμενοῦς τύχης παρακολουθούμεναι πολλὰ ἤνεγκον καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς φῶς εὐρήματα, ὧν ἄλλα μὲν, οἷον πῆλινα ἐκ τοῦ παλαιοῦ ναοῦ γλυπτὰ, προστιθέμενα εἰς τὰ τῶν προτέρων χρόνων εὐρήματα συντελοῦσιν εἰς πληρεστέραν τῶν περὶ τὸν ναὸν ἐρμηνείαν, ἄλλα δέ, οἷον διάφορα κτίσματα, δεξαμενὴ κρήνης ἀξιόλογος καὶ ἐπιγραφαί, πολλὰ νέα διδάσκουσιν ἡμᾶς. Ἐγένετο δὲ καὶ ἔρευνά τις ἐν τῷ πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν νομιζομένῳ Θέρμῳ, ἣτοι ἐν τῇ μεγάλῃ ἀκροπόλει τοῦ Βλοχοῦ, δι' ἧς καὶ ἄλλα τινὰ εὐρήματα ἀνεφάνησαν καί, τὸ σπουδαιότατον, ἐπιγραφή

διδάσκουσα ὅτι ἡ ἀμφισβητούμενη αὕτη κατὰ τὸν Βλοχὸν πόλις ἦτο ἡ πόλις τῶν Θεστιέων.

Ἐν δὲ τῇ Πελοποννήσῳ ἐξηκολούθησαν δι' ὅλου τοῦ ἔτους αἱ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀνασκαφαὶ μετὰ μεγάλης ἐπιτάσεως, καὶ οὕτω κατωρθώθη ὥστε ἐπερατώθη ἐντελῶς ἡ ἀνασκαφή τοῦ τε Σταδίου καὶ τοῦ Γυμνασίου. Ἀνασκαφὴν ἐντελῶς τὸ Γυμνάσιον ἐφάνη σπουδαιότατον ὄν οἰκοδόμημα παρέχον ἡμῖν πληρεστάτην καὶ σαφειστάτην ἔννοιαν τοῦ κατὰ Βιτρούβιον ἑλληνικοῦ Γυμνασίου. Ὠκοδομήθη δὲ καὶ ἰκανῶς εὐρύχωρον Μουσεῖον, μήκους 60 μέτρων, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ κειμένας ἐπιγραφὰς καὶ ἄλλα ἀρχαῖα, ἐπηυξήθη διὰ προσθήκης νέων κτισμάτων ὁ ξενῶν καὶ ἐξωραίσθη κατὰ τὸ ἐνὸν ὁ παρὰ τὸ θέατρον καὶ μεταξὺ τῶν δύο Μουσειῶν καὶ τοῦ ξενῶνος χῶρος. Ἡρξάτο δὲ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἡ σύνταξις τῶν σχεδίων τῶν ἀποκαλυφθέντων οἰκοδομημάτων ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ἑταιρείας Ἀλ. Λυκάκη, ἅτινα δημοσιευθήσονται ἐν τοῖς Πρακτικοῖς.

Ἐν *Μυκήναις* μικρὰ μόνον ἐνηργήθη ἐργασία κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διὰ τοῦ ἀπὸ ἐτῶν διεξάγοντος τὸ ἐκεῖ ἔργον ἐφόρου ἀρχαιοτήτων καὶ μέλους τοῦ Συμβουλίου Χρ. Τσουντα. Προῦκειτο κυρίως περὶ ἐπισκευῆς τοίχου τινὸς νεωτέρου κτισθέντος ἐν τῇ ἀκροπόλει πρὸς συγκράτησιν τῶν χωμάτων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἀνεσκάφησαν καὶ δύο θαλαμοειδεῖς τάφοι ἀνακαλυφθέντες πλησίον τοῦ καλούμενου θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως, ἐν οἷς ἀξιόλογα ἐγένοντο μικρὰ εὐρήματα.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου Χ. Τσουντα ἐγένοντο κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ ἀνασκαφαὶ ἐν *Θεσσαλίᾳ* παρὰ τὸ χωρίον *Μαρμάριανι*, τέσσαρας ὥρας ἀνατολικῶς τῆς *Λαρίσσης*. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐξηρευνήθησαν πέντε θολωτοὶ τάφοι τοῦ *Μυκηναίου* τρόπου, κτιστοὶ ἐκ μικρῶν ἀπελεκήτων λίθων. Εὐρέθησαν δὲ ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε καὶ ἰκα-

νῶς διδακτικὰ πῆλινα ἀγγεῖα ἰδιορρύθμου γεωμετρικοῦ τρόπου. Ἐν τῷ λόφῳ δὲ, ἐν ᾧ οἱ περι ὧν ὁ λόγος τάφοι, εὐρέθησαν λίθινά τινα ἐργαλεῖα καὶ διάφορα κτίσματα ἀνήκοντα εἰς συνοικισμὸν προφανῶς πολὺ παλαιόν. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ἐξακολουθοῦσαι καὶ ἐπεκτεινόμεναι αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνασκαφαὶ σπουδαῖα διὰ τε τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν θὰ φέρωσιν εἰς φῶς. Ἐγένετο δὲ ὡσαύτως ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Δ. Φιλίου, χορηγούσης τὴν δαπάνην τῆς Ἑταιρείας, καὶ ἄλλη τις μικρὰ ἀνασκαφὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν ἀνακαλυφθέντος τινὸς οἰκοδομήματος καὶ ἰδίως ἐργασίαι πρὸς περισυλλογὴν τῶν ἀρχαίων καὶ κατάθεσιν ἐν συλλογαῖς.

Ἐν Ἐρετρῖᾳ ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος αἱ διὰ τοῦ ἐφόρου Κ. Κουρουνιώτου ἐνεργούμεναι σκαφαί. Ἀπεκαλύφθη διὰ τούτων μέγα οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως καὶ εὐρέθησαν παρ' αὐτὸ τρεῖς ἐνεπίγραφοι στήλαι περιέχουσαι τιμητικὰ εἰς Μακεδόνας ψηφίσματα καὶ ἄλλη πλάξ, ἐν ἧ εἶνε ἀναγεγραμμένος κανονισμὸς τῆς ὑπὸ τῶν Εὐβοέων τελέσεως τῶν ἀγῶνων τῶν Διονυσίων καὶ Δημητριείων. Ἐγένετο δὲ καὶ ἀνασκαφὴ τάφων τινῶν, ἐν οἷς εὐρέθησαν τρεῖς λευκαὶ λήκυθοι μετὰ τῆς γνωστῆς ἐπιγραφῆς « Δίφιλος καλὸς ὁ Μελανώπου » καὶ ἀνεκαλύφθησαν καὶ τάφοι τινὲς κεκαυμένοι, ἐν οἷς εὐρέθησαν τὰ συνήθη ἀγγεῖα γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ καὶ τρία χρυσᾶ διαδήματα ἔχοντα τὰ μὲν δύο γεωμετρικὰ μόνον κοσμήματα, τὸ δὲ τρίτον παραστάσεις ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Ἐξηκολούθησαν δ' ὡσαύτως καὶ αἱ ἐν Ρηγείᾳ διὰ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Κ. Σταυροπούλου ἐνεργούμεναι ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους ἀνασκαφαί. Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθησαν τάφοι τινὲς ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς εὐρέθησαν τέσσαρα χρυσᾶ ζεύγη ἐνωτίων ζφδιομόρφων καὶ ἄλλα τινα κτερίσματα. Συνελέγησαν δὲ πρὸς τούτοις ἐκ τῶν τάφων

τούτων καὶ ὀκτὼ κάλπαι περιέχουσαι ὁστᾶ κεκαυμένων νεκρῶν, ὧν αἱ μὲν ἐπτὰ μολύβδινα ἀπλαῖ, τῶν συνήθων, ἡ δὲ ὀγδόη μαρμαρίνη κυλινδρική ἐνηρμοσμένη ὑποβάθρῳ. Εὐρέθη δὲ καὶ μαρμαρίνον ἐπιτύμβιον ἄγαλμα, ἄνευ κεφαλῆς, τῆς Ρωμαίας Πλωτίας μεγέθους ὑπερφυσικοῦ.

Ἄλλη ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν *Κεφαλληνίᾳ* διὰ τοῦ Π. Καβαδία σκοπὸν ἔχουσα κυρίως τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ ζητήματος ἂν ἐν Κεφαλληνίᾳ ἦτο διαδεδομένη ἡ μυκηναϊκὴ καλουμένη τέχνη. Ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν πρώτοις ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ τῶν ἀκροπόλεων τῆς Σάμης, ἥς καλῶς σωζομένη πύλη εἶχεν ἀποκαλυφθῆ τῷ 1883. Ἐξηρευνήθη διὰ σκαφῆς ὁ ἐκατέρωθεν τῆς πύλης ταύτης ἐσωτερικὸς χῶρος καὶ τάφροι τινὲς ἤχθησαν εἰς διάφορα μέρη ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα ἀπεκαλύφθησαν κτίσματά τινα ἐλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ δευτέρα πύλη μεγαλύτερα τῆς τῷ 1883 ἀνακαλυφθείσης. Εὐτυχέστερα ὡς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα σκαφῆς γενομένης εἰς ἄλλο μέρος τῆς νήσου, ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Λειβαθοῦς παρὰ τὸ χωρίον Μαζαρακάτα. Ἐνταῦθα ἦσαν γνωστοὶ θολωτοὶ σπηλαιοειδεῖς τάφοι, ὧν ἀνασκαφέντων νῦν εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια ἀγγείων τοῦ μυκηναϊκοῦ τρόπου. Βεβαιοῦται ἄρα ἐκ τούτου ὅτι ὁ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην κατοικῶν λαὸς ἦτο φορεὺς μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ ἐκ τῶν εὐρημάτων τούτων πορίσματα διὰ τε τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν δύνανται νὰ ἐκτεθῶσιν, ἀφ' οὗ ἀνασκαφῆ ὀλόκληρος ἡ περιέργος καὶ λίαν διδακτικὴ ἐκείνη νεκρόπολις, ἐν ἧ καὶ ἀσύλητοι τάφοι πιθανῶς ὑποκρύπτονται, ἐνεργηθῆ δὲ καὶ ἀναγκαῖα τις πάντως ἔρευνα εἰς ἄλλα μέρη τῆς νήσου.

Ταῦτα εἶνε τὰ κατὰ τὸ ληξάν ἔτος ἀνασκαφικὰ ἔργα τῆς Ἑταιρείας. Τῶν δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μνημείων ἔργων αὐτῆς, μνημονευτέον ἐν πρώτοις, ἐννοεῖται, τὸ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ *Παρθενῶνος*, ὅπερ δι' ὄλου τοῦ ἔτους

συνεχῶς ἐξηκολούθησεν ἡ Ἑταιρεία. Ἐπίσης δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἐξηκολούθησε καὶ τὸ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ μνημείου τοῦ *Φιλοπάππου*, ὅπερ εἰσέτι δὲν ἐπερατώθη, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν παραταθὲν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, ἕνεκα ἀρχικῆς κακοτεχνίας τοῦ μνημείου, ὡς οἱ εἰδότες λέγουσιν, ὅπερ καθιστᾶ δυσχερὲς τὸ ἔργον τῆς ὑποστηρίξεως. Ἐγένετο δὲ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας καὶ μικρὰ ἐπισκευὴ ἐν τῷ τείχει τῆς Ἀκροπόλεως καὶ πρόχειρός τις ἐργασία πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ *Θησείου*. Ἦρξαντο δὲ καὶ ἐργασίαι, ὡς προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ *Ποσειδῶνος*, καὶ ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔτος αἱ ἐργασίαι πρὸς ἐπισκευὴν τῶν ἐν Μιστράῳ οἰκοδομημάτων, ἐκτελούμεναι φροντίδι τοῦ Σ. Ἀρχιεπισκόπου Σπάρτης χορηγούσης τὴν δαπάνην τῆς Ἑταιρείας. Ἐν Σπάρτῃ ἡ Ἑταιρεία προέβη ἐπὶ πλεόν, διὰ τοῦ σχολάρχου Γ. Γεωργιάδου καὶ εἰς ἐπιστέγασιν τοῦ ἐτέρου τῶν ἐκεῖ μωσαϊκῶν.

Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἐξηκολούθησε καὶ ἐπεξέτεινεν ἐπαρκῶς ἡ Ἑταιρεία καὶ τὰς ἑαυτῆς ἐργασίας τὰς πρὸς περισυναγωγὴν καὶ συντήρησιν ἀρχαίων, ἐρχομένη οὕτως ἄμεσος ἀρωγὸς εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐκτελοῦσαν τοιαῦτα ἔργα. Οὕτω περισυνήγαγε τῆδε κάκεισε διεσπαρμένα ἀρχαῖα καὶ κατέθηκεν ἐν Συλλογαῖς ἐν Θεσσαλίᾳ, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἐν Θήβαις καὶ ἀλλαχοῦ, ἀνέλαβε τὴν ἐπιδιόρθωσιν καὶ στερέωσιν τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμπίας, κατεσκεύασε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κυβερνήσεως κτίσματά τινα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἀντὶ δαπάνης δρ. 10,426, καὶ ἀνέλαβε καὶ αὐτὴν τὴν συντήρησιν καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἐν Ἀθήναις μνημείων.

Συνεχίζον δὲ τὸ Συμβούλιον τὰς ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους προσπάθειάς αὐτοῦ πρὸς ἀποκάλυψιν ἐν προσεχεῖ

μέλλοντι τῆς παλαιᾶς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν ἠγόρασε καὶ ἄλλας οἰκίας παρὰ τὸ Θησεῖον καὶ κατὰ τὴν Στοάν τοῦ Ἀττάλου δαπανῆσαν ἐν ὄλῳ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος δι' ἀγορὰν κτημάτων πρὸς ἐκτέλεσιν ἀνασκαφῶν ὑπὲρ τὰς 23,000 δραχμῶν.

Ἀρχαῖα δὲ πρὸς πλουτισμὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἠγοράσθησαν κατὰ λῆξαν ἔτος ἀντὶ δρ. 7,010, ἅτινα καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον.

Ἡ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἔκδοσις ἐξακολουθεῖ ὁμαλῶς καὶ τακτικώτατα. Ἐδημοσιεύθησαν δὲ καὶ δύο τόμοι Βιβλιοθήκης τῆς Ἑταιρείας, ὁ μὲν πρῶτον τεῦχος Καταλόγου τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, ὁ δὲ πραγματεία περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐπιδαύρου¹. Ἄλλο δὲ ὑπὸ τὰ πιεστήρια δημοσίευμα τῆς Ἑταιρείας, τὰ Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος, ἐλπὶς ὑπάρχει ὅτι θὰ δημοσιευθῇ κατὰ τὸ ἀρξάμενον ἤδη ἔτος. Τὸ δημοσίευμα τοῦτο σκοπὸν ἔχει νὰ καταστήσῃ γνωστὰ καὶ προσιτὰ εἰς τὸ κοινὸν τὰ σπουδαιότερα ἐν Ἑλλάδι ἔργα τῆς τέχνης καὶ λοιπὰ μνημεῖα, ὧν περιέχει φωτοτυπίας μετὰ συντόμου ἐρμηνευτικοῦ κειμένου.

Ἐν τοῖς κατὰ τὸ λῆξαν δ' ἔτος ἔργοις τοῖς Ἑταιρείας καταλεκτέον καὶ τὴν κατ' ἀπόφασιν τῆς συνελύσεως γενομένην οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου τούτου τῆς Ἑταιρείας, ἐν ᾧ σήμερον τὸ πρῶτον νῦν συνερχομένους ὑμᾶς μετὰ χαρᾶς βλέπει καὶ προσαγορεύει τὸ Συμβούλιον. Ἐδαπανήθησαν ἐν ὄλῳ διὰ τὸ κτίριον τοῦτο δρ. 259,863, ἐν αἷς συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ οἰκοπέδου πληρωθεῖσαι δρ. 134,531.

¹ I, Κατάλογος τοῦ ἐπιγραφικοῦ Μουσείου, τόμος Α' ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τεῦχος Α' ὑπὸ H. G. Lolling. 1899. II, Τὸ Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν, ὑπὸ Π. Καββαδία. 1900.

Προέβη δὲ τὸ Συμβούλιον καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν μαρμαρίνων προτομῶν τεσσάρων τῶν ἀειμνήστων τῆς Ἐταιρείας ἐργατῶν, τῶν Ἀλεξ. Παγκαβῆ, Εὐθ. Καστόρχη, Σπυρίδωτος Φιντικλέους καὶ τοῦ τελευταίου μεταστάντος Στεφάνου Κουμανούδη. Ἐτοιμασθεῖσαι δὲ καὶ παραληφθεῖσαι αἱ προτομαὶ αὗται μέλλουσι νὰ ἰδρυθῶσι μετ' ὀλίγον ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ κτιρίου τῆς Ἐταιρείας σὺν ταῖς δύο προϋπαρχούσαις προτομαῖς τοῦ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ καὶ Φιλίππου Ἰωάννου, προέδρων τῆς Ἐταιρείας.

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος συνελθόντος τοῦ συνεδρίου τῶν Ἀνατολιστῶν ἐν Ρώμῃ ἐκλήθη ἡ Ἐταιρεία ἵνα συμμετάσχη τῶν ἐν αὐτῷ καὶ ὥρισεν ἀντιπρόσωπον ἑαυτῆς τὸν ἕτερον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν καὶ μέλος τοῦ συμβουλίου, Π. Καρολίδην.

Σὺν τῇ λήξει δὲ τοῦ ἔτους συνέπιπτε καὶ ἡ λήξις τῆς εικοσιπενταετηρίδος τοῦ παρ' ἡμῖν Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, οὗτινος πασίγνωστοι εἶνε αἱ μεγάλαι συμβολαὶ πρὸς προαγωγὴν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ἔξαρσιν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιολογικῶν μελετῶν καὶ ἐργασιῶν. Τὸ συμβούλιον συμμετέχον τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης ἑορτῆς τοῦ Ἰνστιτούτου ἀπεφάσισεν ὅπως σταλῆ αὐτῷ συγχαρητήριον γράμμα· τοῦτο δὲ τὸ γράμμα ἔπεμψεν ἐν λευκώματι ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος, Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας¹.

Ἡ ἘΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Τῆ ΚΕΝΤΡΙΚῆ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙ
ΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εικοσιπενταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐν Ἀθῆναις ἰδρύσεως τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ὄλο-

Ταῦτα εἶχε νὰ λογοδοτήσῃ ὑμῖν τὸ Συμβούλιον περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ λήξαντος ἔτους 1899. Ἄλλ' ἐπειδὴ σὺν τῷ ἔτει τούτῳ λήγει καὶ ἡ τριετὴς περίοδος τοῦ συμβουλίου, ἐπειδὴ πρὸς τούτοις τὸ αὐτὸ καθόλου συμβούλιον διοικεῖ

ψύχως συγγαίρει ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τοῖς διευθυνταῖς καὶ ἑταίροις τοῦ καθιδρύματος τούτου.

Ἄφ' οὗ ὁ Ἰωάννης Βίγκελμαν ἐγένετο ὁ ἀνὴρ, ὅστις διὰ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἔθηκε τὰ θεμέλια τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν Γερμανίαν κατ' ἐξοχὴν ἐπεβάλλετο νὰ ἐργασθῇ ἐν τοῖς πρώτοις μεταξὺ τῶν πεφωτισμένων ἔθνων πρὸς προαγωγὴν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ἔργου, οὗτινος τοσοῦτον ἐνδόξως κατήρξατο τὸ ἐκ Βρανδεβούργης τέκνον αὐτῆς. Τοιοῦτον δὲ σκοπὸν ἐπιδικῶντες γερμανοὶ σοφοί, ἐν ταῖς κλασσικαῖς σπουδαῖς ἀνατεθραμμένοι καὶ ὑπὸ ἐνθέου ζήλου ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος κατειλημμένοι, ἴδρυσαν τῷ 1828 ἐν Ρώμῃ, ἐν αὐτῇ τῇ αἰωνία πόλει τῆς δράσεως τοῦ Βίγκελμαν, τὸ ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτούτον τυχόντες πρὸς τοῦτο ἐπιφανοῦς καὶ ἰσχυροῦ προστάτου, τοῦ τότε Βασιλικοῦ διαδόχου τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου, ἐνθέρμου φίλου τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης.

Ἡ σύντομος ἐργασία τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἡ μεγὰλν αὐτῶν καρτερία ὑπερενίκησαν τὰς τότε δυσχερείας καὶ ἦσαν τὰ εἰς τὰς πρώτας ἐργασίας τοῦ Ἰνστιτούτου παρεμβαλλόμενα προσκόμματα, μέχρις οὗ τοῦτο μετὰ βραχὺν χρόνον ἀνεδείχθη καθίδρυμα περιβλεπτον μεγάλως προάγον τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς ἐν αὐτῷ συνεργασίας οὐ μόνον τῶν ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ σοφῶν, δι' ἧς τὸ Ἰνστιτούτον ἐγένετο οἰονεὶ διεθνὲς καθίδρυμα.

Ὁ πεφωτισμένος κόσμος ἐπεκρότει εἰς τὴν δράσιν ταύτην τοῦ Ἰνστιτούτου, ἡ δὲ Γερμανία, ὡς εἰκὸς ἐσεμνύνετο. Ἄφ' οὗ δὲ αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ ἐνωθεῖσα πολιτικῶς μέγα ἐγένετο Κράτος, ἀνέλαβε τὸ Ἰνστιτούτον ὑπὸ τὴν ἀμεσον αὐτῆς προστασίαν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸ ἐπίσημον καθίδρυμα τοῦ γερμανικοῦ Κράτους ἔχον τὴν ἔδραν τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ἐν Βερολίῳ. Πρῶτον δὲ ἀποτέλεσμα τῆς εὐτυχοῦς ταύτης ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ μεταβολῆς ἦτο ἡ καὶ ἐν Ἀθήναις ἰδρυσις τῷ 1874 παραρτήματος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἡ συγχρόνως σχεδὸν γενομένη διὰ τοῦ Ἰνστιτούτου ἀνασκαφὴ τῆς Ὀλυμπίας, δι' ἧς νέα περιόδος ἀνασκαφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεῦνης ἐδημιουργήθη ἐν Ἑλλάδι.

Τὸ νεαρὸν ἐν Ἀθήναις καὶ εὐελπι Ἰνστιτούτον ἔτυχεν ἐν τῇ ἐπισήμῳ καὶ τῇ ἰδιωτικῇ Ἑλλάδι ἐνθέρμου ὑποδοχῆς καὶ πάσης δυνατῆς συνδρομῆς καὶ φιλοξενίας ὀφειλομένης εἰς καθίδρυμα,

τὰ τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1895, παύοντες τὸν λόγον προβαίνομεν διὰ βραχέων εἰς γενικὴν ἐπισκόπησιν ὄλων συλλήβδην τῶν ἀπὸ τοῦ 1895 ἔργων τοῦ συμβουλίου, συντελεστικὴν πρὸς πλήρη κατανόησιν τῶν γενομένων καὶ

ὅπερ ἔμελλε σπουδαίως νὰ ἐργασθῆ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἤγεν εἰς ἄμεσον πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐπικοινωνίαν τοὺς ἐν Γερμανίᾳ σοφοὺς. Ἐμπλεων δὲ ὃν σφρίγγους καὶ δυνάμεις κατῆλθεν ἔρωμέως ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, ἐν εὐγενεὶ ἀμίλλη καὶ ἄκρα συμπινοίᾳ πρὸς τε τὴν Ἑταιρείαν καὶ τὰ λοιπὰ ἐν Ἀθῆναις ἀρχαιολογικὰ καθιδρύματα, καὶ προέβη εἰς πολλὰς καὶ εὐτυχεῖς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνασκαφὰς καὶ ἔργα ἐδημοσίευσεν ἔξοχα, δι' ὧν μεγάλως συνεβάλετο εἰς τὴν μέχρι τοῦδε γενομένην ἔξαρσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐν Ἑλλάδι ἐργασιῶν καὶ μελετῶν.

Τὴν εὐεργετικὴν ταύτην δράσιν τοῦ Ἰνστιτούτου ἐπισκοποῦσα σήμερον ἡ Ἑταιρεία ἀναπολεῖ εὐγνωμόνως καὶ ἄλλους δεσμοὺς συνδέοντας αὐτὴν μετὰ τοῦ γερμανικοῦ τούτου καθιδρύματος. Ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος ἐργασίαις τῆς Ἑταιρείας οἱ τοῦ Ἰνστιτούτου πολλακίς ἐβοήθησαν καὶ ἐνεθάρρυναν αὐτήν, γερμανοὶ δὲ ἀρχαιολόγοι, λόγιοι καὶ φιλέλληνες, ἐνεργὸν ἔλαβον μέρος εἰς τὰ τῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, τινὲς δὲ καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς κατὰ καιροὺς φιλοτίμως μετέσχον.

Μετὰ χαρᾶς δὲ βλέπει ἡ Ἑταιρεία ὅτι τὸ Ἰνστιτούτον σὺν τῇ λήξει τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος αὐτοῦ ἐκτίσαστο καὶ ἴδιον ἐν Ἀθῆναις οἶκον, δι' οὗ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης μονιμοποιεῖται πλέον τὸ Ἰνστιτούτον παρ' ἡμῖν δεδοξασμένον ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ καὶ πλῆρες ἐλπίδων διὰ τὸ μέλλον.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 28/9 Δεκεμβρίου 1899.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ὁ Γραμματεὺς
Π. Καβαδίας

πρὸς ὀρθὴν κρίσιν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ συμβούλιον διεχειρίσατο τὰ τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν πενταετῆ ταύτην περίοδον.

Τὸ συμβούλιον, ἅμα ἐγκατασταθὲν τῷ 1895, ἵνα δυναθῆ ἡ καταστῆσθαι τὴν Ἑταιρείαν ἀνταξίαν ὄχι μόνον τοῦ παρελθόντος αὐτῆς ἀλλὰ καὶ τοῦ τότε παρόντος, ὅπερ μεγάλας ἐπέβαλλεν αὐτῇ ὑποχρεώσεις, ἐπεδίωξεν ἐν πρώτοις τὴν αὐξήσιν τῶν ἐσόδων διὰ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος ἐκδιδόμενων γραμματίων τοῦ λαχείου, κατώρθωσε δ' οὕτως ὥστε τὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἔσοδα τῆς Ἑταιρείας σχεδὸν ἐτριπλασιάσθησαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἔσοδα τὰ πρὸ τοῦ 1895. Οὕτω δὲ ἀνέλαβεν εὐθύς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Παρθενῶνος, προέβη εἰς τὴν κατεδάφισιν καὶ ἐκ νέου ἀνικοδόμησιν τῶν ἐτοιμορόπων τοίχων τῆς Μονῆς τοῦ Δαφνίου καὶ ἐστερέωσε τὰ ἐν αὐτῇ μωσαϊκά, προέβη εἰς ὑποστήριξιν τῶν ἐν Μιστρά βυζαντινῶν μνημείων, ἐπεσκεύασε τὸν τύμβον τῶν Μαραθωνομάχων, προέβη εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου καὶ εἰς τὴν τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ᾠκοδόμησε Μουσεῖα καὶ φυλακεῖα πολλαχοῦ τοῦ κράτους, προέβη εἰς περιουναγωγὴν τῶν τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων ἀρχαίων καὶ ἐφρόντισε σπουδαίως καὶ ὀριστικῶς περὶ ἐξασφαλίσεως καὶ ἐξωραϊσμοῦ τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων καὶ μνημείων, ἰδίως τῶν ἐν Ἀθήναις, περιέβαλε δηλ. διὰ κρηπιδώματος καὶ σιδηροῦ κιγκλιδώματος τὸ Διονυσιακὸν θέατρον σὺν τῇ στοᾷ τοῦ Εὐμένους μέχρι τοῦ Ὠδείου, περιέβαλε διὰ τοίχων καὶ διὰ σιδηροῦ κιγκλιδώματος ἱκανὸν χῶρον τοῦ κατὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα παλαιοῦ νεκροταφείου, περιέβαλε διὰ σιδηροῦ κιγκλιδώματος τὴν καλουμένην Ἀδριάνειον στοᾶν καὶ τὴν Στοᾶν τῶν Γιγάντων, περιέφραξε διὰ τείχους καὶ σιδηροῦ κιγκλιδώματος τὸν κατὰ τὴν καεῖσαν παλαιὰν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν χῶρον, ἐφρόντισε περὶ ἐξασφαλίσεως τοῦ ἐν Ὀρχομενῷ θησαυροῦ τοῦ Μινύου, καὶ περιέφραξεν, ἐξη-

σφάλισε καὶ ἐπεστέγασε δύο ἀνακαλυφθέντα μωσαϊκὰ ἐν Πάτραις καὶ ἐν Σπάρτῃ.

Ἐν ᾧ δὲ περὶ τὰ ἔργα ταῦτα, τὰ πρὸς ὑποστήριξιν καὶ συντήρησιν τῶν μνημείων, ἠσχολεῖτο τὸ συμβούλιον, ἐξηκολούθησε συγχρόνως τὰς μεγάλας ἀπὸ εἰκοσαετίας περιπτου ἀρξαμένας ἀνασκαφὰς τῆς Ἑταιρείας, τὰς ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἐν Μυκῆναις καὶ ἐν Ἐλευσίνι, καὶ ἐπὶ πλέον ἄλλας ἀνασκαφὰς ἐξετέλεσε καὶ ἐπεχείρησεν, οἷον περὶ τὴν ἀθηναϊκὴν Ἀκρόπολιν, ἐν τῷ Ὀλυμπείῳ, κατὰ τὴν Στοᾶν τοῦ Ἀττάλου, κατὰ τὸν Κεραμεικόν, ἐν Πειραιεῖ, ἐν Σουνίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς, ἐν Θήβαις, ἐν Πλαταιαῖς, ἐν Θερμοπύλαις, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἐρετρίᾳ, ἐν Πάρῳ, ἐν Σίφνῳ, ἐν Σύρῳ, ἐν Ρηνεῖᾳ, ἐν Λυκοσοῦρα, ἐν Μεσσήνῃ, ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας.

Ταῦτα τὰ ἔργα ἐξετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1895 τὸ μέχρι τοῦ νῦν συμβούλιον. Ἡ δὲ οἰκονομικὴ αὐτοῦ διαχείρισις κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἀφῆκε καὶ περίσσευμα ἐν τῷ ταμείῳ ἐκ δρ. 244,471, αὐτὸ δηλ. σχεδὸν τὸ ποσὸν δι' οὗ τὸ συμβούλιον ἠχοδόμησε τὸ κτίριον τοῦτο τῆς Ἑταιρείας, ἐν ᾧ, ἄστεγος οὔσα ἡ Ἑταιρεία ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ιδρύσεως αὐτῆς καὶ ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ ἀπὸ γραφείου εἰς γραφεῖον περιπλανωμένη, εὔρεν ἐπὶ τέλους στέγην, μόνιμον καὶ εὐπρεπῆ, ἀνταξίαν τοῦ παρελθόντος καὶ πρόσφορον διὰ τὸ μέλλον αὐτῆς.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

Α' τακτική συνέλευσις τῶν Ἑταίρων πρὸς λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου διὰ τὸ ἔτος 1897

Τῇ 30ῃ Ἰανουαρίου 1900 ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10ῃ π. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς γενικὴν συνέλευσιν, ἵνα κατὰ τὰ ἄρθρα 31 καὶ 32 τοῦ Ὁργανισμοῦ ἐκλέξωσι τὸ Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν τριμελῆ ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπεῖαν καὶ ἀκούσωσι τὴν περὶ τῶν πεπραγμένων κατὰ τὸ ἔτος 1899 λογοδοσίαν τοῦ Συμβουλίου. Παρῆσαν ἑταῖροι 53.

Διενεμήθη εἰς τοὺς παρόντας ἑταίρους ἔντυπος ἀναλυτικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως τοῦ 1899 (ἴδε αὐτὸν δημοσιευμένον ὡς παράρτημα ἐν τέλει τοῦ ἀνά χεῖρας τεύχους, σελ. I - XXXI).

Γενομένης ψηφοφορίας ἀνεδέχθησαν ὁμοφώνως Πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ὁ κ. Δ. Βικέλας, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Θρ. Ἀγγελόπουλος Ἀθάνατος, α' Γραμματεὺς ὁ κ. Γ. Δουβουινιώτης καὶ β' Γραμματεὺς ὁ κ. Κ. Κουρουσιώτης.

Ἀκολουθῶς ἐξελέγησαν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς οἱ κ. κ. Ι. Ζωγράφος, Γ. Κλοντηρόπουλος καὶ Δ. Ἀνέζης.

Τούτων γενομένων, ὁ Γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου κ. Π. Καθβαδίας ἀνέγνω τὴν ἐν τοῖς προηγουμένοις (σ. 9·24) ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1899.

Β' τακτικὴ Συνέλευσις

Τῇ 13ῃ Φεβρουαρίου 1900, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10ῃ π. μ. συνήλθον τὸ δεύτερον οἱ ἑταῖροι. Τῆς συνελεύσεως προήδρευσεν ὁ Πρόεδρος κ. Δ. Βικέλας. Παρῆσαν ἑταῖροι 38.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς συνελεύσεως κ. Γ. Δουβουινιώτης ἀνέγνω τὴν ἐν σελίδι 26-29 ἔκθεσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1899.

Ἡ συνέλευσις ἐγκρίνασα ὁμοθυμῶς τὴν γενομένην διαχείρισιν τοῦ ἔτους 1899 ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας τῆς πρὸς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον καὶ τὴν εὐαρέσκειάν τῆς πρὸς τὸ λοιπὸν προσωπικὸν τῆς Ἑταιρείας.

Ἀκολουθῶς ἐξελέγη πενταμελὴς ἐπιτροπὴ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκ τῶν κ. κ. Ν. Καλογεροπούλου, Ἀθ. Κατριδάνου, Μ. Λαμπρινίδου, Μ. Νεγρεπόντη καὶ Μ. Ἀξελοῦ.

Γ' τακτικὴ συνέλευσις τῶν Ἑταίρων πρὸς ἐκλογὴν νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου

Τῇ 20ῃ Φεβρουαρίου 1900, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ὥρᾳ 10ῃ π. μ. συνήλθον οἱ ἑταῖροι εἰς συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Προέδρου κ. Δ. Βικέλα καὶ προέβησαν

διὰ ψηφοδελτίων κατὰ τὸ ἄρθρον 32 τοῦ Ὁργανισμοῦ εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου διοικητικοῦ συμβουλίου μέλλοντος νὰ διευθύνῃ ἐπὶ τριετίαν τὰ τῆς Ἑταιρείας.

Ἐψήφισαν ἑταῖροι 96, καὶ ἐξελέγησαν Ἀντιπρόεδρος ὁ Δημοσθένης Τσιδανόπουλος διὰ ψήφων 90, μέλη δὲ τοῦ Συμβουλίου οἱ Π. Καββαδίας διὰ ψήφων 94, Ὁθ. Λύδερς διὰ ψήφων 92, Γ. Νικολαΐδης διὰ ψήφων 91, Π. Καρολίδης διὰ ψήφων 91, Στ. Ἀνδρόπουλος διὰ ψήφων 89, Α. Ρωμάνος διὰ ψήφων 89, Β. Στάης διὰ ψήφων 88, Γ. Μιστριώτης διὰ ψήφων 87, Γ. Στρέϊτ διὰ ψήφων 86, Χ. Τσουντας διὰ ψήφων 83, Β. Γιαννούλης διὰ ψήφων 83 καὶ Δ. Μακκᾶς διὰ ψήφων 82.

Συμπλήρωσις τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου

Τὸ οὕτως ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων συμβούλιον πρὸς συμπλήρωσιν ἑαυτοῦ, κατὰ τὰ διατασσόμενα ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ, συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν ἀθημερόν καὶ ἐξελέξατο ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ Γραμματεῖα τὸν Π. Καββαδιαν καὶ 6' Ἀντιπρόεδρον τὸν Γ. Νικολαΐδην. Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ἐξελέξατο μέλη τοῦ συμβουλίου τοὺς Ἀνδρ. Σκιαῦ καὶ Β. Λεονάρδον, ἐφόρους ἀρχαιοτήτων, καὶ τὸν Γ. Παπαβασίλειου, γυμνασιάρχην.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Πρὸς τὴν Συνέλευσιν τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ υποβάλωμεν τὸ πόρισμα τοῦ παρ' ἡμῶν γενομένου ἐλέγχου ἐπὶ τῆς οικονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1899.

Τὸν ἔλεγχον ἐνηργήσαμεν ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Λογιστηρίου, ὅπερ εὑρομεν ἐνημερον, τηροῦν πάντα τὰ ἀπαιτούμενα βιβλία, κύρια καὶ βοηθητικά, παρεβάλομεν τὰ στελέχη τῶν ἐκδοθέντων γραμματίων εἰσπράξεως ὡς καὶ τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων, εὑρομεν δὲ ταῦτα σύμφωνα πρὸς τὰς ἐν τοῖς βιβλίοις ἐγγραφάς, τὸ πόρισμα δὲ τοῦ ἐλέγχου ἔχει ὡς ἑξῆς.

Α' Χρηματικὴ διαχείρισις

Εἰσπράξεις

Ἐπὶ 1 Ἰανουαρίου ἕως 31 Δεκεμβρίου 1899 εἰσπράχθησαν. Δρ. 728,915.40

Προερχόμεναι

1) ἐξ ἐσόδων τῆς χρήσεως 1899 Δρ. 465.082 75

2) ἐξ ἐκποιήσεως ὀμολ. ἔθν. δανείου ἐνοποιήσεως τοῦ 1898 » 13,853 25

Εἰς μεταφορὰν Δρ. 478,936.—

Ἐκ μεταφορᾶς	Δρ.	478,936.—
3) ἐξ ἐκποιήσεως ὀμολ. Ἑλλην. Παγίου Δαν. & 5 000,000	»	16 756.75
4) ἐκ κληρωθείσης εἰς τὸ ἄρτιον μιᾶς ὀμολογίας Πατριωτικοῦ Δανείου τῶν 30,000,000	»	10.—
5) ἐξ ἀναλήψεως ἀτόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Ἐθν. Τραπέζῃ	»	151,400.—
6) ἐξ ὀμοίας ἐντόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Τραπέζῃ Βιομη- χανικῆς Πίστεως	»	48,000.—
7) ἐξ ἀναλήψεως προκαταβολῶν διὰ λ/σμόν τῆς Ἑταιρείας	»	18,242.65
8) ἐξ ὀφειλῆς Π. Γιαννοπούλου (πρώην Ταμ. τῆς Ἑταιρείας)	»	270.—
9) ἐκ χρεωστῶν Γραμματίων Λαχείου Β' τετραμ. 1898	»	15,300.—
	Δρ.	<u>728,915 40</u>

Β' Πληρωμαὶ

Ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἕως 31 Δεκεμβρίου 1899 ἐπληρώθησαν	Δρ.	<u>733,463.60</u>
Κατανεμόμεναι		
1) εἰς ἔξοδα χρήσεως 1899.	Δρ.	355,387.30
2) εἰς ἀπόκτησιν 430 ὀμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοπιή- σεως τοῦ 1898	»	44,286.—
3) εἰς ἀτόκους καταθέσεις παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.	»	115,400.—
4) εἰς ἐντόκους καταθέσεις παρὰ τῇ Τραπέζῃ Βιομηχανικῆς Πίστεως	»	60,000.—
5) εἰς προκαταβολὰς διὰ λογαριασμόν τῆς Ἑταιρείας.	»	14,005.—
6) εἰς δαπάνην ἔναντι ἀνεγέρσεως τοῦ Καταστήματος τῆς Ἑταιρείας	»	96,526.30
7) εἰς πιστωτὰς διαφόρους	»	47,859 —
	Δρ.	<u>733 463.60</u>

Γ' Ἔσοδα καὶ ἐξοδα

Ὁ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπι-
τροπείας ψηφισθεὶς προϋπολογισμὸς τοῦ ἔτους 1899 ἀνέγραφεν

Ἔσοδα μὲν	Δρ.	474,382.—
Ἔξοδα δὲ	»	<u>469,582.45</u>
Τουτέστι πλεόνασμα ἐσόδων ἐκ	Δρ.	<u>4,799 55</u>

Ἐκ τῶν προϋπολογισθέντων ὡς ἀνωτέρω ἐσόδων ἐκ Δρ. 474,382.—
Εἰσεπράχθησαν Δρ. 488,652 60

Ἦτοι εἰσεπράχθησαν πλεόν τῶν προϋπολογισθέντων Δρ. 9,270.60

Ἡ διαφορά αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ μερίσματος τῶν μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν ἀπροόπτων ἐσόδων.

Ἐκ τῶν προϋπολογισθέντων ἐξόδων. . . Δρ. 469,582.45
ἐδαπανήθησαν καθ' ὅλον τὸ ἔτος . . . » 413,877.70

Ἦτοι ἔμειναν ἀδιάθετοι πιστώσεις Δρ. 55,704.75

Ὅθεν συγκρίνοντες τὰ ἔσοδα ἀνερχόμενα εἰς Δρ. 483,652.60
πρὸς τὰ ἐξοδα ἀνερχόμενα εἰς . . . » 413,877.70

ἔχομεν περίσσευμα Δρ. 69,774.90

Ὅπερ προστίθεται εἰς τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας.

Β' Περιουσία τῆς Ἑταιρείας

Ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας ἀνήρχετο κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1898 εἰς Δρ. 578,800.16	
ἐξ ὧν ἀφαιρουμένων, ἀποφάσει τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν ἑταίρων, διαφόρων ἐπισφαλῶν ἀπαιτήσεων ἐκ »	85,536.82
Ἐμείνει κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πραγματικῆ περιουσία ἐκ Δρ. 493,263.34	
Κατὰ δὲ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1899 ἀνῆλθεν εἰς »	563,038.24
ἧτοι ἠϋξήθη κατὰ Δρ. 69,774.90	
(ὄρα ἔσοδα καὶ ἔξοδα)	

Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὰ ἑξῆς·

1) ἀπὸ ὑπόλοιπον χρηματικὸν 31 Δεκεμβρίου 1899. . . . Δρ.	11,309.80
2) ἀπὸ ἀκίνητα κτήματα »	67,449.99
3) ἀπὸ 56 μετοχὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς »	131,320.—
4) ἀπὸ 754 ὁμολογίας Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιήσεως . . . »	71,837.75
5) ἀπὸ 38 ὁμολογίας Πατριωτικοῦ Δανείου »	65.—
6) ἀπὸ 2 ἀποδείξεις Ἐθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως . . »	640.—
7) ἀπὸ τὸ Κατάστημα τῆς Ἑταιρείας »	259,863.80
8) ἀπὸ ὑπόλοιπον χρέους Π. Γιαννοπούλου »	30,032.95
9) ἀπὸ προκαταβολὰς διὰ λογαριασμὸν τῆς Ἑταιρείας . . . »	1,400.—
10) ἀπὸ ἀτόκους καταθέσεις παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ . . . »	26,000.—
11) ἀπὸ ἐντόκους καταθέσεις παρὰ τῇ Βιομηχανικῇ Τραπεζῇ »	20,532.—
12) ἀπὸ χρεώστας ἐκ Γραμματίων Λαχείου »	4,243.60
	<u>Δρ. 624,394.89</u>

Ἀφαιρέσει τῶν ὀφειλομένων ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας εἰς διαφόρους πιστωτὰς »

61,356.65
Δρ. 563,038.24

Ταμείον

Χρέωσις

Ἐπιμετρία τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1899 εἰσέπραξε. . . . Δρ. 728,915.40	
εἰς ἅς προστιθεμένου καὶ τοῦ ὑπολοίπου τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1898 ἐκ . . . »	15,858.—
ἀναβιάζεται ἡ ὅλη χρέωσις αὐτοῦ εἰς. Δρ.	744,773.40

Πίστωσις

Ἐπιμετρία ταμίας ἐπλήρωσεν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1899 Δρ.	733,463.60
Ἐπιμετρία τοῦ ὑπολοίπου τῆς χρήσεως τοῦ ταμείου κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1899 ἀνήρχετο εἰς Δρ.	<u>11 309.80</u>

Τόσαι δὲ καὶ εὐρέθησαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην κατὰ τὴν ἐνυπόγραφον διαβεβαίωσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας τοῦ ἔτους 1899.

Ἐν τῷ ταμείῳ φυλάσσονται

- 1) ἓν βιβλίον ἀτόκων καταθέσεων παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.
- 2) ἓν ὅμιον ἐντόκου καταθέσεως παρὰ τῇ Τραπέζῃ Βιομηχανικῆς Πίστεως.
- 3) δύο ἀποδείξεις τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου Κεφαλαιοποιήσεως.
- 4) τριάκοντα ὀκτὼ ὁμολογίαι τοῦ Πατριωτικοῦ Δανείου.
- 5) ὀκτὼ χρηματαποδείξεις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 5976, 6121, 6972, 352, 2500, 2728, 2938 καὶ 4047 δηλοῦσαι τὴν κατάθεσιν παρὰ τοῖς ταμείοις αὐτῆς 46 μετοχῶν Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ 754 ὁμολογιῶν Ἐθνικοῦ Δανείου Ἐνοποιήσεως 1898.

Συμπεραίνοντες ἐκφράζομεν πρὸς τὴν Συνέλευσιν τὴν ἐκ τῆς θεωρήσεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Ἐταιρείας προκύπτουσαν ἀντίληψιν ἡμῶν, ὅτι ἡ Ἐταιρεία αὕτη ἐν μεγίστῃ τάξει καὶ ἀκριθείᾳ λειτουργοῦσα ἐξυπηρετεῖ ὡς ἄριστα τὸν ὕψιστον αὐτῆς ἔθνικόν καὶ ἐπιστημονικόν σκοπόν, ὅστις ἐστὶν ἡ ἀποκάλυψις καὶ διάσωσις τῶν προγονικῶν ἡμῶν μνημείων, τῶν μαρτυρούντων πασιδηλῶς, ὅτι ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ὑπὸ πλείστας ἀπόψεις ἐξίκετο εἰς ἀπαράμιλλον ἀκμὴν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἄλλος ὑπερέτρησε μέχρι σήμερον.

Ἐπὶ τούτοις δὲ συνιστῶμεν, ἵνα ἐκφρασθῶσιν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ἔνθερμον μὲν εὐχαριστία πρὸς τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τῆς Ἐταιρείας, ἔπαινοι δὲ πρὸς τὰς διαφόρους ἐκτελεστικὰς ὑπηρεσίας τῆς χρηματικῆς διαχειρίσεως ὡς καὶ τοῦ λοιποῦ ἐν γένει προσωπικοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Φεβρουαρίου 1900

Ἡ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπεία
 Ι. ΖΩΓΡΑΦΟΣ
 Δ. ΑΝΕΖΗΣ
 Γ. ΚΛΟΝΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ΚΟΛΩΝΟΝ

Μικρά ανασκαφή ἐγένετο ἐπὶ 15 ἡμέρας παρὰ τὴν βορείαν ὑπώρειαν τοῦ Κολωνοῦ (λόφου τοῦ Σκουζέ, Hügel der Demeter Euchloos ἐπὶ τῶν Karten v. Attica Bl. I a).

Ὅτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὠρύττετο τάφος πρὸς κατασκευὴν ὑδραγωγείου παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν διερχομένην κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸ τοῦ κτήματος τοῦ κ. Σκουζέ (ἴδε Karten v. Attica Bl. I unterirdischer Wassercanal) ἀνεκαλύφθησαν τάφοι, ἐν οἷς κατὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰ. Συναδινοῦ τινος ἀνευρέθησαν μελανόμορφα ληκύθια ὡς καὶ λευκαὶ λήκυθοι καὶ ἐν μικρὸν ἀγγεῖον ἐν μορρῇ Αἰθίοπος. Ὑπὸ τῆς μαρτυρίας ταύτης ὀδηγούμενος ἐπεχείρησα τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ χώρου τούτου καὶ ἀπεκάλυψα τῷ ὄντι νεκροταφεῖον τοῦ τέλους τοῦ 5' πρὸς τὸν Ε' αἰῶνα, ἐν ᾧ κατὰ τὰς 15 περίπου ἡμέρας, καθ' ἃς εἰργάσθην, ἀνέσκαψα περὶ τοὺς πεντήκοντα τάφους.

Οἱ πλείστοι τῶν τάφων ἦσαν κεκαυμένοι (περὶ τοὺς εἴκοσιν), τῶν δὲ λοιπῶν δέκα πέντε ἦσαν ὀρθογώνιοι λάκκοι ἐσκαμμένοι ἀπλῶς ἐν τῷ βράχῳ, δύο ἦσαν ἐκτισμένοι διὰ κεραμίδων, τρεῖς ἀπετελοῦντο ἐκ πωρίνης λάρνακος, δύο ἐκ μαρμαρίνης καὶ οἱ λοιποὶ ἦσαν τάφοι μικρῶν παιδίων τεθαμμένων ἐν ἀμοφορεῦσιν ἢ ἐν διπλῇ πηλίνῃ λάρνακι. Οἱ τάφοι ἦσαν πενιχρότατοι, εὐρέθησαν δ' ἐν μὲν τοῖς κεκαυμένοις λευκὰ τινα ληκύθια (ἀπὸ 1 μέχρι 3 ἐν ἐκάστῳ τάφῳ), ἐν τοῖς λοιποῖς δὲ ληκύθια μελανόμορφα καὶ δύο ἐρυθρόμορφα μετὰ τῶν μελανομόρφων. Πλαγγῶν ἐν οὐδενὶ τάφῳ εὐρέθη. Ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ κεκαυμένου τάφῳ χῶματι εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια μελανομόρφου ἐπινήτρου λίαν ἐπιμεμηλημένης τέχνης ἔχοντος παράστασιν ὀπλιζομένων Ἀμαζόνων. Ἐν μικρῷ δὲ λίαν ὑστερωτέρῳ, ὡς φαίνεται, τάφῳ εὐρέθησαν ζευγος χρυσῶν ἀπλῶν ἐνωτίων καὶ δακτύλιος ἔχων ἐν τῇ σφενδόνῃ ἀργυροῦν νόμισμα.

Τὸ νεκροταφεῖον ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς τάφρου τοῦ ὑδραγωγείου (βορειότερον ταύτης δοκιμάσας δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω τάφον τινὰ) εἰσχωρεῖ πρὸς Ν. εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κ. Σκουζέ, ὅπου

ἐκ τῶν ἐκεῖ εἰσέτι εὕρισκομένων μαρμαρίνων καλπῶν καὶ ἄλλων μαρμάρων φαίνεται, ὅτι ἔχουσιν ἀνασκαφῆ ἤδη ἄρκετοὶ τάφοι ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτῆτου· τὴν ἀνασκαφὴν ὁμως τῶν ἐν τῷ κτήματι τοῦ κ. Σκουζῆ εὕρισκομένων εἰσέτι τάφων ἠναγκάσθη ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διακόψω.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

Κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας ἔπαυσα σκάπτων ἐν ἰδιωτικῆς κτήμασιν κατὰ τὸ 1899 καὶ ἐπεχείρησα ἀνασκαφὴν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς πόλεως τῆς παλαιᾶς Ἐρετρίας.

Διὰ τῆς ἐντὸς τῆς πόλεως ἀνασκαφῆς, μολονότι ἦτο αὕτη λίαν περιωρισμένη, ὡς ἐκ τοῦ ὀλίγου χρήματος, ὅπερ ἠδυνάμην νὰ διαθέσω, ἠτύχησα ἐν τούτοις νὰ ἀνακαλύψω πιθκνώτατα τὴν θέσιν τῆς ἀγορᾶς τῆς παλαιᾶς Ἐρετρίας· ἀνεκάλυψα δὴλα δὴ ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα κείμενον μέρος μὲν ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ἰω. Λημνίου, μέρος δ' ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ἰ. Δουρῆ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, οὐτινος σφίζεται δυστυχῶς μόνον τὸ λίαν ἰσχυρὸν κρηπίδωμα ὠκοδομημένον ἐκ μεγάλων ἐγχωρίων τιτανολίθων καὶ ἔχον διεύθυνσιν ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, καὶ ὄν μήκους μὲν 43 μέτρων πλάτους δὲ 25, ὅπερ καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἀνήκει εἰς τὴν ἀγορὰν Ἐρετρίας.

Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἀνέσκαψα ἐπὶ τοῦ παρόντος οὕτω μόνον ὥστε νὰ δυνθῶ νὰ ἀναγνωρίσω τὸ διάγραμμα αὐτοῦ, ἀνεκάλυψα δὲ κατὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν ἐργασίαν, ὅτι περὶ τὸ κρηπίδωμα στηριζόμεναι σχεδὸν ἐπ' αὐτοῦ ἴστανται ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει λίθιναι βάσεις, αἵτινες ἔφερον ἐνεπιγράφους στήλας, ὡς ἐκ τῆς εὐτυχῆς συμπτώσεως τῆς εὕρέσεως τριῶν τοιούτων παρὰ ταῖς βάσεις, ἐξ ὧν εἶχον ἀποσπασθῆ, καταδείκνυται.

Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται περιέχουσι ψηφίσματα τῶν Ἐρετριέων,

δι' ὧν παρέχονται τιμαὶ εἰς Μακεδόνας, ἦσαν λοιπὸν προωρισμένοι νὰ ἴστανται ἐν τόπῳ ἐπιφανεῖ, ὅπως δύνανται νὰ γίνωνται γνωσταὶ εἰς πάντας καὶ εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν Ἐρετρίαν ξένους· ἐπειδὴ δ' ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς δὲν μνημονεύεται ἰδιαιτέρως τις τόπος, ἐν ᾧ αὐταὶ ἴσταντο, δυνατὸν εἶνε νὰ ἴσταντο αὐταὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τὸ εὐρεθὲν οἰκοδόμημα νὰ ἀποτελῇ μέρος τῶν τῆς ἀγορᾶς τῆς Ἐρετρίας κτισμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν μιᾷ τῶν εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἐρετριέων τιμώμενον ὀρίζεται νὰ στηθῇ καὶ ἀνδριάς « ὅπῃ ἂν (οὗτος) βούληται τῶν ἐν Ἐρετρίᾳ ἢ τῆς πόλεως ἱερῶν », ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦτον ἦτο ἰδρυμένη καὶ ἡ ἐπιγραφή, τότε θὰ ἔχωμεν ἐν τῷ κτίσματι ναόν τινα, ἴσως τὸν τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, διότι πρὸς τὰς ἐκ τοῦ ναοῦ τούτου ἐνεπιγράφους στήλας ὁμοιάζουσιν αἱ παρὰ τὸ κτίσμα εὐρεθείσαι. Εὐρέθη πρὸς τοῦτοις οὐχὶ κατὰ χώραν μὲν ἀλλ' ἐν τῷ κτίσματι καὶ τετάρτη ἐπιγραφή, ἐν ἣ περιλαμβάνεται κανονισμὸς τῆς τελέσεως τῶν ἀγῶνων τῶν Διονυσίων καὶ Δημητρίων ὑπὸ τῶν Εὐβοέων καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς πόλεσι Χαλκίδι, Ἐρετρίᾳ, Ἰστιαίᾳ, Καρύστῳ, ἐξ ἧς, ὡς καὶ ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων ἐπιγραφῶν, ὀρίζεται ἡ χρονολογία τοῦ οἰκοδομήματος περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος.

Ἡ ἐπὶ τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἐπίχωσις δὲν εἶνε μεγάλη, μολοντοῦτο ἡ εὐρεσις κατὰ χώραν τῶν βάσεων τῶν στηλῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν παρέχει ἡμῖν πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι καὶ ἄλλαι ἄξια λόγου ἀρχαιοτήτες θὰ εὐρεθῶσιν, ἂν τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ὡς καὶ ὁ περὶ αὐτὸ χώρος ἀνασκαφῶσι τελείως.

Ἀνεσκάφη πρὸς τοῦτοις ὁ παρὰ τὴν δυτικὴν πύλην Ἐρετρίας χώρος ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ τείχους, καὶ ἐντὸς μὲν ἀνεκαλύφθησαν ἑκατέρωθεν τῆς πύλης δύο τετράγωνοι πύργοι, ὧν τὸ μὲν κατώτερον μέρος μέχρι ὕψ. 1,50 εἶνε ὠκοδομημένον ἐκ λίθων κατὰ τὸν ὠραῖον πολυγωνικὸν τρόπον, ὅστις καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ Ἐρετρίας ἀπαντᾷ καὶ ὅστις ἐκεῖ ἀνάγεται εἰς τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ., τὸ δ' ἀνώτερον μέρος εἶνε κατεσκευασμένον ἐξ ὠμῶν πλίνθων σφζομένων νῦν εἰς ὕψος 1,30. Ἐκτὸς τοῦ τείχους ἑκαθαρίσθη κατὰ τὸ 1899 ὀλοτελῶς οἰκοδόμημά τι πώρινον, οὔτινος ἡ ἀνασκαφὴ εἶχεν ἀρχίσῃ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Εἶνε τὸ οἰκοδόμημα

τοῦτο σχεδὸν τετράγωνον (μῆκ. 18,50, πᾶχ. τοίχων 3,75), ἀποτελεῖται δὲ ἡ μία τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ τείχους Ἐρετρίας μετὰ τῆς πύλης ἀκριβῶς ἐν τῇ μέσῳ. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο τέμνεται εἰς ἀπόστασιν 2 μέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ τείχους ὑπὸ ὑπονόμου βαινούσης παραλλήλως πρὸς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως. Ἡ ὑπόνομος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος καὶ προχωρεῖ 10 περίπου μέτρα πέραν τοῦ νοτίου αὐτοῦ τοίχου, ἔχει δὴλα δὴ μῆκος 30 περίπ. μέτρ., εἶνε δὲ 2,20 ὑψηλὴ καὶ πλατεῖα 2,00· εἶνε ὠκοδομημένη ἐκ μεγάλων πῶρων θεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων οὕτως, ὥστε ὁ ἀνώτερος νὰ προέχη πάντοτε τοῦ κατωτέρου, εἶνε δὲ τὰ ἄκρα τῶν οὕτω προεχόντων λίθων ἀποκεκομμένα εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὑπόνομος νὰ παρουσιάζῃ ὄψιν καμαροειδῆ. Ἡ στέγη αὐτῆς εἶνε ὀριζοντία καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων πωρίνων πλακῶν, μόνον δὲ εἰς τὰ σημεῖα, ἔνθα ἐπὶ τῆς ὑπονόμου διέρχονται οἱ τοῖχοι τοῦ οἰκοδομήματος, εἶνε πρὸς μεγαλειτέραν ἀσφάλειαν ἀληθῆς καμάρα κατεσκευασμένη. Τὸ ἔδαφος τῆς ὑπονόμου εἶνε ἐπίσης ἐστρωμένον διὰ πλακῶν.

Πρὸς κατασκευὴν τῆς ὑπονόμου καὶ τοῦ οἰκοδομήματος παρέλαβον ὕλικά ἐκ παλαιότερων κτισμάτων, ὡς φαίνεται ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐνφοκοδομημένων εἰς τοὺς τοίχους, ὧν τινὰ φέρουσι καὶ γράμματα, ἐν δὲ καὶ ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν.

Ἐκ Ῥωμαϊκοῦ τάφου εὐρεθέντος ἐν τῇ ὑπὲρ τὸ οἰκοδόμημα ἐπιχῶσει καταφαίνεται ὅτι τοῦτο ἦτο ἤδη κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους κεκαλυμμένον, ἐπειδὴ δὲ εἰς τῶν τοίχων αὐτοῦ τέμνει τάφον τοῦ Δ' αἰῶνος, ἔπεται ὅτι τὸ οἰκοδόμημα μετὰ τῆς ὑπονόμου θὰ ἐκτίσθησαν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Δ' αἰῶνα π.Χ. χρόνους. Ἄλλα σημεῖα ὀρίζοντα σαφέστερον τὴν χρονολογίαν τῶν κτισμάτων δὲν εὐρέθησαν. Περὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἠδυνήθη ἐισέτι νὰ σχηματίσω ἀσφαλῆ ἰδέαν.

Τάφοι ἀνεσκάφησαν ὀλίγοι διὰ τὸν προμνημονευθέντα λόγον, τούτων οἱ πλεῖστοι ἦσαν καὶ πάλιν τοῦ τέλους τῆς 5' καὶ τῆς 6' ἑκατονταετηρίδος περιέχοντες, ὅπως συνήθως, μελανόμορφα ληκύθια· ἄξια μνείας ἐκ τῶν εὐρημάτων τῶν τάφων τούτων εἶνε μόνον τρεῖς λευκαὶ λήκυθοι μετὰ τῆς γνωστῆς ἐπιγραφῆς « Δίφιλος καλὸς ὁ Μελανώπου », ἧς ὁ τεχνίτης φαίνεται ὅτι εἰργά-

ζετο ἐν Ἐρετριᾷ. Ἀνευρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ τινες γεωμετρικοί τάφοι κεκαυμένοι, ἐν οἷς μετὰ τῶν συνήθων γεωμετρικῶν ἀγγείων τῆς τέχνης τῶν τοῦ Διπύλου ἀνευρέθησαν καὶ τρία χρυσᾶ διαδήματα ἔχοντα τὰ μὲν δύο παράστασις γεωμετρικῶν μόνον κοσμημάτων, τὸ δ' ἐν παραστάσει ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Δὲν παρημέλησα πρὸς τούτοις νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν μου καὶ εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ σπουδαιοτάτου Ἐρετρικοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, νομίζω δ' ὅτι εὐρίσκομαι ἤδη ἐπὶ τὰ ἔχνη του· εἰς τοῦτο μ' ἐβοήθησε καὶ ἡ τυχαία ἀνακάλυψις ἀνάγλυφου μαρμαρίνου, οὐτινος, καὶ τοι μὴ κατὰ χώραν εὑρεθέντος, εἶνε δυνατὸν νὰ γνωσθῇ τὸ μέρος ἐξ οὗ ἐλήφθη. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἶνε ἀναθηματικὸν καὶ παριστᾷ τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Λητώ καὶ τὴν Ἄρτεμιν, καθ' ὃν τρόπον αὐταὶ παρίστανται καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ μουσεῖῳ ἐπιγραφῆς τῶν συνθηκῶν τῶν Ἐρετριέων πρὸς Χαιρεφάνη, καὶ προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος. Ἐχει δ' ὁμως καὶ καθ' ἑαυτὸ σπουδαιότητα τὸ ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ ἐπ' αὐτοῦ γεγλυμμένοι μορφαὶ εἶνε ἀντίγραφα ἔργων τοῦ Πραξιτέλους καὶ δὴ τῶν ἐν Μεγάρῳ ἑσταμένων ἀγάλματων τῶν θεῶν τούτων, ἅτινα ἀτελῶς μόνον γνωρίζομεν ἐκ νομισμάτων Μεγαρικῶν, καὶ πρὸς ἃ ὅμοια καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου πεποιημένα δυνατὸν εἶνε νὰ ὑπῆρχον καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Ἡ ἐντολὴ τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος τὸ ἤδη λήγον γενόμενη ἀνασκαφικὴ ἐργασία περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Μουνηγίας (Κουμουνοδούρου) καὶ ἐπὶ μέρους τινὸς τοῦ λιμένος τῆς Ζέας (Πασᾶ-λιμάνι). Κατὰ συνεννόησιν μετὰ τοῦ αἰτησαμένου παρὰ τῆς Ἐταιρείας τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην κ. Ἦλ. Ἀγγελόπουλου προέβημεν πρῶτον ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀνωτέρω λιμένων εἰς

ἐξακριβωσιν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τῶν βροχῶν ἀναφανέντος τοῦ τείχους τῶν νεωσοίκων πρὸς τὸ ΒΔ. τοῦ λιμένος μέρος. Ὁ τοῖχος οὗτος, ὁμοιότατος τὴν κατασκευὴν πρὸς τοὺς προϋπάρχοντας ἐν Ζέᾳ, ἀπετέλει τὸ ὀπίσθιον μέρος ἐνὸς τῶν τμημάτων τῶν νεωσοίκων, οἵτινες ἐδείχθη καὶ ἐν τῇ προγενεστέρᾳ ἀνασκαφῇ τῆς Ζέας ὅτι ἦσαν εἰς τμήματα κεχωρισμένοι, τμήματα πλάτους ἐβδομήκοντά που μέτρων. Μεταξὺ τῶν τμημάτων τούτων καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν κατακλινῆ ἦσαν ἀνοίγματα πρὸς εὐκόλον συγκοινωνίαν τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ πρὸς τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ. Τοιοῦτον ἐν πλακόστρωτον διατηρήθη ἐκεῖ δυνάμενον νὰ δεῖξη καὶ τὴν κατὰ τὴν θέσιν ἐκείνην ἔκτασιν τῆς ἀρχαίας παραλιακῆς γραμμῆς. Ἐντὸς τοῦ τμήματος τοῦ ἀναφανέντος, πλὴν τῶν ὑπαρχουσῶν βάσεων τῶν κιόνων τῆς στέγης καὶ ἀπὸ καιροῦ μακροῦ φαινομένων, ἐδείχθησαν καὶ ἄλλαι τινές. Καὶ αὗται πᾶσαι εἶνε πληρέστατα ὁμοιοὶ πρὸς τὰς ἐν τῷ δυτικῷ μέρει τοῦ Πασᾶ-λιμανίου ἀνευρεθείσας ἄλλοτε. Καὶ ἐκεῖ ἦσαν τετραγωνικοὶ κιόνας ἐκ δόμων λίθων θεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων. Καὶ ἐπὶ τῶν πρὸ καιροῦ φαινομένων λειψάνων, τὸ μὲν ἕνεκα τῶν βροχῶν τὸ δὲ διὰ τὴν ἀποκομιδὴν χωμάτων, πρὸς τὸ βόρειον τῆς Μουνηχίας (Κουμουνδούρου), ἡ αὐτὴ διάθεσις παρετηρήθη, οἱ αὐτοὶ τοῖχοι, οἱ αὐτοὶ οἰκοδομικοὶ χρόνοι πρὸς τὰ ἐν τῇ Ζέᾳ (Πασᾶ-λιμάνι) λείψανα, αἱ αὗται διαστάσεις.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην σκαφικὴν ἐργασίαν, ἐγένετο δοκιμῆτις, συνεχιστικὴ τῆς ἄλλοτε γενομένης ἀνασκαφῆς τῶν νεωσοίκων, Καὶ ἐκεῖ, κατὰ τὸ ἀνατολικὸν δηλαδὴ τῆς Ζέας, παρὰ τὴν συνοικίαν Τσίλλερ, ἀνευρέθη ὁ ὀπίσθιος τῶν νεωσοίκων τοῖχος μετὰ τῶν ἀντηρίδων αὐτοῦ κατὰ τὰς γνωστὰς ἀποστάσεις καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς οἰκοδομικῆς.

Καὶ ἐδόθη μὲν καὶ δευτέρα πίστωσις ἐκ δραχμῶν πεντακοσίων ἀπὸ χρόνου ἱκανοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀναβολὴν τῆς σκαφῆς, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἐμῆς εἰς Ἄνδρον ἀποστολῆς, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μὴ μέχρι τοῦδε καταβάσεως τοῦ κ. Ἀγγελοπούλου πρὸς συνεννόησιν, δὲν ἔγεινεν ἔτι χρῆσις τῶν χρημάτων τούτων.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην τὴν μικρὰν. Εἰς δὲ τὸ Μουσεῖον εἰσῆχθησαν ἱκανὰ ἀντικείμενα τινὰ μὲν ἐκ

κατασχέσεων προερχόμενα, ἄλλα δ' ἐκ δωρεῶν, ὧν κατάλογος πλήρης ὑποβληθήσεται τῇ Γενικῇ Ἐφορεῖᾳ τῶν ἀρχαιοτήτων.

Τῶν ἀνασκαφῶν εὐρήματα δυστυχῶς δὲν εἴχομεν, πλὴν λειψάνων τινῶν ἤλων χαλκῶν καὶ τινῶν ἐντελῶς κατιωμένων νομισμάτων καὶ τεμαχίου μαρμαρίνου ἐξ ὀφθαλμοῦ πλοίου ἀρχαίου. Οὐδὲν οὔτε ἐπιγραφικόν, οὔτε πλαστικόν κατασκευάσμα παρουσίασεν ἡ σκαφή αὕτη, διότι τὸ πλεῖστον τῶν χωμάτων, ἦτο πρὸ οὐ μακροῦ χρόνου ἐρριμμένον πρὸς κατασκευὴν τῆς ἄνωθεν διερχομένης λεωφόρου Φαλήρου.

Προήχθη ὅμως κατ' ἐμὲ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἰς φῶς, πλὴν τοῦ ἄλλου ζητήματος τοῦ λιμενικοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ διαλάμπει ἔτι φαεινότερον ἢ μέχρι τοῦδε κρατοῦσα γνώμη περὶ τῆς διαίρεσεως καὶ τῆς ὀνομασίας τῶν λιμένων, ὅτι οὐχὶ ἐν πρόπυλον ζητητέον ἐν Πειραιεῖ, πρόπυλον δημόσιον, ἀλλὰ πολλά, εἰς ἃ ἀνήκουσιν οἱ μέχρι τοῦδε εὐρεθέντες Ὅροι τοιούτων προπύλων, οἵτινες ἀπεδίδοντο εἰς ἓν καὶ μόνον πρόπυλον. Τοῦτο ἐν ἐκτάσει καὶ ἐν καιρῷ καταλλήλῳ εἶμαι ἕτοιμος νὰ ἀναπτύξω.

Ταῦτα εἶνε τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τὴν ἐν Πειραιεῖ τοῦ λήγοντος ἔτους.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Δι' ἀναφορᾶς μου ἀπὸ τοῦ 1898 παρεκάλεσα ὅπως ἀναλάβῃ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τὴν δαπάνην μικρῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τοὺς ἀρχαίους πολεμικοὺς λιμένας τοῦ Πειραιῶς, ἰδίως ἐντὸς τοῦ λιμενίσκου Φανάρι (Κουμουνδούρου), ἐλπίζων ὅτι ὁ καθορισμὸς τῶν διαστάσεων, τῆς διευθύνσεως καὶ τοῦ τρόπου κατασκευῆς τῶν πέριξ τούτων ἀρχαίων τεχνικῶν ἔργων, ὧν ἔχον ἤδη ἀναφανῆ, ἤθελεν ἴσως συντελέσει εἰς ὀριστικὴν ἐπίλυσιν τοῦ σπουδαίου ἀρχαιολογικοῦ ζητήματος τῆς τοπογραφίας τῶν λιμένων τούτων.

Εὐτυχῶς ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία πάνυ προθύμως ἀπεδέξατο τὴν πρότασιν καὶ ἐψηφίσαστο δαπάνην χάριν αὐτῶν, πεντακοσίων δραχμῶν, ἧτις ἐξηντλήθη εἰς ἐργασίας τοιαύτας γενομένας ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν ἀρχαιοτήτων κ.

Ἰ. Δραγάτση, ἐν Πασσαλιμάνι καὶ ἐν τῷ λιμένι Φανάρι, ἀπὸ τῆς 28 Δεκεμβρίου 1898 μέχρι τῆς 25 Ἰανουαρίου 1899.

Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται, καίπερ ἐπὶ μικρᾶς ἐκτάσεως γενομένηαι, οὐσιωδῶς, φρονῶ, διαφωτίζουσιν ἡμᾶς ἐπὶ πολλῶν λεπτομερειῶν σχετικῶν πρὸς τὸ τοπογραφικὸν ζήτημα τῶν λιμένων καὶ τὸ τῶν ἀρχαίων νεωσοίκων. Ἐν τῷ λιμενίσκῳ Φανάρι, ἐζήτησα νὰ καθορίσω τὰ τῆς διατάξεως τῶν λιμενικῶν ἔργων εἰς τὰ περίξ τοῦ λιμένος καὶ ἰδίως πρὸς τὸ δυτικὸν αὐτοῦ μέρος, εὐτυχῶς δὲ ἐκεῖ ἀνευρέθη ὁλόκληρος σειρὰ νεωσοίκων, ὧν ὁ περιβάλλων τοῖχος, εὐθύγραμμος, κατὰ 60 μέτρα ἀπέχων τῆς σημερινῆς παραλιακῆς γραμμῆς, ἔχει μῆκος 62.30 μέτρων, συμπεριλαμβάνων οὕτω δέκα νεωσοίκους, τοῦ πλάτους ἐκάστου νεωσοίκου ὄντος 6,25 μέτρων περίπου, ὡς καὶ τοῦ τῶν ἄλλων γνωστῶν τοῦ αὐτοῦ λιμένος νεωσοίκων.

Πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς δεκάδος ταύτης τῶν νεωσοίκων εὐρέθη πλακόστρωσις δι' ἄκανονίστων πλακῶν ἐπὶ κεκλιμένης ἐπιφανείας, ἣτις δὲν ἀνεκαλύφθη ὁλόκληρος καὶ ἦτις, ὡς ὑποθέτω, ἦν ἡτο ἢ ἐπιτρέπουσα τὴν μετὰ τοῦ λιμένος συγκοινωνίαν ὁδός, ἢ διακόπτουσα τὴν σειρὰν τῶν νεωσοίκων. Εἰκάζω ὅτι ἡτο εἶδος κρηπιδωμάτων μετὰ συνεχοῦς πλακοστρώσεως, ἐφ' ὧν ἐνηργοῦντο αἱ ἐπιβιβάσεις καὶ ἀποβιβάσεις τῶν ναυτῶν καὶ αἱ φορτώσεις καὶ ἐκφορτώσεις τῶν πολεμικῶν μηχανημάτων καὶ τῶν ἄλλων προμηθειῶν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ στόλου.

Ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1898 ὑπ' ἐμοῦ μελέτῃ «περὶ Πειραιῶς καὶ τῶν λιμένων αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους», ἔγραφον ὅτι βεβαίως ἢ ὑπηρεσίαι τῶν φορτώσεων καὶ ἐπιβιβάσεων θὰ ἐγένετο τῇ βοηθείᾳ καταλλήλων μηχανημάτων καὶ ὀργάνων ἐπὶ κρηπιδῶν ἢ κρηπιδωμάτων, προσέθετον δὲ ὅτι, ἂν ὁ λιμὴν Φανάρι, ἦτο πράγματι, ὡς οἱ πλείστοι τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων φρονοῦσιν, ὁ ἀρχαῖος λιμὴν τῆς Μουνοχίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναμφισβητήτως ὑπῆρχον 82 νεώσοικοι καὶ ἐπομένως πλήρωμα τῶν τριήρων ἐκ 16,400 ἀνδρῶν, ἢ ἐπιβιβάσις αὐτῶν καὶ ἡ ὅλη ὑπηρεσία τῆς φορτώσεως τροφίμων καὶ σκευῶν θ' ἀπῆτει ἀνάλογον μῆκος κρηπιδωμάτων. Ἐγραφον δὲ τοῦτο ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ μῆκος τῆς παραλιακῆς γραμμῆς δὲν ἦτο ἐπαρκὲς ὅπως

περιλάβῃ τόσους νεωσοίκους μετὰ τοῦ ἀπαραιτήτου χάριν τῶν κρηπιδωμάτων χώρου.

Τὴν ἰδέαν ταύτην τινὲς τῶν ἀρχαιολόγων δὲν ἀπεδέχοντο, φρονοῦντες ὅτι ὀλόκληρος ἡ παραλιακὴ γραμμὴ κατελαμβάνετο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν νεωσοίκων μόνον.

Εἶνε ἐκ τούτου φανερόν ὅτι ἡ γενομένη ἐν τῷ λιμενίσκῳ Φανάρι ἀνασκαφὴ διελεύκανε ἐπαρκῶς τὴν λεπτομέρειαν ταύτην.

Πλὴν ὁμως τούτων ἐκ τῆς ἄνω ἐργασίας τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν τῷ λιμενίσκῳ Φανάρι καὶ ἐν Πασσαλιμάνι, πολὺς δυνάμεθα νὰ λάβωμεν καθαρῶς τεχνικὰς πληροφορίας καὶ διαφωτισθῶμεν περὶ τε τῆς μεθόδου δομῆσεως, ἥτις παρουσιάζεται διάφορος ἐν τοῖς ἀνακαλυφθεῖσιν ἔργοις τῶν δύο τούτων λιμένων καὶ περὶ τῆς διατάξεως τῶν νεωσοίκων καὶ τῶν ἄλλων λιμενικῶν ἔργων, καὶ περὶ τῆς μορφῆς καὶ ἐκτάσεως τῆς παραλιακῆς γραμμῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Αἱ μέχρι σήμερον κτηθεῖσαι ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἄλλοθεν πληροφορίαι μὲ ἐνίσχουσιν ἐν τῇ γνώμῃ, ἣν διετύπωσα καὶ καθ' ἣν ὁ λιμὴν τοῦ Φαναρίου εἶνε ὁ ἀρχαῖος Φαληρικὸς λιμὴν, ὁ τοῦ Πασσαλιμάνι ὁ ἀρχαῖος λιμὴν τῆς Μουνυχίας καὶ ὅτι ὁ Κάνθαρος καὶ ἡ Ζεῖα ἐπιτυχῶς ἐτοποθητήθησαν ἐν τῷ διαγράμματι τῆς μελέτης μου.

Ἀναμένω τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἀνασκαφῶν διὰ τῆς συμπληρωματικῆς πιστώσεως ἣν ὑπὲρ αὐτῶν διέθεσεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ὅπως λεπτομερέστερον καὶ διὰ σχεδίων περιγράψω τὰ τῶν ἀνασκαφῶν καὶ φέρω εἰς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης μου πάντα τὰ ἐπιχειρήματα ὅσα δύνανται νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ τῶν πορισμάτων ἐκ τῶν νέων τούτων ἐργασιῶν.

Η. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Νομομηχανικὸς

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΠΛΑΤΑΙΑΙΣ

Ἐν τῇ ὑπὸ τῶν σωζομένων τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Πλαταιῶν περικλειομένη περιοχῇ δὲν διακρίνεται περιορισμένη τις ἔκτασις σαφῶς ἐνδειγμένη εἴτε ἐκ τῶν νῦν σωζομένων ἐρείπιων εἴτε ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ὡς ἡ μάλιστα ἀξία ἀνασκαφικῆς ἐξερευνήσεως, ὥστε ἡ διὰ τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἐνεργηθεῖσαν ἀνασκαφὴν ὠρισμένη δι:σχιλιόδραχος πίστωσις ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ διατεθῇ εἰς δοκιμαστικὰς σκαφὰς ἐν τόποις σημαντικῶς ὅπως οὖν ἀφισταμένοις ἀπ' ἀλλήλων. Ὀδηγὸς ἐν ταῖς δοκιμαστικαῖς ταύταις σκαφαῖς ὑπῆρχεν, ὡς εἰκός, ὁ Πausanias (IX, 2 - 4), ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ καθίσταται λίαν σκοτεινὴ, ἐπειδὴ δὲν εἶνε γνωστόν, ἂν τὸ βορειοδυτικὸν μεταγενέστερον διατείχισμα τῆς πόλεως ὑπῆρχεν ἐπ' αὐτοῦ ἢ δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη (1), ὥστε ὅπως ἀδηλον εἶνε ἂν τὰ ὑπ' αὐτοῦ μνημονεύομενα ὡς κατὰ τὴν ἔσοδον μάλιστα τὴν ἐς Πλάταιαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει κείμενα μνημεῖα πρέπει νὰ νοηθῶσι σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ ἔξω τείχους ἢ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν διατείχισμα (2). Προσέτι δὲ καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς ἀπ' Ἐλευθερῶν ὁδοῦ καὶ τῆς ἐκ Μεγάρων, ἄς ἀκολουθεῖ ὁ Πausanias, δὲν δύναται οὐδ' αὐτὴ νὰ ὀρισθῇ μετὰ μεγάλου

(1) Οὐδαμῶς ἀπίθανος φαίνεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ διατείχισμα τοῦτο ἠκοδομήθη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Κοστοβόκων (Paus. X, 34, 5). Πρβλ. Heberdey, Arch. Epigr. Mitth. aus Oesterreich - Ungarn 1890 σελ. 186 ἐξ.

(2) Ἴδε τὸ ἐν American journal of achæology τόμ. VI (1890) πίν. XXIII σχεδιαγράφημα τῶν Πλαταιῶν, ἐν ᾧ τὸ μὲν βορειοδυτικὸν διατείχισμα σημειοῦται διὰ τῶν γραμμάτων Ο — Ζ' — V, τὸ δὲ ἀνατολικὸν τεῖχος διὰ τῶν γραμμάτων X — Α' — Κ'. Ἐν τοῖς προσηρητέμοις εἰς τὴν περὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν μελέτην τοῦ G. B. Grundry (The battle of Plataea. London 1894) σχεδῶσι τὸ βορειοδυτικὸν διατείχισμα ἀναγράφεται ὡς Lower cross wall ἢ Remains of wall of fourth period.

λης ἀκριβείας, διότι ἐν μὲν τῷ βορειοδυτικῷ διατειχίσματι οὐδεμιᾶς πύλης ἔχνη ὑπάρχουσι φανερά, ἐν δὲ τῷ πρὸς ἀνατολὰς τείχει διακρίνεται μόνον μία πύλη καὶ αὕτη δὲν εἶνε βέβαιον εἰς τίνα ὁδὸν ἀντιστοιχεῖ (1).

Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι ἐξετελέσθησαν ὑπ' ἐμοῦ ἐν πέντε τόποις· α') ἐπὶ τῶν ἔξω τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τῆς πόλεως κρασπεδίων τοῦ Κιθαιρῶνος ἐν τῷ ὑψώματι τῷ μεταξὺ τῶν δύο βραχιόνων τοῦ βύακος τοῦ ἀναγεγραμμένου ἐν τῷ παρὰ Grundry (The battle of Plataea) σχεδίῳ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης ὡς Stream O' 4 (2), β') ἐντὸς τῆς πόλεως μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους καὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τῆς μικρᾶς χαράδρας ἀντικρὺ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐξερευνηθείσης βυζαντινῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀναγεγραμμένης ὑπ' ἀριθμὸν VIII ἐν τῷ σχεδίῳ τοῦ American Journ. of Arch. (3),

(1) Τῆς πύλης ταύτης τὰ ἔχνη εἶνε ἰκανῶς εὐδιάκριτα, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο δίπυλον. Κεῖται 120 μέτρα περίπου βορειότερον τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κριεκούκι εἰς Κόκλα. Ὁ Leake ἐσημείωσε τὴν πύλην ταύτην ἐν τῷ τοπογραφικῷ σχεδίῳ τῶν Πλαταιῶν (Travels in northern Greece Vol II) ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Vischer (Erinnerungen und Bindr. aus Griech. σελ. 544). Παραδόξως ὁμως δὲν εἶδον αὐτὴν οἱ Ἀμερικανοὶ οὐδ' ἐσημείωσαν ἐν τῷ ἄλλῳ καλῷ σχεδίῳ τοῦ American Journal of Archaeology VI (1890), καίτοι ἔσθην αὐτῆς ἔσκαφαν, ὡς ἤκουσα, μακρὰν τάφρον. Ὡσαύτως δὲν σημειοῦται οὐδὲ παρὰ τῷ Grundry.

(2) Ἐκ τῶν δύο βραχιόνων τοῦ ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος εἰς τὴν κοίτην τῆς Ὠερόης κατερχομένου βύακος ὁ μὲν δυτικὸς (ὁ πρὸ τοῦ τείχους τῶν Πλαταιῶν βέων) λέγεται Μοῦλκι καὶ Ῥέμμα χάνι, ὁ δὲ ἀνατολικὸς Κοντίτο (ὄχι Kondati, ὡς γράφεται ἐν Amer. Journ. of Arch. VI σελ. 461) Ἀμφότεροι οἱ βραχιόνες οὗτοι διατηροῦσιν ὕδωρ καὶ κατὰ τὸ θέρος, ὅπερ διοχετεύεται ἐν παλαιαῖς ὑδραγωγείαις, ὧν τὸ τοῦ Κοντίτου προμηθεύει νῦν ὕδωρ εἰς τὴν ὁμώνυμον κρήνην (wall with inscribed stones παρὰ Grundry), ἐν ᾗ ὑπῆρχον ἐνωκοδομημένα καὶ αἱ ἐν CIGS I ἀριθ. 1692 καὶ 1697 ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί. Ἐτερον ὑδραγωγεῖον ἤκουσα ὅτι εὐρέθη ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ βύακος τοῦ Κοντίτου ἐπ' αὐτῆς τῆς σημερινῆς ἀπὸ Κόκλα εἰς Κριεκούκι ὁδοῦ. Ἴσως ἔξ ἐνὸς τῶν βυάκων τούτων ἐλάμβανε τὸ ὕδωρ ἡ ὑπὸ Πausanίου (IX, 2,3) μνημονευομένη κρήνη ἐν δεξιᾷ τῆς ἐκ Μεγάρων ὁδοῦ. Ἡ βράχης τοῦ ὑψώματος, ἐνθα ἐγένετο ἡ ἀνασκαφή, λέγεται Μαλλισόρων, ὄνομα ὅπερ ἴσως ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὴν ἀλδανικὴν φυλὴν τῶν Μαλλισόρων, ἀφοῦ ὡς γνωστὸν ἀλδανικῆς καταγωγῆς εἶνε οἱ νῦν κάτοικοι τῆς Πλαταικῆς.

(3) Σαφέστερον φαίνεται ὁ τόπος παρὰ Grundry (ἐν. ἀν.). Ἀπὸ τῆς μικρᾶς ταύτης χαράδρας ἴσως ἤρχετο ἢ εἰς Θῆβας ὁδὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

γ') ἔσωθεν τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος παρὰ τὰς μεσαιωνικὰς ἐκκλησίας τὰς ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἀναγεγραμμένας ὑπ' ἀριθμὸν I καὶ IV, δ') ἔξωθι τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος παρὰ τὴν πρὸς νότον πλευρὰν αὐτοῦ ὄχι μακρὰν τῆς ἐκκλησίας τῆς σημειουμένης ὑπ' ἀριθμὸν IV παρὰ τοῖς Ἀμερικανοῖς, ε') παρ' αὐτὸ τὸ βορειοδυτικὸν διατείχισμα.

Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰρημένων πέντε τόπων ἐσκάφησαν ἐξ ὀρύγματα ἐν ὧν τὰ μὲν τέσσαρα μᾶλλον πρὸς τὸ ὄρος παρὰ τὴν ὑποτιθεμένην διεύθυνσιν τῆς ἐκ Μεγάρων ὁδοῦ, ἧτις φαίνεται ὅτι αὐτόθι δὲν ἀπέειχε πολὺ τῆς σημερινῆς αὐτοσχεδίου ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κόκλα εἰς Κριεκούκι (1), τὰ δὲ ἕτερα δύο βορειότερον ἀντικρὺ τῶν σωζομένων λειψάνων τῆς ἀρχαίας πύλης (ἴδε ἀνωτέρω), ἧτις πιθανῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐξ Ἐλευθερῶν ὁδόν. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης εὐρέθησαν ἄλλοτε ὑπὸ τῶν χωρικῶν τάφοι λόγου ἄξιοι, ἀλλ' ὄχι καὶ τοιοῦτοι ὥστε νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς τὰ μνήματα τῶν ἐν τῇ περιφῆμῳ μάχῃ πεσόντων. Ὑπ' ἐμοῦ οὐδεὶς τάφος εὐρέθη πλὴν λειψάνων τινῶν καταστραμμένων τάφων μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἐπίσης μεταγενεστέρως ἐπιτυμβίου στήλης ἐνφωδομημένης ἐν βυζαντινῷ τοιχαρίῳ. Καὶ ὄστρακα δὲ ἀρχαίων ἀγγείων οὐδαμοῦ φαίνονται, οὐδ' ἄλλα σημεῖα μεγάλων ταφῶν ἢ λείψανα κτερισμάτων. Τούτων ἕνεκα καίτοι τὰ ὑπ' ἐμοῦ σκαφέντα ὀρύγματα δὲν ἀρκοῦσιν ἵνα θεωρηθῇ ὁ τόπος οὗτος ὡς ἐπαρκῶς ἐξηρευνημένος, πιστεύω ὅτι οἱ τάφοι τῶν ἐν τῇ κατὰ τῶν Μήδων μάχῃ πεσόντων, οἵτινες κατὰ Πausανίαν ἔκειντο κατὰ τὴν ἔσοδον μάλιστα τὴν ἐς Πλάταιαν (2)

(1) Τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ ταύτης μοὶ ἐφάνησαν ὅτι ὀρίζουσιν ὅπωςδὴποτε ἱκανοὶ τάφοι ἀνοιχθέντες ὑπὸ τυμβωρύχων ἐν χιλιόμετρον περίπου ἀνατολικώτερον τῆς θέσεως τῆς ἐμῆς ἀνασκαφῆς παρὰ τὰς καὶ παρὰ Grundry σημειουμένας ἀμπέλους, ὄχι πολὺ μακρὰν τῶν βραχυδῶν κρασπέδων τοῦ Κιθαιρώνος. Οἱ πλείστοι τῶν τάφων τούτων εἶνε λελαφευμένοι ἐν τῷ βράχῳ, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶνε ὑπόπετρον. Ἐκ τῆς θέσεως τῶν τάφων τούτων κρίνων πιστεύω ὅτι ἡ εἰς Μέγαρον ὁδὸς διήρχετο διὰ τοῦ βαθυτέρου παρὰ τὴν κρήνην τῆς Βερρουσιάνης μέρους τῆς χαράδρας, ὥστε δὲν ἦτο τοσοῦτον ἀνάντης, ὡς σημειοῦται παρὰ Grundry.

(2) Ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους ἀναμφιδόλως, ὡς δεικνύουσι τὰ κατόπιν (IX, 2, 5) λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Πausανίου: ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει κτεξ. Ἄν ἡ ἀνωτέρω ὑπό-

πρέπει νὰ ἀναζητηθῶσιν ὄχι ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐξῴθι τοῦ ἀνωτέρω εἰρημένου βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος· ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς μεγίστης καταστροφῆς τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαίας πόλεως ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἔχει περισωθῆ τι.

Εὐτυχεστέρα ὅπωςδὴποτε ὑπῆρξεν ἡ ἀνασκαφὴ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν εἰρημένων τόπων, ἥτοι μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους καὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος. Αὐτόθι διεκρίνετο καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς χωρὸς τις τεχνητῶς ἰσοπεδωμένος, ὁ αὐτὸς πιθανώτατα, ὃν ἐσημείωσε καὶ ὁ Vischer (*Erinnerungen und Eindr. aus Griech.* σελ. 544-545) καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Leake εἰκάζων ὅτι αὐτόθι ἔκειτο ὁ ὑπὸ Πausανίου καὶ Ἡρόδοτου μνημονευόμενος ναὸς τῆς Ἥρας. Διὰ τοῦ μέσου περίπου τοῦ χώρου τούτου διέρχεται μεσαιωνικὸν ὑδραγωγεῖον κτιστὸν ἐκ νότου πρὸς βορρᾶν διευθυνόμενον, παρέχον δὲ ἔτι καὶ ὄχι πρὸ μακροῦ χρόνου τὸ ὕδωρ εἰς μύλον τινὰ ἐξω τοῦ πρὸς βορρᾶν τείχους τῆς ἀρχαίας πόλεως ἰδρυμένον. Ἐσκάφησαν αὐτόθι ἐννέα ὀρύγματα κατὰ διαφοροὺς θέσεις, ἀλλὰ μόνον ἐν δύο ἐξ αὐτῶν εὐρέθησαν ἀρχαῖα κτίρια εἰς ὅπωςδὴποτε καλὴν κατάστασιν διατετηρημένα, ἄλλως δ' ἀπανταχοῦ τὸ ἔδαφος ἐφαίνετο πολλάκις ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀνεσκαμμένον καὶ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος ὀλοσχερῶς ἠφανισμένα. Τὸ ἐν ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἀρχαίων κτιρίων εἶνε ἡ πρὸς βορρᾶν πλευρὰ τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου τοῦ τεμένου, χρησιμεῖον ἐν ταύτῳ καὶ ὡς ἀνάλημμα διὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ χώρου, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος κλίνει πρὸς βορρᾶν. Ὁ περιβόλος εἶνε ὠκοδομημένος ἐκ πωρίνων πλινθιδῶν ὄχι πολὺ μεγάλων, σωζόμενος νῦν εἰς ὕψος 1 μ. περίπου, ἔχει δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ ἀντηρίδας ἀπεχούσας ἀπ' ἀλλήλων 2,65 μ. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἀπεκαλύφθη σωζόμενος εἰς μῆκος 12 μ., περαιτέρω δὲ πρὸς ἀνατολὰς ἢ συνέχεια αὐτοῦ εἰς μῆκος 8 μ. εἶνε ἐκ μεγάλων ἀκανονίστων ἀσβεστολίθων λογάδην ἐκτισμένων, οἵτι-

θεσις εἶνε ἀληθής, τὸ πρὸς ἀνατολὰς μέρος τῶν τειχῶν τῶν Πλαταιῶν θὰ ᾔτο ἐπὶ Πausανίου ἐγκαταλειμμένον καὶ καθρημένον μέχρις ἐδάφους, ἡ δὲ πάλις θὰ ᾔτο περιωρισμένη ἐντὸς τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος, καὶ ἡ ἐξω τοῦ διατειχίσματος προέκτασις αὐτῆς εἶνε νεωτέρα τοῦ Πausανίου.

νες ἀποτελοῦσι βεβαίως ἐπισκευήν τινα τοῦ ἀρχικοῦ ἐκ πωρίνων λίθων περιβόλου. Μετὰ τὸ ἐξ ἀκανονίστων λίθων ἐκτισμένον μέρος τοῦτο ὁ περίβολος εἶνε ὀλοσχερῶς κατεστραμμένος εἰς μῆκος ἐτέρων 8 μ., ἔπειτα δὲ ἔπεται συνέχεια ἀθλίως ῥοδομημένου βυζαντινοῦ τοίχου μετὰ ἀντηρίδων καμπτομένου ἡρέμα NA (1). Ὁ περίβολος οὗτος λοιπὸν ὑπῆρχεν ἐν χρήσει μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἐξ οὗ καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπισκευαὶ αὐτοῦ.

Ἐξω τοῦ διὰ πωρίνων πλινθίδων ῥοδομημένου μέρους αὐτοῦ εἰς ἀπόστασιν 1,50 μ. εὐρέθη τάφος ὀρυκτός παραλλήλως πρὸς αὐτὸν διευθυνόμενος, ἔχων μῆκος 2,50, πλάτος 0,85 καὶ βάθος 0,70. Ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ ἦτο θελειμένη πρὸς ἀνατολάς, παρ' αὐτὴν δὲ εὐρέθησαν λείψανα ἐπιχάλκου τινὸς σκεύους (πιθανῶς πυξίδος ξυλίνης), ἦτοι κλεῖθρον, κρίκοι, ἀλυσίδες, κοχλίας κλπ., παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ μικρὸν σφαιροειδὲς ἀγγεῖον μετὰ μακροῦ λαιμοῦ ἐκ μέλανος πηλοῦ, οἷα τὰ ἐν τάφοις τῶν τελευταίων πρὸ Χριστοῦ αἰῶνων εὐρισκόμενα καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ κορμοῦ δύο σίδηρα ὀβελοειδῆ μετὰ λαβῆς ἔχοντα μῆκος περίπου 0,30 (2). Ὑπεράνω δὲ τῶν ἐπικαλυπτόντων τὸν τάφον λίθων εὐρέθη μικρὸς ἀμφορεὺς ἀγάνωτος μετὰ ὀξείας βάσεως, ἐν ᾧ ὑπῆρχον ὀστᾶ μικροῦ ζώου (ἴσως λαγοῦ) προσενεχθέντος τῷ νεκρῷ. Ὁ τάφος οὗτος ἦτο ἐπικεκαλυμμένος διὰ τριῶν μεγάλων πωρίνων πλινθίδων καὶ ἐνὸς μεγάλου ἀσβεστολίθου ἔχοντος σχῆμα πρισματοειδές, ἐξ ἅπαντος δὲ χρησιμεύσαντος τὸ πρῶτον ὡς ἐπίκρανον τοῦ ἐκ πωρίνων πλινθίδων περιβόλου, ὅστις οὕτω πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἐν ἐρείπιοις ἤδη εὐρισκόμενος καὶ ἐγκαταλελειμμένος κατὰ τοὺς χρόνους, εἰς οὓς ἀνήκει ὁ τάφος. Ἐπειδὴ δὲ ὅλως

(1) Ἐξω τοῦ βυζαντινοῦ τούτου μέρους τοῦ τείχους εἰς ἀπόστασιν 12 βημάτων περίπου ἀπ' αὐτοῦ εὐρέθη ἄλλοτε ὑπὸ χωρικῶν φρέαρ ἀρχαίου ὑδραγωγείου, ἐν ᾧ λέγεται ὅτι ἔρρεεν ἀφθονώτατον ὕδωρ.

(2) Τὰ σίδηρα ταῦτα εἶνε κατιωμένα, ὥστε δὲν δύναται νὰ διακριθῆ τί ἦσαν. Ξίφη δὲν φαίνονται ὅτι ἦσαν, διότι δὲν εἶνε πλατέα. Τοῦ ἐνὸς ἡ ἀίχμη καίπερ λίαν ἐφθαρμένη φαίνεται ὅτι ἦτο συνεστραμμένη δίκην φελλάγρας, ὥστε ἴσως εἶνε εἰδὸς τι ἐγχειριδίου πρὸς τὸ φονικώτερον ἐξητρυμένον διὰ τῆς ἰδιορούθμου ταύτης κατασκευῆς

ἀπίθανον εἶνε ὅτι ἦτο ἐγκαταταλελειμμένον τὸ ὑπὸ τοῦ περιβόλου τούτου περικλειόμενον ἱερὸν ὑφίσταμένης τῆς πόλεως, πρέπει νὰ θεωρηθῇ πιθανώτατον ὅτι ὁ τάφος ἀνήκει εἰς χρόνους, καθ' οὓς αἱ Πλαταιαὶ δὲν ὑφίσταντο ὡς πόλις, ἦτοι εἰς τοὺς ὀλίγον πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὡς δηλοῦσι τὰ κτερίσματα (1).

Ἐντὸς τοῦ εἰρημένου περιβόλου, ἀλλ' εἰς ἰκανὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν πρὸς νότον, παραπλεύρως δὲ τοῦ προειρημένου μεταγενεστέρου ὑδραγωγείου εὐρέθησαν τὰ θεμέλια μεγάλου οἰκοδομήματος ἐκτισμένου διὰ μεγάλων πλινθίδων ἐπιχωρίου ἀσβεστολίθου καλῶς εἰργασμένων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν πρόσοψιν τοῦ τοίχου, ἐνῶ τὸ ὀπισθεν μέρος αὐτοῦ εἶνε ἐκτισμένον διὰ μικρῶν λίθων μετὰ ἀμμοκονίας. Τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀπεκαλύφθη ἡ βορειοδυτικὴ γωνία καὶ μέγα μέρος τοῦ δυτικοῦ τοίχου, οὐ δὲν εὐρέθη τὸ τέρμα. Τὰ εὐρεθέντα λείψανα δὲν σώζονται δυστυχῶς εἰς καλὴν κατάστασιν, ὥστε τοῦτο μόνον δύναται νὰ ῥηθῇ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα δὲν ἦτο ναὸς· πιθανῶς δὲ ἦτο καταγώγιόν τι (2) ἢ καὶ στοὰ ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον ἐκτεινομένη μετὰ προσόψεως πρὸς δυσμᾶς. Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας τὸ οἰκοδόμημα φαίνεται ἀνήκον εἰς τοὺς μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλεξάνδρον χρόνους, παλαιότερον ὢν πιθανώτατα τῶν χρόνων τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων.

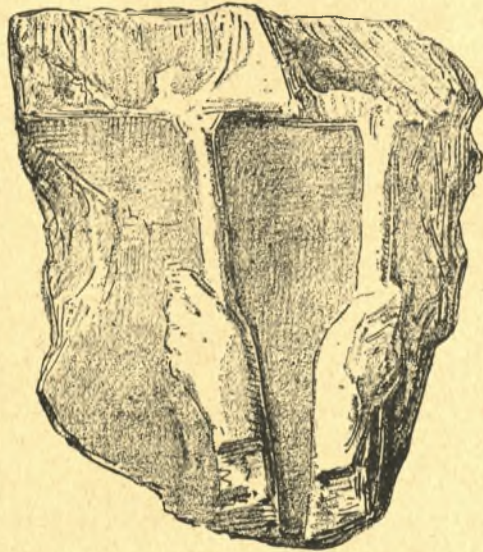
Πλὴν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου οὐδενὸς ἄλλου οἰκοδομήματος ἐξηκριβώθη ἡ ὑπαρξίς ἐντὸς τοῦ περιβόλου. Μόνον δύο τοιχάρια τὸ μὲν ἐκ μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων ἐκτισμένον καὶ ἴσως προϊστορικόν, τὸ δὲ ἐκ μικρῶν λίθων λογάδην συνηρμοσμένων εὐρεθέντα ἐν τοῖς ὀρύγμασι φαίνονται ἀνήκοντα εἰς παλαιούς χρόνους (3), ἀλλὰ τοσοῦτον εἶνε κατεστραμμένα καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐποικοδημήσεων παραμεμορφωμένα, ὥστε εἰς οὐδὲν εἶνε χρήσιμα. Μεταγενέστεροι ὅμως ἄθλιοι τοῖχοι εὐρέθησαν πολλαχοῦ ἱκανοί.

(1) Εἰς πολὺ νεώτερος χρόνους μοί φαίνεται ὅτι τὰ κτερίσματα δὲν ἐπιτρέπευσι νὰ ἀναχθῇ.

(2) Πρβλ. Καβάδια, Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ σελ. 162 ἐξ.

(3) Τὸ δεύτερον κεῖται ὀλίγον τι ἔξωθεν τοῦ περιβόλου πρὸς βορρᾶν.

Ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ εὐρεθέντος περιβόλου περιβαλλόμενος χώρος εἶνε ἱερόν, ἀποδεικνύουσι, νομίζω, δύο ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ τοῖς θεοῖς ἀναγεγραμμέναι, προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἀπεικονιζόμενον τεμάχιον ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου, ἐν ᾧ φαίνονται δύο προσώπων χεῖρες κρατοῦσαι σκῆπτρα. Ἡ μία τῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ μεγάλου μαρμάρου ἐνφοκοδομημένου ἐν μεταγενεστέρᾳ κλίμακι· ἡ δὲ ἑτέρα ἐπι-

γραφὴ καὶ τὸ τεμάχιον τοῦ ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου τούναντίον εἶνε μικρότατα τὸ μέγεθος καὶ εἰς οὐδεμίαν κοινὴν χρεῖαν χρήσιμα, ὥστε διὰ τὴν μεγάλην διαφορὰν τοῦ μεγέθους αὐτῶν νομίζω ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι πάντα ταῦτα μετεκομίσθησαν ἐξ ἄλλου τόπου ἐνταῦθα. Ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ εὐρέθη προσέτι καὶ μικρὸν θραῦσμα τοῦ κιονοκράνου δωρικοῦ κίονος μαρμαρίνου ἱκανῶς μεγάλου (1) καὶ τεμάχιον λεοντοκεφαλῆς ὕδρου-

(1) Τὸ σωζόμενον μέρος εἶνε ἐκ τοῦ ἔχινου (ἔχοντος ὕψος 0,10) μετὰ μέρος τῶν δακτυλίων τοῦ ὑποτραχηλίου καὶ μικροῦ μέρους τοῦ ἄδακος.

ρόης ἐκ λευκοῦ χονδροκόκκου μαρμάρου καλῆς ἐργασίας, καὶ πιθανῶς εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα ἀνηκούσης μετὰ τοῦ κίονος. Ἔτερον εὔρημα ἀξιολογώτερον τῶν προειρημένων καὶ πιθανῶς ἀνήκον εἰς τὸ αὐτὸ οἰκοδόμημα, ὅπερ ἐξ αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο ναός, εἶνε μικρὰ μαρμαρίνη κεφαλὴ ὕψους ἐν ὄλῳ 0,11 (τοῦ λαιμοῦ μόνον 0,023), ἥτις ἀναμφιβόλως εἶνε ἀπεσπασμένη ἐξ ἀναγλύφου τινὸς ἐκτύπου, πιθανώτατα δὲ ἐκ μετόπης, ὡς δηλοῖ τὸ τεθραυσμένον ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ ἡμελημένη ἐξεργασία τοῦ μὴ θεατοῦ ὑπεράνω τοῦ ἀριστεροῦ ὠτὸς μέρους αὐτῆς καὶ τοῦ λίαν παχέος καὶ δυσμύρφου τραχήλου. Ἡ κεφαλὴ αὕτη παριστᾷ πρόσωπον νεανικὸν γυναικεῖον μετὰ πυκνῆς κόμης, εἶνε δὲ κατὰ τι ἐστραμμένη πρὸς ἀριστερὰ καὶ ἀτενίζει ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἄνω. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε πεποιημένοι αὐλακωτοί, τὰ ὄψα κεκλιμένα καὶ κατωτέρω τῆς φυσικῆς αὐτῶν θέσεως, ἐν δὲ τοῖς χεῖλεσιν ὑπάρχει ἔτι τὸ ἀρχαϊκὸν μειδίαμα. Ὡς ἐκ τῆς τέχνης ἡ κεφαλὴ αὕτη φαίνεται ἀνήκουσα εἰς τοὺς ὀλίγον πρὸ τοῦ Φειδίου χρόνους, διὰ δὲ τὴν τεχνοτροπίαν φαίνεται μοι ἔργον ἀξιολογώτατον καὶ ἄξιον ἐκτενεστέρας μελέτης. (Εὐρετ. Γλυπτῶν τοῦ Ἑθν. Μουσείου ἀριθ. 1849). Εὐρέθησαν προσέτι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ δύο μικρὰ τεμάχια δωρικῶν πωρίων κίωνων μετὰ ἐπιχρίσματος, ἅτινα δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς ἄλλα κτίρια ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ τεμένου ὑπάρχοντα (Εὐρετήριον τοῦ ἐν Θήβαις μουσείου, ἀριθ. 1086 — 1087). Δυστυχῶς ἐξ οὐδενὸς τῶν προειρημένων εὐρημάτων δύνανται νὰ ὀρισθῇ τίνες ἦσαν οἱ ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ λατρευόμενοι θεοί(1), βέβαιον ὅμως φαίνεται ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Πausανίου μνημονευομένων, καὶ ὅτι διετέλεσε τιμώμενον ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι ἡ μὲν προειρη-

(1) Κατ' ἀβεβαίαν, ἀλλ' ὄχι ἀπίθανον εἰκασίαν δύνανται νὰ ῥηθῇ ὅτι οἱ θεοὶ οὗτοι ἦσαν ἱατῆρες, ἐπειδὴ αὐτοὶ εὐρέθησαν ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν μικρὰ χαλκᾶ ἐργαλεῖα, ἅτινα φαίνονται χειρουργικά, ἦτοι τρία ὅμοια πρὸς ὀστογλυφίδας (ὀστοξέσαι, μῆκος αὐτῶν 0,11 — 0,13), ἐν αἰχμηρὸν μῆκους 0,12 καὶ ἐν πτυσειδῆς 0,083, προσέτι δὲ καὶ ὀστεινὴ περόνη μῆκους 0,056. Τυχαιὸν φαίνεται ὅτι εἶνε αὐτοὶ τὸ εὔρημα τεμαχίου μαρμαρίνου ἀγαλματίου (μέγεθος τοῦ σωζομένου μέρους ἀπὸ τοῦ ὀφθαλοῦ μέχρι τῶν γονάτων 0,14), ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶνε ἀντίτυπον τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης τοῦ Πραξιτέλους. (Εὐρετήρ. τοῦ ἐν Θήβαις μουσείου ἀριθ. 1101).

μένη, κεφαλὴ ἀνήκει εἰς τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ἡ μικρὰ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή καὶ τὸ ἀνάγλυφον εἰς τὸν Δ', ἡ δὲ μεγάλη ἐπιγραφή εἰς τοὺς ὑστέρους μακεδονικοὺς χρόνους. Εὐρέθησαν προσέτι αὐτόθι καὶ δύο σφονδύλια προϊστορικὰ λίθινα ἐκ τῶν γνωστῶν καὶ ἱππάριον πήλινον μυκηναϊκῆς τέχνης καὶ ὄστρακα γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἀλλὰ ταῦτα πάντα δύνανται καὶ νὰ μὴ ἔχωσι σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ ἱερόν.

Ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος περικλειομένου μέρους τῆς πόλεως, ἐσκάφησαν ἑπτὰ ὀρύγματα, τρία μὲν παρὰ τὴν κατὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς ὑπ' ἀριθ. IV ἐν ἐρείπιοις σωζομένην βυζαντινὴν ἐκκλησίαν, ἕτερα δύο εἰς ἀπόστασιν 70—100 βημάτων ἀπ' αὐτῆς πρὸς βορρᾶν, ἕκτον μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. I κατὰ τοὺς Ἀμερικανοὺς ἐκκλησίας, καὶ τὸ τελευταῖον βορειανατολικῶς τῆς ὑπ' ἀριθ. IV ἐκκλησίας παρὰ τὰς σημερινὰς μάνδρας πρὸς καταυλισμὸν βοῶν, ἔνθα ἐφαίνοντο ἐρείπια παλαιοῦ κτιρίου θολωτοῦ, ὅπερ ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο μικρὰ δεξάμενῆ. Καθ' ἅπαν τοῦτο τὸ μέρος τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια ἀπεδείχθησαν ὅτι εἶνε τελείως καὶ ὀλοσχερῶς ἠφανισμένα ὑπὸ ἀθλίων μεταγενεστέρων ἐποικοδομησέων, δι' ὧν πλειστάκις ἀνεστατώθη τὸ ἔδαφος, ἡ δ' ἀνασκαφὴ ἀπανταχοῦ ἀπεκάλυπτε θλιβερὰν εἰκόνα ἐρημώσεως ὁμοίαν περιήπου πρὸς ἣν ἄλλοτε εἶδον ἐν Κορίνθῳ. (Πρακτικά τῆς Ἀρχ. Ἐτ. 1892 σελ. 120 καὶ 123 — 124). Οὐδὲν ἔχνος καλοῦ ἀρχαίου κτιρίου ἐφάνη οὐδαμοῦ, ἀλλὰ τὰ πολλὰ βάρβαρα ἀνδριάντων καὶ ἐπίκρανα καὶ ἄλλοι ἐξ ἀρχαίων κτισμάτων εἰλημμένοι λίθοι ἐνφοκοδομημένοι ἐν τοῖς ἐρείπιοις τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἱκανὰ τεμάχια ἐπιγραφῶν τῶν κελῶν χρόνων καὶ ὄστρακα μελανομόρφων καὶ ἐρυθρομόρφων ἀγγείων μαρτυροῦσιν ὅτι αὐτόθι που ἀναμφιβόλως ὑπῆρχεν ἐπίσημός τις τόπος τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἴσως ἡ ἀγορὰ (1). Αὐτόθι εὐρέθη καὶ μεγάλη τις ἐπιγραφή χαλκῆ μεταγενεστέρων χρόνων, προσεχῶς ἐκδοθησομένη μετὰ τῶν ἄλ-

(1) Χαρακτηριστικὸν τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς εἶνε ὅτι αὐτόθι, ὡς καὶ ἐν τῷ ἄνωτέρῳ περιγραφέντι ἱερῷ, σχεδὸν ἅπαντα τὰ εὐρεθέντα τεμάχια ἐπιγραφῶν καὶ γλυπτῶν συνελήχθησαν ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὀλίγιστα δὲ εἶνε τὰ βαθύτερον ἐν τοῖς σκαφεῖσιν ὀρύγμασιν εὐρεθέντα.

λων (Ἔθν. Μουσ. Εὐρέτ. χαλκ. ἀριθ. 12, 159). Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους τὸ μέρος τοῦτο ἦτο τὸ πυκνότερον κατωκημένον, καίτοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ πόλις ἐξετάθη καὶ ἐξω τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τὸ ἀνωτέρω περιγραφέν ἱερὸν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις τὸ βορειοδυτικὸν τοῦτο μέρος τῆς ἀρχαίας πόλεως ἦτο συνωκισμένον, διότι αὐτόθι εὐρέθησαν ὑπ' ἑμοῦ καὶ ὄστρακα πηλίνων ἀγγείων προμυκηναϊκά, μυκηναϊκά, γεωμετρικὰ καὶ παλαιὰ κορινθιακὰ, κεφαλὴ πηλίνου εἰδωλίου μυκηναϊκοῦ καὶ λεπίδες τινὲς ὀψιδιανοῦ λίθου ἐκ τῶν γνωστῶν (1). Ὡς ἐσφαλμένη ὁμως μοῖ φαίνεται ἡ γνώμη τῶν νεωτέρων ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχεν ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας πόλεως, διότι κατὰ μὲν τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἀκολούθως τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως δὲν ἐχωρίζετο διὰ τείχους ἀπὸ τοῦ ὑπολοίπου πρὸς νότον καὶ ἀνατολὰς μέρους αὐτῆς, τῆς δὲ τοῦ Ε' αἰῶνος πόλεως ἡ περιοχὴ εἶνε ὅπως ἄγνωστος, ἀλλὰ πιθανώτατα μεγαλυτέρα κατὰ τι τοῦ βορειοδυτικοῦ τούτου μέρους, ὡς θὰ ῥηθῆ κατωτέρω. Μόλις ἐν τοῖς ἐσχάτοις ῥωμαϊκοῖς χρόνοις προφανῶς διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς φρουρήσεως τοῦ παλαιοῦ τείχους ἐκτίσθη τὸ βορειοδυτικὸν διατειχίσμα ἐγκαταλειφθέντος τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου. Ὅτι δὲ ὁ μέγας ἐξώτερος περιβόλος ἐγκατελείφθη μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος εἶνε φανερόν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς κατασκευῆς τούτου, διότι ἅπαν τὸ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος μέρος αὐτοῦ εἶνε ἐκτισμένον διὰ λίθων καθηρημένων ἐξ ἄλλου τείχους, ὁμοιοτάτων δὲ πρὸς τοὺς κατὰ χώραν κειμένους λίθους τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβόλου· ὥστε τὸ διατειχίσμα ὠκοδομήθη προφανῶς διὰ λίθων καθαιρεθέντων ἐκ τοῦ ἀχρήστου πλέον καταστάντος ἐξωτερικοῦ περιβόλου (2).

(1) Ἐπομένως ἐσφαλμένη φαίνεται ἡ γνώμη τοῦ Vischer (Erinnerungen und Eindr. aus Griech. σελ. 545 ἐξ.) ὅτι ἐν τῇ νοτιοτάτῃ μέρει τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως ἔκειτο ὁ ἀρχαιότατος συνοικισμὸς τῶν Πλαταιῶν.

(2) Πολλοὶ ἐκ τῶν λίθων ἀριθμηθέντες, ὡς φαίνεται, κατὰ τὴν καθαίρεσιν συναρμύζονται κάλλιστα καὶ ἐν τῇ διατειχίσματι, ὥστε ὁ μὴ προσέχων δύναται νὰ ἐκλάβῃ τὸ διατειχίσμα ὡς ἀρχαῖον, ὡς καὶ ἐξέλαβον αὐτὸ πολλοί. Οἱ πλείονες ὁμως τῶν λίθων δὲν συναρμύζονται, πληροῦνται δὲ τὰ κενὰ διὰ μικρῶν λίθων, πλακῶν καὶ κεράμων. Πλησίον τῆς Μεγάλης Βρύσης ὑπάρχουσιν ἐνωκοδο-

Οὔτε αὐτόθι λοιπὸν ὑπῆρχεν ἀκρόπολις, οὔτε ἐν τῷ πετρώδει καὶ λίαν ἀνωμάλῳ νοτίῳ μέρει τῆς πόλεως, ὅπερ ἦτο περιτειχισμένον ἀναμφιβόλως τούτου μόνου ἕνεκα, ἵνα ἐν πολιορκίᾳ χρησιμεύῃ εἰς νομῆν τῶν κτηνῶν καὶ τῶν ποιμνίων ἐγκαταλειπόμενον ἐν ἀνάγκῃ· διὸ ἐρείπια μὲν ἢ ἄλλα ἔχνη οἰκήσεως οὐδαμοῦ φαίνονται ἐν αὐτῷ, οἱ δὲ πύργοι τοῦ χωρίζοντος αὐτὸ ἀπὸ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς πόλεως διατειχίσματος εἶνε ἐστραμμένοι πρὸς νότον, ἐνῶ τὸ ἐναντίον ἐμελλε νὰ ὑπάρχῃ, ἂν αὐτόθι ὑπῆρχεν ἀκρόπολις. Ὅ,τι λοιπὸν ὁ Θουκυδίδης (Β', 15) λέγει περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων Ἀθηναίων ὅτι ἡ ἀκρόπολις πόλις ἦν, τοῦτο ὑφίστατο ἐν Πλαταιαῖς μέχρι τέλους, διότι τὸ ἐν ἀρχῇ συνοικισθὲν μέρος αὐτῆς δὲν ἦτο φύσει ὀχυρώτερον τοῦ ὑπολοίπου.

Ἡ ἑτέρα ἐξωθὶ τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος σκαφὴ ἀπέβλεπε τὴν ἐξερεύνησιν μικροῦ τινος πολυγωνικοῦ τοίχου ἔχοντος διεύθυνσιν περίπου ἐκ Ν. πρὸς Β. καταφανοῦς δὲ ὑπάρχοντος καὶ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς ἀντικρὺ τοῦ πέμπτου ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βρύσης πύργου τοῦ διατειχίσματος, 180 περίπου μέτρα πρὸς δυσμᾶς τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἀνακαλυφθέντος ἀρχαίου ναοῦ, οὗ τὰ ἐρείπια περιγράφονται ἐν *American journal of Archaeol.* VII (1891) σελ. 390 ἐξ. (1). Ὁ τοῖχος οὗτος ἐξηρευνήθη εἰς μῆκος 14 μ., ἔσωθεν δ' αὐτοῦ ἀνεσκάφη τὸ ἔδαφος μέχρι 10 μ. Ἴχνη τῆς καταστρεπτικῆς ἐπηρείας τῶν μεταγενεστέρων δὲν φαίνονται αὐτόθι πολλά, ἀλλὰ καὶ ἡ σώζουσα τὰς ἀρχαιότητάς ἐπίχωσις εἶνε δυστυχῶς μικροτάτη, ἔχουσα πάχος τὸ πολὺ 1 μ., τὸ πλεῖστον δὲ περιοριζομένη μόλις εἰς πάχος σπιθαμῆς, καὶ αὕτη δὲ φαίνεται ἀνακεκινημένη κατὰ τοὺς τελευταίους π. Χ. αἰῶνας· προσέτι δὲ καὶ μεταγενέστερον τοιχάριον εὐρέθη ἐν Τούτων ἕνεκα οὐδ' αὐτόθι ἐγένετο σπουδαία τις ἀνακάλυψις. Ὁ πολυγωνικὸς τοῖχος φαίνεται ὅτι εἶνε περίβολός τις, διὸ ἔχει καὶ δύο μικρὰς ἀντηρίδας ἔσωθεν, ἧτοι ἐν τῇ πρὸς δυσμᾶς

μημένοι λίθοι τινὲς καθηρημένοι ἐκ τινος στρογγύλου πύργου. Τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ διατειχίσματος πληροῦται διὰ μικρῶν λίθων χαλαρῶς δι' ὀλιγοστῆς ἀμμοκονίας συνδεομένων. Πρβλ. *American Journ. of Arch.* VI σελ. 454.

(1) Ἴδε τὸ ἐν *American Journ. of Arch.* VI πιν. XXIII σχέδιον τῶν Πλαταιῶν, ἐνθα σημειοῦνται Votive Cuttings.

πλευρᾶ αὐτοῦ, ἀνήκει δὲ ἴσως εἰς τὸ ἱερόν, οὐ ὁ ναὸς ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν. Τὸ πάχος αὐτοῦ εἶνε 0,53, σώζεται δὲ εἰς ὕψος μέχρις 1 μ. Τοιχάρια τινὰ ἐντὸς αὐτοῦ ἀποκαλυφθέντα, καίπερ τὰ πλείστα εἰς ἀρχαίους χρόνους ἀνήκοντα, εἶνε ὅλως ἀσήμαντα. Λόγου ἀξία ὑπῆρξεν αὐτόθι ἡ εὔρεσις ἑνδεκα μικρῶν τεμαχίων κεραμίδων, πιθανώτατα ἐπιτεγίων, ἔχουσῶν πάχος 0,02, αἵτινες φέρουσι μεγάλας σφραγίδας (διαμέτρου 0,07-0,10) μετὰ ἐκτύπων παραστάσεων ἀρχαϊκῆς τέχνης τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος, τινὲς δὲ κατὰ τι νεωτέρας. Τούτων ἕνεκα πιστεύω ὅτι καὶ ὁ πολυγωνικὸς τοῖχος εἶνε κτίσμα τῆς παλαιᾶς πόλεως, τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καταστραφείσης, ὁ δὲ τρόπος τῆς οἰκοδομίας αὐτοῦ ἀρμόζει εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους κάλλιστα· εὑρέθησαν ὅμως καὶ νεωτέρων χρόνων ἔργα αὐτόθι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πολυγωνικὸς τοῖχος κεῖται εἰς ὀλίγων μόνον βημάτων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος, ὥστε ἐὰν ὑποτεθῆ ὅτι τὸ τεῖχος τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καταστραφείσης πόλεως διήρχετο πλησίον, ὅπως τὸ εἰρημένον διατειχίσμα, ὅλως ἀπίθανον εἶνε ὅτι τὸ μέρος τοῦτο θὰ κατελείπετο ἔξω, πιστεύω ὅτι ἡ περιοχὴ τῆς παλαιότερας πόλεως δὲν συνέπιπτε πρὸς τὴν τῆς μεταγενεστέρας τῆς ὑπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος περικλειομένης, ἀλλ’ ὅτι ἢ ἦτο μικροτέρα ἐκείνης, ὅπερ ἀπίθανον, ἢ περιελάμβανε καὶ τοῦτο τὸ μέρος, ἔνθα ὁ πολυγωνικὸς τοῖχος καὶ ὁ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἀνακαλυφθεὶς ἀρχαῖος ναός.

Ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν κεραμίδων ἀξιολογώτερα τὴν τέχνην εἶνε ἡ φέρουσα σφραγίδα μετὰ νεανικῆς μορφῆς ὅλως γυμνῆς κινουμένης μεθ’ ὀρμῆς πρὸς δεξιάν, ἣτις μοι φαίνεται ἀθλητῆς ἀκοντίζων, φέρων κόμην ἀναδεδεμένην εἰς κρωβύλον (1). Κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς σφραγίδος σώζονται τὰ ἐξῆς γράμματα Ν Ο Ι (ἦτοι -ιον). Ἐκ τῶν λοιπῶν τὰ ἀξιολογώτερα φέρουσι τὰς ἐξῆς παραστάσεις. Δύο τεμάχια φέρουσι σφραγίδα μετὰ Γοργονίου ἀρχαϊκωτάτου τερατωδῶς μέγα ἔχοντος τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀδόντας καὶ προεκβεβλημένην τὴν γλῶσσαν. Ἐν ἄλλῳ τεμαχίῳ ὑπάρ-

(1) Τῶν ἰδόντων τις εἶπεν ὅτι εἶνε μᾶλλον γυνὴ κροταλίζουσα, ἀληθῶς δὲ πρᾶγμα τι, ὅπερ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, ὁμοιάζει πολὺ πρὸς κρό-

χει μορφή πωγωνοφόρος ὀκλάζουσα, ὁμοιάζουσα πρὸς Σειληνόν, πρὸ αὐτοῦ δὲ μέγας κάνθαρος. Ἐν ἄλλῳ τεμαχίῳ σώζεται σκέλος ἠφανισμένης μορφῆς, ἣτις ἦτο σάτυρος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς οὐραῆς. Ἄλλου τεμαχίου ἡ σφραγίς φέρει περίξ λιάν δυσδιαγνωστοῦ παραστάσεως τὰ γράμματα Ι Ι — Ι Φ (ἦτοι φιλι-). Ἐν ἄλλῃ σφραγίδι σώζεται τὸ ὀπίσθιον σφιγγός, ἐν ἄλλῃ δὲ τὸ ὀπίσθιον δορκάδος. Πλὴν τῶν κεραμίδων τούτων μνείας ἄξια διὰ τὸ περιεργον μόνον εἶνε δύο μικρὰ ἀγγεῖα ληκυθοειδῆ ἀπλῶς διὰ μέλανος χρώματος ὑποκυανίζοντος βεβαμμένα καὶ ἐκ τοῦ τετάρτου π. Χ. αἰῶνος ὡς φαίνεται προερχόμενα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον σίδηρα βελονοειδῆ μήκους 0,05, ἄδηλον πρὸς τίνα σκοπὸν ἐμβεβλημένα (Εὐρετήριον τοῦ ἐν Θήβαις μουσείου ἀριθ. 1110 — 1110 α).

Ἀντικρὺ τῆς θέσεως τοῦ πολυγωνικοῦ τούτου τοίχου πρὸ τινων ἐτῶν χωρικοὶ σκάψαντες κατὰ τὰ θεμέλια τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος (1) ἀνεῦρον ὀκτὼ σπονδύλους κιόνων δωρικοῦ ρυθμοῦ, ὧν ὁ μεγαλύτερος ἔχει διάμετρον 1,05, ὁ δὲ μικρότερος 0,90. Οἱ σπόνδυλοι οὗτοι εἶνε πεποιημένοι ἐκ λίθου ψαμμίτου καλλίστης ποιότητος (2), ἐλάχιστα καὶ σχεδὸν εἰπεῖν οὐδαμῶς βεβλαμμένοι ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιρρειῶν, ἀνήκουσι δὲ ἀναμφιβόλως εἰς οἰκοδόμημα ἐπίσημον κατεσκευασμένον πιθανώτατα κατὰ τὸν Ε' π Χ. αἰῶνα, ὡς δηλοῖ ἡ καλλίστη αὐτῶν ἐργασία. Ἡ τυχαία αὕτη ἀνακάλυψις μὲ ἔπεισε νὰ ἀνασκάψω καὶ αὐτὰ τὰ θεμέλια τοῦ βορειοδυτικοῦ διατειχίσματος, ἐλπίζων ὅτι καὶ ἄλλοι ἐξ ἀρχαίων κτιρίων εἰλημμένοι λίθοι καὶ ἐπιγραφαὶ καὶ γλυπτὰ ἔμελλον νὰ εὐρεθῶσιν ἐνφοδομημένα ἐν αὐτῷ.

Ἀνέσκαψα λοιπὸν τὰ θεμέλια τοῦ διατειχίσματος εἰς τρία μέρη, ἄλλ' εἰς μικρὰν ἔκτασιν, καὶ ἀληθῶς ἀπεδείχθη ὅτι πλεί-

ταλα· ἀλλὰ δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω ὅτι κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ παράστασις κροταλιστρίας ὀλογύμνου.

(1) Τὰ ἐρεψία τῶν Πλαταιῶν, καίτοι ἅπαν τὸ ἔδαφος αὐτῶν ἀνήκει τῷ δημοσίῳ, ὑφίστανται συχὰς βλάβας διὰ τοιούτων σκαφῶν τῶν χωρικῶν, δυστυχῶς δὲ μέχρι τοῦδε δὲν κατωρθώθη νὰ προφυλαχθῶσιν ἀποτελεσματικῶς ὑπὸ τῆς δημοσίας δυνάμεως.

(2) Ἐκ ψαμμίτου λίθου συνίστανται οἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων βραχιόνων τῆς Ωερόης γήλοφοι, ὡς εἶδον κατὰ τὴν ἔξω τῆς πόλεως ἀνασκαφῆν.

στοι λίθοι ἐξ ἀρχαιοτέρων κτισμάτων ὑπάρχουσι ἐν αὐτῷ, ἐν οἷς καὶ τινες σπόνδυλοι ὅμοιοι, ὡς ἐφαίνοντο, πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν χωρικῶν εὐρεθέντας. Ἐπιγραφαὶ ὅμως καὶ γλυπτὰ δὲν εὐρέθησαν, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου ἐξήχθη αὐτόθεν βάσις τις μετὰ ἐπιγραφῆς ἀναφερομένης εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀδριανόν, ἣτις παρεδόθη εἰς τὸ ἐν Θήβαις μουσεῖον (ἀριθ. 1143). Οὐδὲν ἤττον νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀνασκαφὴ τῶν θεμελιῶν τούτων καθ' ἅπασαν αὐτῶν τὴν ἔκτασιν ἐν τῷ μέλλοντι.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπὸ χωρικῶν λαθραίως ἀνασκαπτόντων εὐρέθη ἔξω τοῦ βορείου μέρους τοῦ τείχους τοῦ Πλαταιῶν πολυτελὲς μαρμαρινὴ σαρκοφάγος κατὰ τὸ τρίτον περίπου τοῦ ἀρχικοῦ μεγέθους αὐτῆς σωζομένη, ἣτις συντριβεῖσα ὑπὸ τῶν εὐρόντων καὶ κατασχεθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας εἰσῆχθη τέλος εἰς τὸ ἐν Θήβαις μουσεῖον (ἀριθ. 1144 — 1144ι). Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. Κορομάντζου παρίσταται ἐπὶ τῆς στενῆς πλευρᾶς ὁ φόνος τῶν Νιοβιδῶν (1). Ὑπὸ τῶν αὐτῶν χωρικῶν εὐρέθησαν καὶ δύο πῶρινοι τρίποδες μετὰ γάστρας, ὧν ὁ εἰς σχεδὸν ἀκραιούς ἔχων τοὺς πόδας ἔχει ὕψος 0,40 καὶ διάμετρον 0,35, φέρει δὲ ποικίλην διακόσμησιν δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν, ἣτις μοι φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς προμυκηναϊκοὺς χρόνους. (Εὐρετ. μουσείου Θηβῶν ἀριθ. 1160). Ὁ ἕτερος τρίπους μεγαλύτερος ὧν δὲν φέρει διακόσμησιν τοιαύτην (ἀριθ. 1161). Ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως τῶν τριπόδων μοι εἶνε ἄγνωστος, πιστεύω ὅμως ὅτι προέρχονται καὶ αὐτοὶ ἐκ νεκροταφείου, ὡς οἱ κατὰ τὸ σχῆμα ὅμοιοι ἀλλὰ μικρότατοι πῆλινοι τρίποδες οἱ εὐρεθέντες ἐν τῇ παναρχαίᾳ νεκροπόλει τῆς Ἐλευσίνας (Ἐφημ. Ἀρχ. 1898 σελ. 108).

Ἐκ τῶν εὐρημάτων τῆς ἐμῆς ἀνασκαφῆς τὰ πλεῖστα, ὡς καὶ πολλαὶ πρότερον εὐρημέναι ἐπιγραφαὶ ἐν τοῖς ἑρειπίοις διεσπαρμέναι, μετεκομίσθησαν εἰς τὸ ἐν Θήβαις μουσεῖον, κατεγράφησαν δὲ πάντα ἐν τῷ εὐρετηρίῳ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ Ἐπ. Κορομάντζου ὑπ' ἀριθ. 1065 — 1115. Ἐκ τούτων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε α') ἐννέα μεγάλοι λίθοι ἀνήκοντες εἰς τρία στρογγύλα

(1) Φωτογραφία τῆς παραστάσεως ταύτης ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας.

βάθρα καὶ τὰ ὑπόβαθρα αὐτῶν, ἐν οἷς εἶνε κεχαραγμένοι αἱ ἐν τῷ CIGS. I ἀριθ. 1672 — 1674 ἐπιγραφαί, β') οἱ φέροντες τὰς ἐν CIGS. I ἀριθ. 1692, 1697, 3549 καὶ 3558 λίθοι, γ') πᾶσαι αἱ ὑπ' ἐμοῦ εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαί, πλὴν τῆς χαλκῆς (σελ. 50) καὶ τῆς μικρᾶς ἐν τῷ ἱερῷ τῶν θεῶν εὐρεθείσης ἀναθηματικῆς (σελ. 48), δ') τὰ ἀνωτέρω (σελ. 48) μνημονευθέντα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῶν θεῶν ἀρχιτεκτονικά τεμάχια καὶ μικρὸν κορινθιακὸν κιονόκρανον καλῆς τέχνης εὐρεθὲν κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως, ε') δείγματα ὀστράκων πηλίνων ἀγγείων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων προϊστορικῶν χρόνων (σελ. 50-51).

Εἰς δὲ τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον κατετέθησαν τὰ ἐξῆς, α') ἡ ἐν σελ. 49 μνημονευομένη μαρμαρίνη κεφαλὴ καὶ τὸ τεμάχιον τοῦ ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου μετὰ τῶν δύο σκηπτροφόρων χειρῶν (Εὐρετ. γλυπτῶν ἀριθ. 1849—1850), β') ἡ χαλκῆ ἐπιγραφή καὶ ἡ μικρὰ ἀναθηματικὴ αἱ μὴ καταθεθεῖσαι ἐν τῷ ἐν Θήβαις μουσεῖω, γ') τὰ ἀνωτέρω σελ. 53 μνημονευόμενα ἔνδεκα τεμάχια κεραμίδων, δ') ἑτέρας νεωτέρων χρόνων κεραμίδος τεμάχιον μετὰ σφραγίδος ἐνεπιγράφου, ε') τὰ τεμάχια τοῦ ἐν τῷ σελ. 46 τάφῳ εὐρεθέντος χαλκοτεύκτου σκεύους, ς') τὰ ἐν σελ. 49 ὑποσημ. μνημονευόμενα χειρουργικὰ ἐργαλεῖα, ζ') μικρότατον ἀγγεῖον ὑάλινον ὕψους 0,019. (Εὐρετήρ. χαλκοθήκης καὶ ἀγγείων ἀριθ. 12,224 — 12,227). Προσέτι δὲ καὶ περὶ τὰ 50 χαλκᾶ νομίσματα, τὰ πλείστα ἐφθαρμένα.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΑΙ ΕΝ ΘΕΡΜΩ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ἐν Θέρμῳ εἰργάσθη ἐφέτος κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον, Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον, συγκεντρώσας τὴν προσοχὴν μου πᾶσαν εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ περὶ τὸν ναὸν χώρου καὶ σμικροῦ τινος μόνον πρὸς νότον αὐτοῦ μέρους.

Καθήμενα κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ παράλληλον πρὸς τὸν ἀνατολικὸν τοῦ ναοῦ στυλοβάτην χαμηλὸν ἀνάλημμα, τοποθετήσας κατὰ τὴν αὐτὴν πάλιν τάξιν τοὺς λίθους, ἐξ ὧν συνέκειτο. Οἱ λίθοι εἶνε πάντες ἀρχιτεκτονικὰ μέλη στοᾶς, ἤτοι σπόνδυλοι, τρίγλυφα καὶ ἐπιστύλια, πάντα συντετριμμένα, χρησιμοποιηθέντα ἤδη ἐν ἀρχαίοις χρόνοις πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ τειχοῦ τούτου. Ἐν ἓκ τῶν τεμαχίων τῶν ἐπιστυλιῶν, λίθου ἐπιχωρίου, ἔφερεν ἐπιγραφὴν ἠκρωτηριασμένην, ἐξ ἧς συνάγεται ὅτι πάντα τὰ ἐν λόγῳ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη προέρχονται ἐκ στοᾶς κτισθείσης κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος καὶ καταστραφείσης πιθανῶς μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν μνημείων τοῦ Θέρμου κατὰ τὴν πρῶτην ἢ δευτέραν τοῦ Φιλίππου Ε' εἰσβολὴν (218 ἢ 206 πρὸ Χριστοῦ). Οἱ σπόνδυλοι εἶνε πώρινοι δώριοι, σώζοντες ἔτι πολλαχοῦ τὸ λευκὸν ἐπίχρισμα. Ἡ στοὰ ἠγείρετο πιθανῶς ἐγγὺς καὶ ὑπεράνω τοῦ ναοῦ, διότι ἐν τῇ πλησμονῇ τοῦ ὑπάρχοντος λιθίνου ὕλικου δύσκολον εἶνε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι μακρόθεν πως ἐκ τοῦ τεμένου μετεφέρθησαν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ αὐτῆς μέλη, ἵνα κτισθῇ τὸ ἐν λόγῳ ἀνάλημμα. Ἀλλὰ βέβαια αὐτῆς ἔχγη εἰσέτι δὲν εὖρον.

Τὸναντίον ἐβεβαιώθη ὅτι πάντα τὰ ὄπισθεν τοῦ ἀναλήμματος τοιχώματα εἶνε νεώτατα, κτισθέντα κατὰ τὴν ἀνέγερσιν νεροτριβείου εἰς τὸν χώρον τούτου καὶ δὴ παρ' αὐτὸν τὸν ἀνατολικὸν τοῦ ναοῦ στυλοβάτην. Τὸ ὕδωρ κατέπιπτεν εἰς αὐτὸ ἐκ τῆς αὐλακος, δι' ἧς καὶ σήμερον διέρχεται ὑπεράνω τοῦ ναοῦ τὸ ποτιστικὸν τῶν ἀγρῶν ὕδωρ ἐκ τῆς μεγάλης τοῦ Κεφαλοβρύσου πηγῆς.

ὑπὸ τοὺς λίθους τοῦ ἀναλήμματος, οὓς ὡς προεῖπον μετεκί-

νησα, ἐρευνῶν τὸ ὑπ' αὐτοὺς ἔδαφος εὗρον ἱκανὰ τεμάχια πηλίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐκ τῆς ἐπενδύσεως τοῦ ξυλίνου ναοῦ καὶ τέσσαρας μήτρας πηλίνων μορφῶν αὐτοῦ.

Αὐτὸς δὲ ὁ ἀνατολικὸς τοῦ ναοῦ στυλοβάτης ἀπεδείχθη ὡν κτίσμα τῶν μετὰ τὴν ἐπὶ Φιλίππου Ε' καταστροφὴν χρόνων, ὅτε οἱ Αἰτωλοὶ ἠνώρθωσαν ἢ ἐπεσκεύασαν, ὡς φαίνεται, τινὰ τῶν πυρποληθέντων καὶ ἄλλως ἀνατραπέντων μνημείων. Τοῦτο εἰκαζον καὶ πρότερον, διότι μεταξὺ τῶν πλακῶν τοῦ στυλοβάτου κατὰ τε τὴν νοτίαν πλευρὰν καὶ τὴν βορείαν εἶχον παρατηρήσῃ δύο, προερχομένας προδήλως ἐκ μνημείων οὐχὶ παλαιότερων τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ἀλλὰ νῦν μεταξὺ τῶν συντριμμάτων τῶν λίθων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην στρώσιν τοῦ ἀνατολικοῦ στυλοβάτου εὗρον ἓν φέρον ἐπιγραφὴν ἠκρωτηριασμένην τοῦ αὐτοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος.

Παρὰ δὲ τὸν δυτικὸν στυλοβάτην ἀπεκάλυφα πλῆθος ἱκανὸν μεγάλων πύθων, πλήρων χωμάτων, ἀνθράκων καὶ ὀστῶν κεκαυμένων. Καὶ τὸ ἀμέσως δὲ ἐπικείμενον ἐπὶ τῶν πύθων στρώμα γῆς ἀποτελεῖται εἰς πάχος ἑκατοστῶν τινῶν τοῦ μέτρου ἐκ τέφρας καὶ ἀπειραριθμῶν κεκαυμένων ὀστῶν. Τὸ στρώμα τοῦτο εἶνε ἐξακολουθήσας τοῦ κατὰ τὴν σκαφὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους παρατηρηθέντος ἀμέσως ὑπὸ τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ στρώματος τέφρας ὁμοίως καὶ κεκαυμένων ὀστῶν. Τοιοῦτοτρόπως καθίσταται νῦν ἔτι μᾶλλον πρόδηλον, ὅτι ὁ ναὸς ἐκτίσθη ἐπὶ βωμοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ χῶματα μετὰ τέφρας καὶ ὀστῶν, ἢ κατὰ τὴν κτίσιν αὐτοῦ ἢ καὶ πρότερον ἤδη εἶχον ἐξαπλωθῆ ἐπὶ ἐκτάσεως μεγαλητέρας ἐκείνης, ἣν ὁ ναὸς νῦν κατέχει. Τὰ ὀστᾶ εἶνε πάντα ζῶων κατοικιδίων, ἢ ἀγρίων καὶ πτηνῶν, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπων. Ἐν τῷ αὐτῷ στρώματι εἰρήθησαν καὶ ξίφη σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ, δακτύλιοι χαλκοὶ καὶ τεμάχια γεωμετρικῶν ἀγγείων, ἀλλ' ἐλάχιστα ταῦτα καὶ τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ διακρίνηται ἐξ αὐτῶν τὸ σχῆμα τῶν εἰς ἃ ἀνήκον ἀγγείων. Εἰς ἐκ τῶν πύθων φέρει ἐκτυπα σχήματα ὡς κλάδων δένδρων. Ἦσαν ἄρα οὗτοι ἐξ ὑπαρχῆς ὀστεοδόχοι κάλπεις. Τὸ δὲ κέντρον τοῦ βωμοῦ ἦτο κατὰ τὸ μέσον περιπέου τοῦ ἀνατολικοῦ στυλοβάτου, διακρινόμενον ἐκ τοῦ μεγάλου ἐνταῦθα πάχους τῆς τέφρας καὶ τῆς πεπυρακτωμένης γῆς. Ἐν αὐτῷ πέ-

ρυσιν εὖρον καὶ τὰ χαλκᾶ ἀγαλμάτια καὶ ζωῖδια, προσόμοια πρὸς τὰ ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰς παρεμφερῆ στρώματα εὐρέθεντα.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ στυλοβάτου τοῦ ναοῦ ἀκάπτων, εἰς ἔδαφος ἐνταῦθα κατὰ πέντε μέτρα ὑψηλότερον αὐτοῦ, διαρρεόμενον ὑπὸ τῆς μνησθείσης αὐλακος, εὑρηκα τὰ ἔχνη τετραπλεύρου οἰκοδομήματος, οὐ οἱ τρεῖς τοῖχοι καὶ ἡ διπλῆ εἴσοδος πᾶζονται καλῶς. Οἱ τοῖχοι εἶνε ἀρχαῖοι ἑλληνικοί, ὅμοιοι π.χ. μετὰ τοὺς τοίχους τοῦ ἑλλησποειδοῦς πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ προχέιρων ὀνομάζω βουλευτήριον. Τὸ τετράπλευρον τοῦτο οἰκοδόμημα ἔχει μῆκος μέτρων 17,50 καὶ πλάτος 6,70. Οἱ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 0,80 μ. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ οὐδεὶς ἐγκάρσιος ἢ παράλληλος τοίχος ὑπῆρχεν, εὐρέθησαν ὅμως διεσκορπισμένοι πολλοὶ πώρινοι σπόνδυλοι δώριοι καὶ τρίγλυφα πώρινα, ἔτι δὲ δύο κλίβανοι κεραμέως. Ὁ ἀνατολικὸς καὶ βόρειος τοίχος σώζονται εἰς ὕψος μ. 1,40. Ἐπ' αὐτῶν ἀκριβῶς εὐρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι. Ἐπὶ δὲ τοῦ δαπέδου τοῦ οἰκοδομήματος μέγα πλῆθος κεράμων τῆς ὀροφῆς, πηλίνων σιμῶν καὶ γείσων καὶ τεμάχια τινὰ μετοπῶν πηλίνων ὁμοίως ζωγραφιστῶν. Αἱ μετόπαι αὗται — ἢ πλάκες ζωοφόρου — εἶνε λεπτότεραι τῶν τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τῶν παραστάσεων τῶν μορφῶν, αἵτινες δὲν ἐκαθαρίσθησαν ἔτι καλῶς ἀπὸ τοῦ στερεοποιηθέντος ρύπου (πουρί), ἀναγινώσκονται αἱ ἐπιγραφαὶ ἀρχαῖκοις γράμμασι $\Psi A P S T E M$ (Χάριτες) καὶ $E Z P S M$ (Εἶρις, Ἴρις). Σημειῶ ὅτι τὸ I δὲν εἶνε τοιοῦτον: ζ , ἀλλὰ ὀφιοειδῆς γραμμῆ. Γεῖσα καὶ σιμαὶ φέρουσι κυμάτια ζωηροῖς χρώμασι (ἐρυθρῷ καὶ μελανί), πλείστα δὲ ἄλλα τεμάχια πηλίνα ἐπενδύσεως φέρουσι ζωηροῖς χρώμασι ποικίλα σχήματα γεωμετρικά. Καὶ οἱ καλυπτήρες κέραμοι φέρουσι χρῶμα ἐπὶ τοῦ λεπτοῦ ἐπιστρώματος, ὅπερ ἐπίκειται εἰς τὸ σῶμα τοῦ κεράμου. Αἱ ὑδροροαὶ τῶν σιμῶν εἶνε σωλῆνες ἀπλοῖ. Ὅμοίως εὐρέθησαν ἱκανὰ τεμάχια πηλίνων ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων καὶ τὸ ἥμισυ Γοργονείου ἀρχαῖκου. Ἐπι δὲ ἐπιγραφή οὐχὶ κατὰ χώραν ἐπὶ λίθου Ἀπόλλωνος Λυσείου. Ὁ δυτικὸς τοῦ οἰκοδομήματος τοίχος εἶνε κατεστραμμένος, διότι ἐπ' αὐτοῦ διέρχεται ἡ αὐλαξ τοῦ ποτιστικῆς νεροῦ. Ἡ εἴσοδος ἦτο ἐκ νότου. Οἱ τοῖχοι ἔχουσι πρόσωπον καὶ ἔξωθεν τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπου ὅμως εἰσέτι δὲν

ἡρεῦνησα. Ἄδηλον ἔτι πόθεν προέρχονται καὶ οἱ ἐν αὐτῇ εὐρεθέντες σπόνδυλοι κίωνων καὶ τὰ τρίγλυφα. Ἄλλὰ τὸ οἰκοδόμημα βεβαίως ἀνήκει εἰς τὰ ξύλινα τοῦ Θέρμου, τὰ φέροντα πηλίνους ἐπενδύσεις, ὧν ἡ ἡλικία δὲν δύναται νὰ εἶνε νεωτέρα τοῦ ἔκτου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Ὑποθέτω ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν, τὴν ἐπὶ Φιλίππου πάντως, οὔτε ἀνωκοδομήθη οὔτ' ἐπεσκευάσθη τὸ κτίριον τοῦτο, τὸ ὅποσον ἴσως εἶνε σηκὸς ναοῦ, ἀλλ' εἰς χρόνους ὑστέρους ἐπὶ τοῦ ἐπιχωσθέντος δαπέδου αὐτοῦ κεραμεῖς ἔκτισαν τοὺς κλιβάνους αὐτῶν ἐκ τῶν συντριμμάτων τῶν κεράμων τῆς ὀροφῆς. Ὅτε δὲ καὶ τὸ στρώμα τοῦτο ἐπεχώσθη, τάφοι τῶν προχριστιανικῶν ἔτι χρόνων κατέλαβον τὸν χώρον. Οἱ τάφοι οὗτοι εἶνε ἐστραμμένοι καὶ πρὸς νότον καὶ πρὸς βορρᾶν, ἐντὸς δὲ ἐνὸς μόνου εὐρέθη ἐνώτιον χαλκοῦν. Ὑποπεύω μάλιστα μήπως καὶ οἱ σωζόμενοι τοῖχοι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς πρὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ χρόνους, ἂν καὶ εἶνε βεβαίως ἑλληνικοί, διότι σχεδὸν εἰς τὸ θεμέλιον αὐτῶν εὐρίσκονται ἐντετειχισμένοι κέραμοι τῆς ὀροφῆς. Ἐντελῶς δὲ ὅμοιοι εἶνε κατὰ τὴν κατασκευὴν καὶ οἱ νεώτεροι τοῦ τρίτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος τοῖχοι, διότι εἰς ἓνα ἐξ αὐτῶν ἐγγὺς τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τοῦ τεμένου εὐρήκα ἐντετειχισμένην ἐνεπιγράφον πλάκα, περιέχουσαν ψήφισμα προξενείας οὐχὶ πολὺ παλαιότερον τῆς ἐπὶ Φιλίππου Β' καταστροφῆς. Μόνον ἡ διπλῆ εἴσοδος τοῦ ἐν λόγῳ οἰκοδομήματος φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς πρὸ τῆς καταστροφῆς ταύτης χρόνους, διότι σύγκειται ἐκ λίθων πωρίνων, ἐπιμελῶς εἰργασμένων καὶ ἦτο πάντως προωρισμένη δι' οἰκοδόμημα πολὺ σεμνότερον ἢ τὸ νῦν σωζόμενον.

Πολὺν χρόνον εἰργάσθη πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐρείπιων καὶ πρὸς σχετικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀνασκαφέντος παρὰ τὸν ναὸν χώρου, πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ κατὰ τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν κυρίου πυλῶνος τοῦ τεμένου καὶ μέρους τινὸς τοῦ περιβόλου. Ἡ δαπανηρὰ αὕτη ἐργασία εἶνε ἀναγκαιοτάτη καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἀνασκαφῇ καὶ ἐν Θέρμῳ ἰδίως. Τὰ ὀρύγματα τάντα ἀνάγκη ἦτο νὰ πληρωθῶσι καὶ τὸ ἔδαφος ἰσοπεδωθῇ, διότι τοῦ ναοῦ ἰδίως τὰ τοιχώματα ἔνεκα τοῦ διαβεβρωμένου ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας ὑλικοῦ καὶ τῆς ἐλλείψεως πάσης θεμελιώσεως θά

ἐκινδύνεον ἄλλως τάχιστα νὰ ἐκλείψωσιν. Τάφροι δὲ ἀνάγκη ὁμοίως ἤτο νὰ διορυχθῶσι πρὸς ἐκροὴν τῶν ἀφθόνων ἐνταῦθα ὁμβρίων ὑδάτων ἐπὶ ἐδάφους ἐλώδους καὶ ξηρότοιχοι κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν νὰ κτισθῶσι πρὸς περιφραξίν τῶν μνημείων, ὑποκειμένων δυστυχῶς εἰς φθορὰς καὶ βλάβας παντοίας ἐξ ἀνθρώπων καὶ κτηνῶν. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ, ἀκάρπῳ βεβαίως ἀρχαιολογικῶς, ἀλλὰ χρησιμωτάτῃ καὶ ἀπαραιτήτῃ πρὸς διάσωσιν τῶν ἀποκαλυπτομένων μνημείων, ἐνησχόλησα ἐπὶ ἐβδομάδας εικοσάδα ἐργατῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς μεγάλης στοᾶς χώρῳ καὶ πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς κεῖται ἡ τελευταία ἐκ τῶν ἐξεδρῶν, αἵτινες μετὰ πολλῶν βάθρων ἀγαλμάτων παρετείνοντο ἔμπροσθεν τῆς στοᾶς ἰδίως. Ἐπὶ τῆς ἐξέδρας ταύτης ἠγειρέτο τὸ ἠρειπωμένον παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ περὶ αὐτὴν ὑπῆρχε νεώτερον νεκροταφεῖον. Ἀκριβῶς παρὰ τὴν ἐξέδραν ταύτην, στηριζομένην ἤδη εἰς τὸν βράχον τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους Μέγα-Λάκκου, καὶ δὴ παρὰ τὴν βορείαν αὐτῆς πλευρὰν εὐρῆκα μέγα πλῆθος βάσεων στηλῶν καὶ στήλας ἱκανὰς λιθίνας περιεχούσας πάσας ψηφίσματα προξενίας, πλὴν ἐνὸς βάθρου περιέχοντος ὀκτάστιχον ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα. Τεμαχία τινὰ τῶν στηλῶν εἶνε ἔτι ἐνεσφηνωμένα εἰς τὰς βάσεις, συγκρατούμενα διὰ τῆς ἀρχῆθεν μολυβδώσεως. Μία τῶν στηλῶν ἔχει ὕψος δύο μέτρων καὶ πλάτος 0,75 περιέχουσα πάμπολλα ψηφίσματα, ὧν ἱκανὰ κατέστησαν ἐξίτηλα. Τὰ ψηφίσματα πασῶν τῶν στηλῶν εἶνε τοῦ τρίτου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δευτέρου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, μνημονεύονται δ' ἐν αὐτοῖς γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοὶ τῶν Αἰτωλῶν στρατηγῶν. Τοῦ Σκόπα ἀναφέρεται τρίτη στρατηγία, τοῦ Δωριμάχου τετάρτη.

Ἐκ τῶν τυχαίως ἐν τοῖς χώμασιν εὐρεθειῶν ἐπιγραφῶν μνημονεύω μίαν γεγραμμένην ἐπὶ τεμαχίου τοῦ λαίμοῦ πίθου· τὰ γράμματα εἶνε ἀρχαῖκὰ κορινθιακά: . . . ΞΑΜΧ□ΔΧ. . .

Δυστυχῶς τὰ ὀλίγα ταῦτα γράμματα, ἀναγινωσκόμενα ἴσως οὕτως: . . . ἐδης ἀF. . ., δέν με βοηθοῦσιν εἰς ἱκανοποιητικὴν τινα εἰκασίαν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς.

Ἐγγὺς καὶ ὀλίγον νοτιώτερον τῆς μνημονευθείσης ἐξέδρας ἀπεκάλυψα δεξαμενὴν, ἣτις ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν κρήνην τοῦ

τεμένους. Ὑδωρ ἀνέβλυζε πάντοτε ἐνταῦθα, ἀνεπήδα δὲ τοῦτο ἀφθονώτερον καθόσον προσεπάθουν διὰ βαθείας τάφρου νὰ διοχετεύσω αὐτὸ ἀπωτέρω, ὅπως δυνηθῶ νὰ ἐρευνήσω τὸν χώρον τοῦτον. Ἀρχῆθεν ἀνέβλυζε τοῦτο ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς, ὡς καὶ νῦν πλέον, ἀφ' ὅτου ἐκαθάρισα αὐτήν. Μῆκος ἔχουσα ἕξ μέτρων καὶ πλάτος τεσσάρων περίπου, βάθος δὲ σωζόμενον ἐνὸς μέχρι δύο μέτρων. ἀποτελεῖται ἐξ ὄγκολίθων ὀδοντωτῶς πρὸς ἀλλήλους προσηρμοσμένων. Ἴνα ἀναβλύζη, τὸ ὕδωρ ἐλευθέρως, ἡ κατωτάτη στρώσις τῶν ὄγκολίθων δὲν κατὰκειται καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῶν λίθων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' οὗτοι στηρίζονται ἐπὶ μικροτέρων λίθων κατὰ διαστήματα, ὥστε ἐκ τῶν μεταξὺ κενῶν ἐλευθέρως νὰ εἰσρέη εἰς τὴν δεξαμενὴν τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν πόρων τῆς πηγῆς. Ἡ νοτιὰ πλευρὰ τῆς δεξαμενῆς εἶνε κατεστραμμένη ἐν μέρει. Ἴσως ἀνερχόμενον τὸ ὕδωρ εἰς ὕψος ἕξ ἔρρεεν ἔπειτα ἔξωθεν διὰ κρουῶν. Ἀλλ' ὁ περὶξ χώρος κατέχεται ἔτι ὑπὸ μεγάλων σωρῶν ἄμμου, λίθων καὶ χωμάτων καὶ δὲν ἐπιτρέπεται βεβαίαν εἰκασίαν. Τόσον μόνον εἶνε βέβαιον, ὅτι ὁ χώρος οὗτος εἶνε πλακόστρωτος καὶ ἡ πλακόστρωσις αὕτη ἐκτείνεται νοτιώτερον, ὅπου ἐν αὐτῇ πλακοστρώτῳ εὐρίσκεται εἰδὸς τι *impranium*. Ἀλλ' ὅπῃ πρὸς ἐκροὴν ὕδατος οὐδαμοῦ ἐν αὐτῇ εὐρήκα. Ἐνταῦθα ὁμως ἡ σκαφή ἐν γένει ὀλίγιστον μόνον προὐχώρησε, διότι τὸ ἔδαφος κατακλύζεται εἰσέτι ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς. Ἐγγὺς ὁμως τῆς πλακοστρώτου « αὐλῆς » ὑποθέτω ὅτι κείνται κτίρια τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὡς δύναμαι νὰ εἰκάσω ἐκ τῶν πολλῶν μεγάλων λαξευτῶν λίθων, οἵτινες φαίνονται ἐνταῦθα ἐν τῷ ἀδιεξίτητῳ βορβόρῳ. Καὶ ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ ἡ ἐργασία παρέσχε πολλὰς δυσκολίας, διότι ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν εὐρίσκω ἀφθονον τὸ ὑπόγειον ὕδωρ.

Ταῦτα εἶνε τὰ οὐσιωδέστατα ἐξαγόμενα τῆς ἐν Θέρμῳ ἀνασκαφῆς. Συμπλήρωμα δὲ τῆς κατὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον ἐκτελεσθείσης ἐνταῦθα ἐργασίας ἀποτελεῖ ἡ προκαταρκτικὴ ἔρευνα, ἣν ἐπεχείρησα προχειρῶς ὄλως διόλου ἐν τῷ πρῶν νομιζομένῳ Θέρμῳ, ἧτοι ἐν τῇ μεγάλῃ ἀκροπόλει τοῦ Βλοχοῦ. ἐγγὺς τοῦ Ἀγρινίου καὶ εἰς τὰ πρόβουνα τοῦ Παναιτωλικοῦ ὄρους. Ἦδη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Πολυβίου, περιγράφοντος μετὰ πάσης

τῆς ἀπαιτουμένης τοπογραφικῆς ἀκριβείας τὴν ἐπὶ τὸν Θέρμον ἐν ἔτει 218 πρὸ Χριστοῦ πορείαν τοῦ Φιλίππου Ε', ἐπέισθη ὅτι ἡ ἀκρόπολις αὕτη, ἡ περιφανεστάτη καὶ μεγίστη πασῶν τῶν αἰτωλικῶν πόλεων, ἦτο ἡ πόλις τῶν Θεστιέων. Διότι ἄλλα μὲν ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως δὲν ὑπάρχουσι κατὰ τὴν βορείαν ὄχθην τῆς Τριχωνίδος λίμνης, πλὴν μικροτέρων τινῶν ὄχυρωμάτων, ἡ δὲ Παραβόλα, ἣτις σώζει ἔτι σπουδαία ἐρείπια ὄχυρᾶς ἀρχαίας πόλεως παρ' αὐτὴν σχεδὸν τὴν λίμνην, φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἦτο χωρίον ὄχυρόν κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν περαιτέρω στενὴν πεδιάδα ἢ πόλις τις ἀξία λόγου. Ἐνῶ ὁ περίβολος τοῦ Βλοχοῦ ἀποτελούμενος ἐκ τειχῶν τριῶν μέτρων πλάτους ἔχει περίμετρον τεσσάρων περίπου χιλιομέτρων. Καὶ ἡ πόλις Ἄκραι, ἣν ὑπέθεσεν ὁ Φερδινάνδος Νόακ ἐνταῦθα κειμένην, οὐδένα λόγον ἔχει ἐν τῇ βορείᾳ τῆς Τριχωνίδος ὄχθῃ, διότι ταύτην ἀπαντᾷ ὁ Φίλιππος Ε' ἐπαναστρέφων ἐκ Θέρμου πρὸς μεσημβρίαν τῆς λίμνης, καθὰ σαφέστατα ἐξάγεται ἐκ τοῦ Πολυβίου. Πρόχειρος σκαφὴ παρὰ τὸ ἐκκλησιδίων τοῦ χωρίου Βλοχοῦ « Παναγία » ἔφερεν εἰς φῶς ἐπιγραφὴν τῆς ἀκμῆς προφανῶς τῆς αἰτωλικῆς ὁμοσπονδίας, ἐξ ἧς ἀριδῆλως συνάγεται ὅτι ἡ ἀμφισβητουμένη τέως πόλις ἦτο ἡ τῶν Θεστιέων. Ὀλίγον ἀνωτέρω τοῦ χωρίου, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ὑψηλῆς πυραμιδοειδοῦς κορυφῆς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως, σώζουσα ἔτι καὶ τὸν προσόμοιον πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς Τίρυνθος καὶ τῆς Τρωάδος πυλῶνα, εὐρῆκα τάφους τῶν χρόνων πιθανῶς τῆς αἰτωλικῆς συμπολιτείας. Ἀποτελοῦνται ἐξ ἰσχυρῶν τοίχων, ἡ δὲ ὄροφῃ ἀποτελεῖται ἐκ λίθων ἐπιμήκων. Καὶ ψηφιδωτὸν μικρὸν ἐγγὺς ἀπεκάλυψα καὶ παρὰ τὸ ἐκκλησιδίων τῆς Παναγίας μεγὰ μάρμαρα ὁμοιάζοντα πολὺ πρὸς τὸ Πεντελήσιον. Σημειωτέον ὅτι ἐν Θέρμῳ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μαρμάρου σύντριμμα εὔρον. Τὴν ἀκριβεστέραν ἔρευναν ἐν τῇ πόλει τῶν Θεστιέων ἀνέβαλα εἰς τὴν προσεχῆ περίοδον τῶν ἐν Θέρμῳ ἀνασκαφῶν.

Ἐρευνῶν καὶ ἀλλαγῶν τῆς Αἰτωλίας προχειρῶς τὰ σωζόμενα ἐρείπια εὔρον ἐν τῷ ναῷ τῆς Λαφρίας Ἀρτέμιδος, ὡς ὑποθέτω, ἐν Καλυδῶνι, τεμάχιον κεράμου ζωγραφιστῆς οὐχὶ διαφόρου τῶν ἐν Θέρμῳ ἀνακαλυπτομένων. Ἴσως ἡ χρῆσις τοῦ πηλίνου δια-

κόσμου ἢ καὶ ἡ ἐπένδυσις ξυλίνων ναῶν διὰ πηλίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἦτο συνήθης καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Αἰτωλίας. Καὶ ἐν τῇ πόλει Τριγωνίῳ εὗρηκα ἀρχαίαν νεκρόπολιν μετὰ τινων ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων ῥωμαϊκῶν χρόνων καὶ μέρος ἀπεκαλύφθη ἰσχυροῦ πύργου τοῦ περιβόλου αὐτῆς, ἔτι δὲ οἰκοδόμημα οὐ οἱ στρωτῆρες τῆς ὀροφῆς κέραμοι εἶνε ἐντελῶς ὁμοιοὶ πρὸς τοὺς τοῦ ἐν Θέρμῳ ναοῦ.

Καὶ πάλιν δὲ ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς πόλεως τῶν Θεσσιέων, ὥρας τινὰς βορείως αὐτῆς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ ποταμίου Ἐρμίτσας καὶ ὀλίγον πέραν τῆς θέσεως « Φουῦρνος τῆς γρηᾶς », ἀνέγνωσα ἀκριβέστερον ἐπιγραφὴν τινα ἐπὶ βράχου, ἣτις κατὰ τι ἑλληνικὸν δημοσίευμα παριστάνεται ὡς ὀροθέσιον διορίζον τὴν χώραν τῶν Θεσσιέων δῆθεν καὶ τὴν τῶν Εὐρυτάνων. Ἄλλ' ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἣν καὶ ὁ Bazin ἐν *Mémoires scientifiques* τόμῳ δευτέρῳ *Essai sur l'Aetolie* ἀτελῶς ἐδημοσίευσε, οὐδὲ τῶν Θεσσιέων οὐδὲ τῶν Εὐρυτάνων μνημονεύει, ἀλλ' ἔχει ὡς ἑξῆς :

ΤΕΡΜΩΝ
ΕΙΤΕΑΙΩΝ
ΕΟΙΤΑΝΩ[Μ
ΔΑΕΣΤΗΡΕΩ[Μ
ΕΥΑΡΧΟΣ : ΕΟΙ[ΤΑΜ

ἦτοι: Τέρμων Εἰτεαίων, Ἐοιτάνων, Δαεστηρέων. Εὐάρχος Ἐοιτάν.

Τῶν ἐν Θέρμῳ πηλίνων εὐρημάτων τὰ κυριώτατα μετηνέχθησαν ἤδη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἔθνικόν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἄλλὰ πλῆθος μέγα αὐτῶν μένει ἔτι κατατεθειμένον ἐντὸς τοῦ οἰκίσκου τοῦ ἐφόρου, ἐν δωματίῳ καὶ ἐν τῷ ὑπογείῳ καταλλήλως τοποθετημένων, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ μικρότεροι ἐνεπιγράφοι στήλαι ἢ τὰ τεμάχια αὐτῶν. Ταῦτα πάντα θὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ μουσεῖῳ, ὅπερ κατὰ τὴν ληφθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ἀπόφασιν θὰ ἀνεγερθῇ ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἀνασκαφῶν κατὰ τὴν προσιγῆ ἱπανκλήψιν αὐτῶν. Πρὸς περιφρούρησιν τῶν μνημείων τοῦ Θέρμου ἐγκατεστάθη καὶ τακτικὸς φύλαξ, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου

ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη ἔτους ἐκτίσθη κατάλληλον φυλακίον.

Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας, ἥτις ἔνεκα τῶν ἐν τῷ τεμένει ἀνασκαφῶν σπουδαίως παρεκωλύθη — ἡ τρίτος διήρχετο ἄλλοτε παρὰ τὸν ναὸν καὶ ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος τῆς μεγάλης στοᾶς — ἠναγκάσθη νὰ ἀνοίξω νέαν ὁδὸν διὰ τοῦ βράχου τοῦ Μέγα - Λάκκου, δι' ἧς συγκοινωνοῦσιν οἱ Κεφαλοβρυσίται πρὸς τοὺς ἀμπελῶνας αὐτῶν τοὺς νοτίως τοῦ τεμένους. Καὶ αὕτη ἡ ἔργασία ἀπήτησε δαπάνην τινὰ καὶ θ' ἀπαιτήσῃ προσεχῶς καὶ ἄλλην ἔτι, διότι μόνον ἂν παντελῶς διακοπῇ ἡ διὰ τοῦ τεμένους συγκοινωνία, θὰ ἐξασφαλισθῶσι τὰ ἐν αὐτῷ μνημεῖα ἀπὸ τῆς ἀναποφεύκτου ὑπὸ τῶν διερχομένων κτηνῶν καὶ ἀνθρώπων φθορᾶς. Καὶ ἡ διὰ σωλήνων διοχέτευσίς τῶν ἀφθόνων τῆς πηγῆς ὑδάτων ἐπιβάλλεται ὁμοίως ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, τοῦτο μὲν ἵνα δυνηθῇ νὰ χωρήσῃ εὐκολώτερον ἡ ἔργασία ἐν τῷ ὑπ' αὐτῶν κατακλυζομένῳ ἰδάφει, τοῦτο δὲ ἵνα ἐκλείψῃ ἡ μόνη ἀφορμὴ τῆς εἰς τὸ τέμενος εἰσαγωγῆς τῶν ποιμνίων τῶν αἰγῶν, ἅτινα εἰς τὴν πηγὴν ταύτην ποτίζονται.

Ἡ ἐν Θέρμῳ ἔργασία, ἣν ἐσχεδίασα μεσοῦντος Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1897, ἤρχισα δὲ τελευτῶντος τοῦ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἔκτοτε κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τοῦ 1898 καὶ ἐφέτος πάλιν μέχρι μέσων Σεπτεμβρίου ἐξηκολούθησα, προὐχώρησε βεβαίως ἱκανῶς. Ἄλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπολειπομένην δὲν εἶνε ἴσως οὐδὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου. Ἡ στοᾶ κυρίως δὲν ἠρευνήθη εἰσέτι ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτῆς, οὐδὲ τὸ μακρότατον ἐκείνο παραλληλόγραμμον κτίριον, τὸ « παλαιοπάζαρο » λεγόμενον, ὅπερ πιθανώτατα ἦτο ἡ σκευοθήκη, ἐξ ἧς ὁ Φίλιππος διήρπασε δεκαπεντάκις χιλίας πανοπλίας. Ὡς βέβαιον πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ἐν τῷ τεμένει εὐρίσκειτο καὶ τὸ βουλευτήριον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς συμπολιτείας ἀρχεῖα, ἔτι δὲ ναοὶ ἄλλοι καὶ εἰς τοῦλάχιστον σύγχρονος τῶν μεγάλων ἐν Θέρμῳ κτισμάτων, τὰ ὅποια μετὰ θετικότητος δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἀνηγέρθησαν εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ 277 πρὸ Χριστοῦ χρόνους μέχρι τοῦ λεγομένου συμμαχικοῦ πολέμου. Καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν πλὴν τῶν ἐπὶ τῆς χαλκῆς στήλης τοῦ ναοῦ καὶ μιᾶς παρὰ τὴν στοᾶν δὲν εὐρον ἔτι ἄλλας ἢ ψηφίσματα προξενίας πάντα ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ. Ἴσως ἄλλου περι-

χομένου ἐπιγραφαὶ ἦσαν παρὰ τὰ μήπω ἀνακαλυφθέντα ἀρχεῖα καὶ τὸν ναὸν τοῦ τρίτου αἰῶνος, τοῦ ὁποίου τὰ ἴχνη ἀνέκαθεν νομίζω ὅτι μοι ὑποδηλοῦσιν οἱ μεγάλοι παρὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα πῶρινοι δῶριοι σπόνδυλοι. Ἐπειδὴ δὲ κυρίως μέχρι σήμερον ἀνά πᾶν βῆμα ἡ σκαπάνη ἔφερεν εἰς φῶς ἀξιόλογόν τι εὔρημα, δικαιολογεῖται ἡ ἐλπίς τῆς εὐρέσεως καὶ ἄλλων ὁμοίων ἐν τῷ μὴ ἐρευνηθέντι ἔτι χώρῳ τοῦ τεμένου, ὅστις ἐν μέρει τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ὑποτεθῆ καὶ σπουδαιότερος τοῦ τῶς ἀνασκαφέντος, ἂν ἐν αὐτῷ πράγματι ἔτι κρύπτονται ὅσα προείπον μνημεῖα. Ἄλλὰ καὶ ὀλίγον ἔξω τοῦ τεμένου ὑπάρχει ἰκανὸς χώρος, ἐν ᾧ πληθὺς συντριμμάτων κεράμων ὑποδεικνύει τὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν ἀρχαίων κτιρίων.

Ἐπὶ ταῦτα πάντα θὰ χωρήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ σκαφή, ἥτις ὡς ἀπαραίτητος ἐξακολούθησις τῆς ἀρξαμένης οὐδεμιᾶς προσθέτου δικαιολογίας χρῆζει.

Ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας τὴν 21 Δεκεμβρίου 1899.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΡΗΝΕΙΑ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

(ἽΟρα Πρακτικά 1898 σελ. 100-104)

ἘΟ καθαρισμὸς καὶ ἡ συναρμογὴ τῶν πέρυσιν ἐν Ῥηνεῖα εὐρεθέντων κτερισμάτων τῶν ἐκ Δήλου κατὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ 426/5 π. Χ. ἐκεῖ διαπεραιωθειῶν παλαιῶν ταφῶν μετὰ μικρὸν εὐθὺς κατέδειξεν ὅτι ταῦτα ἀνήρχοντο μόνον μέχρι τῶν χρόνων τῆς γεωμετρικῆς τῶν ἀγγείων διακοσμῆσεως. Τὰ ὅστᾳ λοιπὸν καὶ κτερίσματα τὰ ἐκ τῶν παλαιότερων τάφων τῆς Δήλου, τῶν προελληνικῶν χρόνων, ἐξορυχθέντα ἔδει νὰ ἀναζητηθῶσιν ἐν ἄλλῳ τῆς ἀκτῆς τῆς Ῥηνεῖας τόπῳ, ἀποτεθέντα ἐν αὐτῷ χωρὶς ἢ διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ φύλου, ἐκληφθέντα ὡς Καρικὰ, ἢ καὶ ἀπλῶς διὰ τὴν εὐκολίαν, ὑποτιθεμένου ὅτι οἱ τάφοι, ἐξ ὧν μετεφέροντο, ἔκειντο ἐν ἄλλῳ τῆς Δήλου τόπῳ· ἐκτὸς ἂν δὲν εὐρέθησαν κατὰ τὴν κάθαρσιν οἱ πανάρχαιοι ἐκεῖνοι τάφοι—πρᾶγμα ἄλλως φυ-

σικώτατον· καθ' ὅσον οἱ τὴν νῆσον καθιέροντες δὲν ἐνήργησαν βεβαίως συστηματικὴν ἀναζήτησιν τάφων, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνώρουζαν ἐκείνους, οὓς τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα ἢ ἄλλα ἔχνη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σφζόμενα ἐμήνυον, καὶ ὅσους ἄλλους μετ' αὐτῶν κειμένους ἢ ἄλλως πως ἐκ τύχης τινὸς ἀνεύρον· οἱ δὲ προελληνικοὶ τάφοι καὶ οὐδὲν σημεῖον καταφανές δι' οὗτω μακροῦ μακροῦ χρόνου πιθανώτατα διέσωζον καὶ ἐν ἄλλῃ τῆς νήσου τόπῳ ἴσως ἔκειντο. Ἀλλὰ περὶ τούτου τοῦ ζητήματος καὶ περὶ τοῦ τίνας, εἰ μὴ τοὺς προελληνικοὺς, ἐξέλαβον οἱ σύγχρονοι τοῦ Θουκυδίδου ὡς Καρικοὺς τάφους, οὐ τοῦ παρόντος ὁ λόγος· ἔλθωμεν εἰς τὰ τῆς ἀνασκαφῆς.

Τὴν ἀναζήτησιν τῶν περιεχομένων τῶν προελληνικῶν τῆς Δήλου τάφων (ἐν ἣ περιπτώσει καὶ οὗτοι ἀνευρεθέντες ἐξωρούθησαν κατὰ τὴν κάθαρσιν) προσέθεμην ὡς κύριον σκοπὸν ἐπαναλαμβάνων κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὰς ἐν Ῥηνείᾳ σκαφικὰς ἐρεύνας μου (1). Καὶ πρὸς εὔρεσιν τούτων ἀνώρουζα πολλὰ ὀρύγματα ἐν τόποις τῆς ἀκτῆς, οἵτινες ἐφάνησάν μοι κατάλληλοι πρὸς ἐκφόρτωσιν καὶ ἐναπόθεσιν αὐτῶν, ἰδίᾳ δ' ἐν τοῖς ἐγγύς τοῦ χώρου τῶν πέρουσιν εὔρεθέντων ὄστων καὶ κτερισμάτων κατὰ τὸν πρὸ τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς ἀγ. Κυριακῆς ὀρμίσκον. Καὶ δὲν εὔρεθησαν μὲν οὐδαμῶς τὰ ζητούμενα· δὲν πρέπει δ' ὁμως νὰ συναγάγωμεν ἐκ τούτου ὡς βέβαιον συμπέρασμα τὸ ὅτι δὲν ἐξωρούθησαν κατὰ τὴν κάθαρσιν καὶ οἱ προελληνικοὶ τάφοι· πολλάκις τὰ ἐπιτηδεῖς ἐν μόχθῳ ζητούμενα εὔρισκονται μετὰ ταῦτα ἀκόπως ἐκ τύχης ἐκεῖ, ὅπου δὲν προσδοκῶνται· ἔπειτα δὲ καὶ δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἐξήντηλσα ἤδη πάντας τοὺς ἐπιτηδεῖους τόπους τῆς Ῥηνείας.

Ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ὑπῆρξε καὶ ἄλλως ἄκαρπος, ἐξερευνηθέντων δι' αὐτῆς πολλῶν μερῶν τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ῥηνείας Δηλιακοῦ ἐρειπιῶνος καὶ ἀποκαλυφθεισῶν οὐκ ὀλίγων αὐτοῦ ταφῶν. Δυστυχῶς ὅ,τι καὶ πέρουσι παρετήρησα καὶ ἐσημείωσα, τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ νῦν· οἱ παλαιότεροι ἐνταῦθα γενόμενοι τάφοι ἐνεκα τῆς μικρᾶς τοῦ ἐδάφους ἐπιχώσεώς εἰσιν οἱ πλείους

(1) Αὗται ἤρξαντο τῇ 8ῃ Ἰουνίου καὶ διεκόπησαν τῇ 19ῃ Ὀκτωβρίου, γενομένων καὶ μικρῶν τινῶν διαλειμμάτων ἄλλοι' ἐξ ἄλλων ἀναποδράστων αἰτίων προελθόντων.

κατεστραμμένοι ὑπὸ τῶν νεωτέρων ταφῶν καὶ οἰκοδομημάτων. Ἐλαχίστους εὔρον τάφους τῶν πρώτων μετὰ τὴν κάθαρσιν χρόνων ἀθίκτους, καὶ τούτους πάντας πτωχοῦς· ἐν ᾧ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καὶ περὶ αὐτοὺς ἐν τῷ χώματι εὔρηται πλείστα λείψανα τῶν παλαιότερων.

Κτερίσματα συνέλεξα ἄξια διατηρήσεως οὐ πάνυ πολλά, ἐν οἷς χρυσᾶ: τέσσαρα ζεύγη ἐνωτίων ζωδιομόρφων, τρία ἄλλα ἐνώτια μόνᾳ εὔρεθέντα ἐν τῷ χώματι, τρεῖς δακτυλίους ἀτέχνους, εἴκοσι καὶ δύο τριπλᾶ φύλλα, ἄλλα ὀκτώ ὅμοια καὶ ἐν ἀπλοῦν ἀπὸ στεφάνων, τινὰ τούτων ἐφθαρμένα, πάντα σχεδὸν ταῦτα κοσμήματα τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων· ἔτι δ' εἰδώλια πῆλινα καὶ ἀγγεῖα ποικίλα καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα.

Συνελέγησαν πρὸς τούτοις ὀκτώ κάλπαι περιέχουσαι ὅστᾳ κε καυμένων νεκρῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὧν αἱ μὲν ἑπτὰ μολύβδιναι ἀπλαὶ τῶν συνήθων ἐνταῦθα, ἡ δ' ὀγδόη μαρμαρίνη κυλινδρική ἐνηρμοσμένη ὑποβάθρῳ τετραγωνικῷ καὶ κεκαλυμμένη πώματι, ἐφ' οὗ γέγραπται τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ ('Ανφικλειδῆς Ἀναψυκτίδου χαῖρε). Ἔτι δ' ἄγαλμα ἐπιτύμβιον τῆς Ῥωμαϊκῆς Πλωτίας μεγέθους ὑπὲρ τὸ φυσικὸν ἀκέφαλον μετὰ τοῦ ἐπιγεγραμμένου βάρου αὐτοῦ καὶ ἐτέρου μαρμάρου ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπιτύμβιου μνημείου προερχομένου φέροντος ὀκτώστιχον ἐπίγραμμα· καὶ τέλος τριάκοντα καὶ δύο στήλαι καὶ ἄλλα μάρμαρα ἐπιτύμβια ἢ μέρη τοιούτων φέροντα ἐπιγραφὰς καὶ γλυφάς, τὰ πλείστα ὡσαύτως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δὲ ἀποκαλυφθέντων λειψάνων τῶν ποικιλωτάτων μνημείων καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων τῆς μοναδικῆς ταύτης πόλεως τῶν Εἰλειθειῶν καὶ τοῦ Πλούτωνος, τοῦ ὅλως ἰδιοτρόπου τούτου προαστείου τῆς Δήλου, οὐ ἡ ἐξερεύνησις προβαίνουσα πολλὰ τὰ καινὰ καὶ ἀξιόλογα προώρισται νὰ ἀγάγῃ εἰς φῶς, ἄξιον ἰδίας ἐνταῦθα μνείας νομίζω πρὸς τινι πέρυσιν ἀποκαλυφθέντι ὑπογείῳ νεκρικῷ κευθμῶνι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, εἰς ὃν διὰ κλίμακός τις κατελθὼν ἔχει ἐκατέρωθεν διαδρόμου ἐνωκοδομημένας, ἐκ δεξιῶν μὲν δέκα καὶ τέσσαρας ἀπλᾶς, ἐξ ἀριστερῶν δὲ δέκα καὶ ἐξ διπλᾶς θήκας νεκρῶν, καὶ κρηπίδωμά τι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀχθὲν εἰς φῶς, ὅπερ διὰ μεγάλων

ὀρθογωνίων τοῦ τόπου λίθων ἰσοδομικῶς ὑποδομημένον φαίνεται ὄν λείψανον μείζονος ἐπιτυμβίου μνημείου τῶν παλαιότερων ἐνταῦθα.

Ἐκτὸς δὲ τῶν σκαφικῶν τούτων ἐρευνῶν μέρος τῆς ἐργασίας οὐ μικρὸν κατηναλώθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς τὴν ἀκριβεστέραν ἐξερεύνησιν καὶ τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τοῦ περιέχοντος τὰ πέρυσιν εὐρεθέντα ἐκ Δήλου κτερίσματα καὶ ὄστᾶ. Ὅλος ὁ διὰ τοῦ ἀναλήμματος περιωρισμένος χώρος, τούτου τὰ σφζόμενα μέρη καὶ ζώνη τις περὶ αὐτὸ ἀρκούντως εὐρεία ἀπηλλάγησαν ἐντελῶς τοῦ ἐπικειμένου χώματος, ὅπερ μετὰ τὴν ἐπανειλημμένην κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκριβῆ ἐξέτασιν μετενεχθὲν ἐρρίφθη ὅλον εἰς τὴν παρακειμένην θάλασσαν. Συνελέγησαν δ' ἐξ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κτερίσματα, ἰδίως τεμάχια ἀγγείων πηλίνων, ἄφθονα(1)· ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ὄστων τὰ σφζόμενα πλήρη καὶ τὰ μείζω τεμάχια, ἅτινα καὶ μετηνέχθησαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἀνθρωπολογικὸν μουσεῖον.

Ἡ δ' ἐργασία τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς συναρμογῆς τῶν εὐρημάτων, ἰδίᾳ τῶν ἀγγείων καὶ ἄλλων κτερισμάτων τῶν ἐκ Δήλου ἐξενεχθεισῶν ταφῶν, χαλαρωθεῖσα μικρὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον ἔνεκα τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνασκαφῆς, ἐγένετο αὐθις συντονωτέρα μετὰ τὴν διακοπὴν αὐτῆς. Ἐὰν ἀγγεῖα ταῦτα πάμπολλα ὄντα καὶ πάσας σχεδόν, τὰς μὲν μᾶλλον, τὰς δ' ἥττον, τὰς περιόδους καὶ τεχνοτροπίας τῆς Ἑλληνικῆς ἀγγειοπλαστικῆς τέχνης ἀπὸ τῶν γεωμετρικῶν μέχρι τῶν ἐρυθρομόρφων ἐκπροσωποῦντα, ὁσημέραι ἀπαρτίζονται πληρέστερα, μάλιστα μετὰ τὴν προσθήκην τῶν νέων τεμαχίων, ἅτινα πολλαχῶς συμπληροῦσι τὰ κενὰ αὐτῶν.

Ἐν Μυκόνῳ τῇ 26ῃ Δεκεμβρίου 1799.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΠ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

(1) Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὴν κάθαρσιν τῆς νήσου, ὅ,τι πολῦτιμον καὶ χρήσιμον ἐν τοῖς ἐξορυχθεῖσι τάφοις εὐρέθη, ἀφηρέθη ὑπὸ τῶν ἐνεργούντων αὐτὴν πλὴν ὀλίγων μικρῶν πραγμάτων διαλαθόντων αὐτούς· καθ' ὅσον ἐκ τῶσων τάφων χρυσᾶ μὲν κοσμήματα εὐρομεν μόνον ῥόδακα ἐξάφυλλον, μικρὸν διπλοῦν πέλεκυν, πόρπην κωνοειδῆ καὶ δύο μικρὰ τεμάχια ταινιῶν ἀπλῶν· καὶ ἀργυρᾶ δ' ὀλίγα καὶ πάντα μικρὰ, δακτυλίου μάλιστα· καὶ χαλκᾶ δ' ὡσαύτως σχετικῶς ὀλίγα, ἐν οἷς φιάλας εὐαρθμοὺς καταλειφθείσας ὡς ἀχρήστους βεβαίως διὰ τὴν λεπτότητα καὶ κατίσιν.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΗΣ ΣΤΟΑΣ ΤΟΥ ΑΤΤΑΛΟΥ

("Όρα πίν. I καὶ II)

Καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἡ ἀνασκαφὴ τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἐξηκολούθησε τακτικῶς, ἀρξαμένη μὲν τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου, λήξασα δὲ τῇ 12ῃ Δεκεμβρίου.

Πρὸς τοῖς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφεῖσι μέρεσι (ὄρα Πρακτικ. τοῦ ἔτους 1898, σελ. 65 καὶ ἐξ.) ἀνεσκάφησαν πρῶτον καὶ ἐκαθαρίσθησαν 10 ὅλα δωμάτια, κείμενα ὑπὸ ἐπίχρωσιν 4-5 μέτρων. Τὰ δωμάτια ταῦτα προστιθέμενα εἰς τὰ πέρυσιν ἀνασκαφέντα, 4ον, 5ον, καὶ 6ον, συμπληροῦσι μετὰ τῶν ἐν πρώτοις χρόνοις ἀνασκαφέντων τριῶν μὲν πρὸς νότον 1ου, 2ου, καὶ 3ου, τεσσάρων δὲ πρὸς βορρᾶν 18ου, 19ου, 20ου καὶ 21ου, τὰ 21 δωμάτια ἐξ ὧν ἀπετελεῖτε ἡ στοά.

Ἐξερευνήθη εἴτα ἀνασκαφέν εἰς ἰκανὸν βᾶθος ὀλόκληρον τὸ πρόστων πλὴν μικροῦ αὐτοῦ μέρους πρὸς βορρᾶν, τοῦ ὑπὸ τοῦ φυλακείου κατεχομένου. Ἐκ τῆς ἐξερευνήσεως δὲ ταύτης προέκυψαν δύο σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις· ἀνευρέθησαν πρῶτον τὰ θεμέλια 16 βάσεων τῆς ἐξ 22 κίωνων ἀποτελουμένης ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας τῆς στοᾶς (Πιν. II, ἀριθ. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19), πέντε δὲ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1, 2, 12, 21, 22 θεμέλια κίωνων διεκρίνοντο καὶ πρὸ τῆς ἡμέτερας ἀνασκαφῆς, τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 μάλιστα κίονος ἐσώθη καὶ ἡ μετὰ διπλῆς σπείρας καὶ σκοτίας βάσις (Πιν. I. 1, 2, 3, 4, 5,) τοῦ δὲ ὑπ' ἀριθ. 20 κίονος ἐσημειώθη ἡ θέσις μόνον, διότι οὗτος καλύπτεται ὑπὸ τὸν μεσημβρινὸν τοῖχον τοῦ τρίτου μεσαιωνικοῦ πύργου (Πιν. II, ζ η). Εἴτα δὲ προήλθον εἰς φῶς κατὰ τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς στοᾶς μέρος τὰ θεμέλια τῆς ἐξέδρας τῆς ἀντιστοίχου τῇ πρὸς νότον κειμένη (Πιν. II. Β').

Καὶ ἐκ μὲν τῆς ἀνευρέσεως τῶν θεμελίων τῶν κίωνων τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας τῆς στοᾶς διορθοῦνται τινὰ ἐσφαλμένως εἰκοτολογηθέντα ἐν τῇ ἀναπαραστάσει τοῦ μνημείου· καὶ δὴ ἀπέδειχθη πρῶτον, ὅτι τὸ πρόστων εἶχε δύο μόνον κιονοστοιχίας, οὐχὶ δὲ τρεῖς, δεύτερον δέ, ὅτι τὰ μεταξῶνια διαστήματα τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας εἶνε ἀραιότερα τῶν μεταξῶνίων δια-

στημάτων τῆς ἐπὶ τῆς προσόψεως τῆς στοᾶς δωρίου κιονοστοιχίας, ἔχοντα ἀκριβῶς τὸ διπλάσιον μῆκος ἐκείνων, κατ' ἀκολουθίαν δὲ οἱ κίονες τῆς δευτέρας κιονοστοιχίας ἦσαν μόνον 22· τρίτον ἐξακριβωθέντος διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν, ὅτι δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν δύο εἰρημένων κιονοστοιχιῶν ἄλλη τρίτη κιονοστοιχία, ἀποκλείεται ἡ παραδοχὴ μαρμαρίνων δοκῶν κατὰ πλάτος τῆς στοᾶς, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο τὸ πάτωμα τοῦ δευτέρου ὀρόφου, διότι οὐ μόνον ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ ἐσωτερικοῦ τοίχου τῆς στοᾶς, ἐφ' οὗ αἱ θύραι αἱ φέρουσαι εἰς τὰ δωμάτια, εἰς τὴν δευτέραν ἐσωτερικὴν κιονοστοιχίαν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ἐξωτερικὴν εἶνε μεγάλη, ἔχουσα συνάμα μῆκος 13,277 Γ. Μ., ἀλλὰ καὶ ἔχνη τοιούτων μαρμαρίνων δοκῶν, ἂν καὶ ἀνεσκάφη ὀλόκληρος σχεδὸν ὁ χῶρος, ἐφ' οὗ ἡ στοὰ ἦτο ἰδρυμένη, δὲν εὐρέθησαν. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ σπουδαῖα πορίσματα, τὰ ὅποια ἀρυόμεθα ἐκ τῆς ἀνευρέσεως τῶν θεμελίων τῶν κίωνων τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας, ἐκ δὲ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν θεμελίων τῆς ἐξέδρας (Πιν. II. Β) καὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ βορείου τοίχου τοῦ 18^{ου} δωματίου, τοῦ κλιμακῆδὸν ἀνιόντος ἀποδεικνύεται ἀναμφηρίστως ὅτι ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου ἐξετείνετο ἀρχικῶς μέχρι τοῦ 18^{ου} δωματίου αὐτῆς συμπεριλαμβανομένου. τὰ δὲ τελευταῖα τρία δωμάτια 19^{ον}, 20^{ον}, 21^{ον} μετὰ τοῦ πρὸ αὐτῶν προστώου καὶ τῆς σωζομένης ἀκόμη ὀλοκλήρου σχεδὸν ἐξέδρας ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου βορείου τῆς στοᾶς τοίχου (Πιν. II. Γ), εἶνε προσθήκη γενομένη κατόπιν, ὅμως δὲ οὐχὶ καὶ πολὺ βραδύτερον τῶν χρόνων τῆς ἰδρύσεως τῆς στοᾶς (159-138 π.Χ.), διότι ἡ οἰκοδομία εἶνε σχεδὸν ἡ αὐτὴ καὶ ἡ τῆς λοιπῆς ἀρχικῆς στοᾶς, τῆς ἐκτεινομένης μέχρι τοῦ 18^{ου} δωματίου.

Ἄπαν τὸ ἀνασκαφὴν καὶ ἐξερευνηθὲν πρόστων ἐπιχώσαντες ἀνηγάγομεν εἰς τὴν αὐτὴν στάθμην τοῦ σωζομένου στυλοβάτου τῆς ἐξωτερικῆς κιονοστοιχίας, ἀφήσαντες κενὸν μόνον διάστημα περὶ τὰ θεμέλια τῶν κίωνων τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας, ἵνα ὦσιν ὄρατά, διότι πάντα σχεδὸν τὰ θεμέλια ταῦτα κείνται εἰς ἰκανὸν βάθος ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ προστώου, μάλιστα δὲ τὰ βορειότερα, ἀφικνούμενα ἐνιαχοῦ εἰς βάθος 4-5 μέτρων (1).

(1) Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἡ στοὰ ἀνιδρύθη ἦτο λίαν ἐπικλινές κατὰ τὴν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν διεύθυνσιν, διὰ τοῦτο τὰ θεμέλια τῶν κίωνων τῶν στυλο-

Ἄλλ' ἵνα ἐξασφαλίσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τῆς καταπτώσεως τῶν χωμάτων περιεβάλομεν διὰ τοίχων.

Μετὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ προστώου καὶ τὴν περιτείχισιν τῶν θεμελιῶν τῶν κίωνων τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας, οἰκοδομήσαντες ἐν καταλλήλῃ τῆς στοᾶς τόπῳ (Πιν. II, ο - π.) βάθρον στερεόν, ἐκ μεγάλων λίθων (1), ἐστήσαμεν ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἀπὸ τοῦ 1862 ἀνευρεθέντα ἐνεπίγραφα τεμάχια τοῦ ἐπιστυλίου, τὰ φέροντα τὰ ὀνόματα τοῦ ἰδρύσαντος τὴν στοᾶν Ἀττάλου τοῦ Βου, τοῦ ὁμωνύμου πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς Ἀπολλωνίδος, ἀφοῦ συνεκολλήσαμεν αὐτὰ πρῶτον καὶ συνεπληρώσαμεν τὰ ἐλλείποντα μέρη ἐκ γύψου διὰ τοῦ δεξιωτάτου τεχνίτου Παναγιώτου Καλούδη, ἐργασθέντος ὑπὸ τὰς ὁδηγίας μας λίαν ἐντέχνως καὶ μετ' ἀξιεπαίνου ζήλου ἕνα περίπου μῆνα.

Ἄλλ' ἵνα ἐξασφαλίσωμεν τὰ ἐκ γύψου συμπληρωθέντα τοῦ ἐπιστυλίου μέρη ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῶν χειμερινῶν βροχῶν ἐχρίσαμεν αὐτὰ διὰ λινελαίου μὲν πρῶτον, ἔπειτα δὲ δι' ἐλαιοχρώματος καταλλήλου, ἐν ᾧ ἐγένετο ποιά τις ἀπομίμησις τοῦ μαρμαρίνου χρώματος, ἀλλ' ὑπὸ τόνον διάφορον, ἵνα εὐκόλως διακρίνονται τὰ ἐκ γύψου συμπληρωθέντα αὐτοῦ μέρη. Ἐπιθυμοῦντες δὲ νὰ παραστήσωμεν τὸ συμπληρωθὲν ἐπιστύλιον κατὰ τὴν ἀρχικὴν μορφήν του, ἐπεχειρήσαμεν νὰ ἐπιθέσωμεν ὑπὲρ αὐτὸ τὰ τρίγλυφα μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν γείσων, ὧν πλείστα διεσώθησαν·

βατῶν καὶ τῶν τοίχων εὔρηνται εἰς μείζον βάθος κατὰ τὸ βόρειον ἢ τὸ νότιον μέρος· μετὰ τὴν ἀναγωγήν δὲ πρῶτον πάντων τῶν θεμελιῶν εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν στυλοβάτην στάθμην, ἐγένετο ἡ τεχνητὴ ἐπίχωσις τῶν κενῶν μερῶν καὶ συνετέλεσθη οὕτω ἡ ἰσοπέδωσις τοῦ ἐδάφους· ὅμως δὲ πρὸς τοῦτο ἀφηρεθήσαν καὶ οὐκ ὀλίγα χρώματα ἀπὸ τοῦ νοτίου τῆς στοᾶς μέρους, τεκμήριον δὲ καὶ τὸ σωζόμενον ἔτι ἀνάλημμα τοίχου πρὸς νότον τοῦ μεσαιωνικοῦ πύργου (Πιν. II, Η - Η), ἐφ' οὗ εἶχεν ἐπαικοδαμηθῆ τὸ ἐκκλησιδίων τῆς Παναγίας Πυργιωτίσσης, τὸ καθεαιρέθην τῷ 1860, πρβλ. Φιλιστ. τομ. 1, σελ. 44 Α. Mommsen, Athenae christianaes σελ. 92, ἀριθ. 110.

(1) Τὸ βάθρον τοῦτο ἔχει μῆκος 14,75 ὕψος 1,25 καὶ πλάτος 0,88 Γ. Μ. Καὶ τὸ μὲν μῆκος καὶ πλάτος αὐτοῦ ἐλάβομεν ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνεπιγράφων τεμαχίων τῶν ἐπιστυλίων ἐπ' ἀκριβὲς καταμετρηθέντων, τὸ δὲ ὕψος ὠρίσαμεν τοιοῦτο, ὥστε μετὰ τοῦ ἐπιστυλίου, ἔχοντος ὀλικὸν ὕψος 0,45 περίπου, τὰ γράμματα ἐγκεχαραγμένα ὄντα κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ, νὰ συμπίπτωσι πρὸς τὴν γραμμὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἰσταμένου θεατοῦ.

ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα δὲν εἶχον ἐπ' ἀκριβῆς τὸ αὐτὸ μῆκος, ἄλλα μὲν ὄντα ὀλίγον βραχύτερα, ἄλλα δὲ ὀλίγον μακρότερα τῶν τεμαχίων τοῦ ἐνεπιγράφου ἐπιστυλίου, ἠρέσθημεν νὰ ἐπιθέσωμεν αὐτὰ ἐφ' ἐνὸς μόνον ἐπιστυλίου, τοῦ καὶ σωτέρου διατηρηθέντος, ὅπως δώσωμεν τοῦλάχιστον ἰδέαν τινὰ, ἔστω καὶ ἀμυδράν, τοῦ ἀρχικοῦ αὐτοῦ σχήματος,

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἰδρύσεως τῆς στοᾶς, χρόνους βεβαίως παρακμῆς, δὲν ἐτηρεῖτο πλέον ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἢ ἀκρίβεια ἐκείνη ἢ παρατηρουμένη εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα τῶν ἐνδόξων χρόνων, καθ' οὓς πάντα τὰ ὁμοειδῆ μέλη μνημείου τινὸς κατεσκευάζοντο τὰς αὐτὰς ἔχοντα διαστάσεις(1), ἐν ᾧ ἐνταῦθα φαίνεται, ὅτι ἕκαστον τρίγυφον καὶ ἕκαστον γείσον ἀνήκεν εἰς ἴδιον ἐπιστύλιον· ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται καὶ ἡ περιέργως διαφορὰ κατὰ τὰς διαστάσεις τῶν ἐπιστυλίων, τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἔχουσι μῆκος 2,42, ἄλλα δὲ 2,43, καὶ ἄλλα 2,44, ὥστε καὶ τὰ ἐνεπίγραφα ἐπιστύλιά μας εἶχον ἴδια ἕκαστον τρίγυφα καὶ ἴδια γείσα, καταστραφέντα δυστυχῶς, τὰ δὲ διασθέντα, ἀνήκοντα εἰς ἄλλα τεμάχια τοῦ ἐπιστυλίου δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἐν λόγῳ ἡμέτερα. Τῆς ἀρχιτεκτονικῆς δὲ ταύτης ἀνακριθείας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα τεκμήρια, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γείνη ἄλλοτε ἀλλαχοῦ ὁ προσήκων λόγος.

Τὴν ἐπὶ καταλλήλου βάρθρου τοποθέτησιν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν τιμιωτάτων τούτων λειψάνων τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἐθεωρήσαμεν τοσοῦτω μᾶλλον ἀναγκαίαν, καθόσον ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰ μόνα ἀψευδῆ μαρτύρια, δι' ὧν ὠρίσθησαν μὲν ἐξ ἐνὸς ἀναμφιλέκτως ὁ ἰδρυτῆς καὶ ὁ χρόνος τοῦ οἰκοδομήματος, ἔληξαν δ' ἀφ' ἐτέρου ἐσαεὶ αἱ ἀνωφελεῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ γελοῖαι εἰκοτολογίαὶ τῶν ἀρχαιολογούντων.

Τὰ εὐρήματα τοῦ λήξαντος ἔτους δὲν εἶνε δυστυχῶς οὔτε πολλὰ οὔτε σημαντικά· συνίστανται δὲ ταῦτα·

Α^{ον} ἐκ τεμαχίων καὶ συντριμμάτων γλυπτῶν τινων, ὧν τὸ κυριώτερον μεγάλη κεφαλὴ Ἀθηνᾶς κρανοφόρου, φερούσης ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τοῦ κράνους κεφαλὴν κριοῦ ἀπαραλλάκτως ὥσπερ

(1) Ἀπαντῶσιν ἐνίοτε καὶ ἐν τοῖς ἀρχιτεκτονικοῖς ἔργοις τῶν καλῶν χρόνων ἀνακριθείαι τινες περὶ τὰς διαστάσεις, ἀλλ' ἐλάχιστα.

ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκείνῃ κεφαλῇ Ἀθηνᾶς, τῇ ἐσφαλμένως προσαρμοσθεῖσῃ τῷ ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Cassel ἀποκειμένῳ κορμῷ τῆς Λημνίας Ἀθηνᾶς (πρὸ βλ. Wölkel in Welckers Zeitsch. für Kunst σελ. 256 κ. ἐξ., Müller-Wieseler DAK πιν. XX ἀριθ. 210, Clarac Musée de sculpture pl. 462 F. ἀριθ. 867A., Furtwängler Meisterwerke der griech. Plastik σελ. 7.

Βον ἐξ ἀποσπασμάτων ἐπιγραφῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ Γον ἐκ τεμαχίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, ἀνηκόντων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν στοάν τῶν τελευταίων δὲ τούτων τινὰ τυγχάνουσι σπουδαιότατα, ἅτε συμπληροῦντα μέλη ἀρχιτεκτονικὰ τῆς στοᾶς ἐλλείποντα τέως, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ γείνη ἡ ἀναπαράστασις τοῦ μνημείου ὀρθότερα. Πάντα ταῦτα τὰ εὐρήματα ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἀνεγράφησαν εἰς ἴδιον ἐπὶ τούτῳ κατάλογον, θέλουσι δὲ δημοσιευθῆ ἐν οἰκείῳ τόπῳ ὁμοῦ μετὰ τῶν πέρυσι καὶ ἐν προτέροις χρόνοις ἀνευρεθέντων.

Πρὸς τελειότεραν κατανόησιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων παραθέτομεν ἐν τέλει δύο ὀριζοντιογραφίας τῆς στοᾶς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐξηγήσεων ἡ πρώτη τούτων παριστῶσα τὴν κατάστασιν τῆς στοᾶς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐξαιρέτου πραγματείας τοῦ Bohn, ἣν ἐξέδωκε τῷ 1882 περὶ τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου, μετὰ δύο χαλκογραφικῶν πινάκων ἐν τῷ Zeitschrift für Bauwesen, ἡ δὲ δευτέρα ἐμφαίνουσα τὴν παροῦσαν τῆς στοᾶς κατάστασιν μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1898 καὶ 1899, ἐξεπονήθη κατὰ τὰς ὁδηγίας μας ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου ἀρχιτέκτονος τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας κ. Ἀλεξάνδρου Λυκάκη.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δύο ἐν λόγῳ ὀριζοντιογραφιῶν ἀντιλαμβάνεται ἕκαστος εὐκόλως τὴν πρόοδον τῆς κατὰ τὰ ἔτη 1898 καὶ 1899 ἀνασκαφικῆς ἐργασίας καὶ πείθεται, ὅτι δὲν ὑπολείπεται πλέον πολὺ μέρος νὰ ἀνασκαφῆ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἔργου, τοῦ ὁποίου ἀποπερατουμένου ἀποκαλύπτεται τέλος τὸ μῆκιστον τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαίων οἰκοδομημάτων καὶ συντελεῖται οὕτως ἐν τῶν σπουδαιότερων ἀνασκαφικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας, πρὸ τεσσαρακονταετίας ἀρξάμενον.

Τόσα εἴχομεν νὰ εἴπωμεν συλλήθδην ἐφέτος περὶ τῆς ἀνασκα-

φῆς τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου, ἐπιφυλασσόμεθα δὲ μετὰ τὴν τελείαν ἀποπεράτωσιν αὐτῆς, ἥτις, ὡς ἐλπίζομεν, δὲν θὰ βραδύνη, νὰ δημοσιεύσωμεν εἰδικὴν πραγματείαν μεθ' ὄλων τῶν ἀναγκαιῶν τοπογραφικῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων, πρὸς δὲ μετὰ ἀναπαραστάσεως πλήρους τῆς στοᾶς (1). Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἐργασίαν μας ταύτην θὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν μας τὴν ὀλικὴν τῆς στοᾶς ἀποκάλυψιν, θέλομεν προσπαθήσῃ νὰ πραγματευθῶμεν τὰ περὶ αὐτῆς πληρέστερον τῶν πρὸ ἡμῶν γραψάντων(2).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Δεκεμβρίου 1899.

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

(1) Ἀγγέλλομεν εὐχαρίστως τοῖς φιλαρχαίοις ὅτι τὴν ἀναπαράστασιν ταύτην ἡμῖν χαριζόμενος, ἀνέλαβε πᾶνυ προθύμως νὰ ἐκτελέσῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων τῆς στοᾶς ἀνασκαφῶν ὁ διάσημος ἐν Βερολίῳ φίλος μας ἀρχιτέκτων κ. Friederich Adler.

(2) Περὶ τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου πλὴν τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Στεφάνου Κουμανούδη ἐν ταῖς γενικαῖς συνελεύσεσι τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας 1860, σελ. 8-11, 1861, σελ. 14-18, 1862, σελ. 7-10, 1869, σελ. 7-9, 1875, σελ. 22-23· καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς αὐτῆς· 1871, σελ. 11-12, 1874, σελ. 18-23, 1890, σελ. 8-11, πρὸς δὲ ἐν Φιλιστ. τόμ. Α' σελ. 40, καὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Πέτρου Περδάνογλου Φιλιστ. Τόμ. 1, σελ. 264 κ. ἔξ., ἐπραγματεύθησαν πρὸ τῆς ἐνάρξεως μὲν τῶν ὑπὸ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας ἐπιχειρηθεισῶν τῶν πρῶτον τῷ 1859 ἀνασκαφῶν ὁ Raoul-Rochette, Top. d'Athènes ἐν Journ. d. Sav. 1852 σελ. 53 καὶ ὁ Göttling ἐν Berichte d. Königl. Saecht, Gesellschaft 1853 σελ. 69 (=Gesammelte Schrift. II, 133), μετὰ δὲ τὴν ἐναρξιν αὐτῶν ὁ Δανός, Ussing König. Attalos Shoa i Athen Kopenhagen 1873, μάλιστα δὲ ὁ διαπρεπὴς ἀρχιτέκτων Friederich Adler ἐν τῷ 34ῳ προγράμματι Zum Winckelmansfeste der archäologischen Gesellschaft zu Berlin «die Shoa des Königs Attalos zu Athen» μετὰ τεσσάρων πινάκων καὶ δύο ξυλογραφιῶν, Berlin 1874· ἐν ἔτει δὲ 1875 ἐκτενέστερον εἰς φύλλον «die Stoa des Königs Attalos II zu Athen μετὰ 7 πινάκων καὶ τριῶν ξυλογραφιῶν· ὁ Adler διὰ τῶν δύο αὐτοῦ σοφῶν πραγματεῶν ἔθετο τὴν πρώτην ἐπιστημονικὴν βᾶσιν διὰ πᾶσαν μέλλουσαν τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἔρευναν, ἂν δὲ ἡσυχάζῃ περὶ τινος, ταῦτα εἶνε ἐλάχιστα κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸ ὅλον ἔργον· ἄλλως δὲ πᾶς δίκαιος καὶ ἴσος ἐπικριτὴς ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του πλὴν ἄλλων καὶ τοῦτο ὅτι, ὅτε ὁ Adler ἐξέδωκε τὰς ἐν λόγῳ πραγματείας του, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου ἐκαλύπτετο ἀκόμη ὑπὸ τὴν γῆν.

Μετὰ τὸν Adler τελευταῖος ἔγραψε περὶ τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου τῷ 1882 ὁ R. Bohn ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ του «Die Stoa des Königs Attalos des zweiten zu Athen, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Zeitschrift für Bauwesen· οὗτος ἔχων ὑπ' ὄψιν του οὐ μόνον τὰς πραγματείας τοῦ Adler, ἀλλὰ καὶ μνημεῖα τῆς Περγᾶμου, παρεμφερῆ πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις στοᾶν τοῦ Ἀττάλου, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐρευνήσει ἐπὶ τόπου καὶ μελετήσει ἐπισταμένως κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1879/80 (Πρὸβλ. Bohn αὐτόθι σελ. 2), κατώρθωσε νὰ διείδῃ τινὰ ὀρθότερον.

ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙΣ

“Ἐν τῶν σπουδαιοτέρων ἀρχαιολογικῶν καὶ τοπογραφικῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος εἶνε ὁμολογουμένως καὶ αἱ Θερμοπύλαι, αἵτινες συνέδεσαν ἐς αἰεὶ τὸ ἴδιον ὄνομα πρὸς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸν πατριωτισμόν.

Πολλὰ μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν καὶ ἐλέχθησαν περὶ τῆς τοπογραφίας καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Κολωνοῦ, ἐφ’ οὗ τὸ ὕστατον μαχόμενοι ἔπεσαν οἱ περὶ τὸν ἀνδρείον Λεωνίδα Λακεδαιμόνιοι. Ἐπειδὴ ὁμως οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἐγένετο συστηματικὴ ἀνασκαφὴ ὑπὸ ἐιδικῶν ἀρχαιολόγων ἀνδρῶν, πλὴν τῶν τυχαίως ὄλως γενομένων ταχυσκάπτων κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1897 μετὰ τὸν ἀτυχῆ Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, ὅτε τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἰδρῦθη ἐν τοῖς περὶ Θερμοπύλας μέρεσι, καθ’ ἃς εὐρέθησαν τάφοι τινές καὶ ἄλλα ἔργα ἀρχαίας τέχνης(1), διὰ τοῦτο ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἀπεφάσισε τὴν μελέτην αὐτῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν πρὸς εὐρεσιν τοῦ τάφου τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα πεσόντων, ὡς ἀναγράφει ἡ πρὸς με ὑπ’ ἀριθ. 546 ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1899 ἐντολὴ αὐτῆς.

Τὰ περὶ Θερμοπυλῶν ἀσαφῶς ἔχουσι, πολλὰ δ’ εἰς τοῦτο συντέλεσαν αἴτια καὶ ἰδιαίτατα ἡ μακραίων ἱστορία τοῦ ἐνδόξου τούτου ἑλληνικοῦ τόπου καὶ αἱ ἐπὶ 2379 ἔτη φυσικαὶ τοῦ ἐδάφους μεταβολαί, οἷον ἀλλαγὴ τῆς κοίτης καὶ τοῦ στομίου τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τῶν ἄλλων ποταμίων: τοῦ Δύρα, (Γοργοποτάμου), Μέλανος, (Μαυρονέρι), Ἀσωποῦ, (Καρβουναριᾶς) καὶ Φοίνικος (Ρεῦμα τοῦ Μύλου) καὶ προσκλύσεις αὐτῶν, αἵτινες τὰ πρῶην Στενὰ μετέβαλον εἰς εὐρυτάτην πεδιάδα, μήκους ἐπέκεινα τῶν 10 χιλιομέτρων, ὡς ἀναγράφει ὁ μικρὸν μόνον ἀνασκάψας αὐτόθι, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1883, ἐμὸς γαμβρὸς Σχλιέμαν(2).

(1) Ἰδὲ Α. Ν. Σκια. Ἀρχαῖοι τάφοι ἐν Θερμοπύλαις. Ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Παρνασσοῦ. Ἀθῆναι 1898.

(2) Ἰδ. H. Schliemann Untersuchungen der Thermopylen ἐν τῇ Zeitschrift für Ethnologie Berlin 1884 σ. 85-88. Περὶ Θερμοπυλῶν ἔγραψεν

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀπεστάλην ὅπως μελετήσω τοπογραφικῶς τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἐνεργήσω δοκιμαστικὰς ἀνασκαφὰς ἐν Θερμοπύλαις, πρὸς εὑρεσιν κυρίως τοῦ τάφου τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων Λακεδαιμονίων.

Ἵνα σχηματίσω πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἰδέαν τινὰ σαφεστέραν τῆς τοπογραφίας τῶν Θερμοπυλῶν καὶ δυνηθῶ ἴσως νὰ ἀνεύρω λόφον τινὰ ἐφ' οὗ νὰ στρέψω τὰ βλέμματά μου πρὸς εὑρεσιν

τοῦ τάφου, ἢ κενοταφίου, ἢ καὶ τοῦ λέοντος αὐτοῦ τοῦ Λεωνίδα, ἢ τῶν στηλῶν τοῦ Πολυανδρίου, διέδραμον πεζῆ, ἐταστικῶς τὰ πάντα ἐξετάζων, ἐπὶ διήμερον τὸ ἀπὸ τοῦ 20 χιλιομέτρου τῆς δημοσίας ὁδοῦ Λαμίας-Μώλου, μέχρι τοῦ 12 διάστημα, ἦτοι ἀπὸ τοῦ μέρους ἐνθα ἄρχεται τὸ νῦν καλούμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ Στενὸν παρὰ τὴν Κρικέλαν, (ὅπου ἐπὶ βράχου λέγεται ὅτι ἦτο ποτὲ ἐσφηνωμένος μέγας σιδηροῦς κρίκας, εἰς ὃν προσέ-

ὀλίγα τινὰ καὶ ὁ ἑταῖρος τῆς ἐνταῦθα Γαλλικῆς Σχολῆς Amedée Hauvette ἐν τοῖς Archives des Missions τοῦ 1892 Β' σ. 149 καὶ ἐν τῷ Herodote, historien des Guerres Médiques, Paris 1894.

δενον τὰ πλοῖα(1) μέχρι τοῦ Δ. πέρατος τῶν ἀρχαίων Στενῶν. Ὡς γνωστόν, αἱ Θερμοπύλαι, αἵτινες καὶ Στενά, κατὰ τὸν Στράβωνα ἐκαλοῦντο (Θ'. Κεφάλ. Δ', 8 127) καὶ Πύλαι κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς(2) καὶ τοὺς ἐπιχωρίους πλὴν τοῦ Ἰσοκράτους(3), ἦσαν στενά σχηματιζόμενα μεταξύ τῆς θαλάσσης ἀφ' ἐνός καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν ἀποτόμως εἰσχωρουσῶν προεκβολῶν τοῦ Ὄρους Οἴτης. Ἀλλὰ τὸν ἀριστον ὄρισμόν τῶν Θερμοπυλῶν ἀναγράφει ὁ Στράβων λέγων ἐν βιβλίῳ Θ' 428(4) α. . . τούτου δὴ (τοῦ Ὄρους) τὸ μὲν πρὸς Θερμοπύλας νενευκὸς μέρος Οἴτη καλεῖται σταδίων διακοσίων τὸ μῆκος, τραχὺ καὶ ὑψηλόν, ὑψηλότατον δὲ κατὰ τὰς Θερμοπύλας κορυφοῦται γὰρ ἐνταῦθα καὶ τελευτᾷ πρὸς ὄξεις καὶ ἀποτόμους μέχρι τῆς θαλάττης κρημονύς, ὀλίγην δ' ἀπολείπει πάροδον τοῖς ἀπὸ τῆς παραλίας ἐμβάλλουσιν εἰς τοὺς Λοκροὺς ἐκ τῆς Θετταλίας. Τὴν μὲν οὖν πάροδον Πύλας καλοῦσι καὶ Στενά καὶ Θερμοπύλας· ἐστὶ γὰρ καὶ θερμὰ πλυσίον ὕδατα τιμώμενα ὡς ἱερὰ(5) τὸ δ' ὑπερκείμενον ὄρος Καλλίδρομον».

(1) Ἐπιτοπίως τὸν βράχον ἐξετάσαντες οὐδεμίαν ὀπήν τεχνητὴν εὑρομεν ἐν ᾗ ἦν ἐσφηνωμένος ὁ κρηκος, ἡ δὲ ὡς τοιαύτη ὑποδεικνυομένη τυγχάνει φυσική.

(2) Ἀριστοφ. Λυσιστράτη 1131 — Αἰσχίνης 2, 103, 3, 128. — Δημοσθένης 4, 17-19, 834. — Πλουτάρχου Ἄγις 17, Ἀλέξανδρος 11. — Ἀρριανὸς 1, 7, 5. — Αἰλιανοῦ, Ποικιλ. Ἱστορία 3, 25. — Πausανίας 9, 15, 22, -10, 21, 2. — Στράβων 1, 10-9, 435. κτλ. ὁ δὲ Τίτος Λίβιος 32, 4, -36-15 καλεῖ Py-lae Thessaliae.

(3) Καλοῦνται καὶ ἔσοδοι καὶ δίοδοι καὶ πάροδοι ἀδιαφόρως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων (Ἡρόδοτος Ζ'. 176-201. — Ἀππιανός, Συριακά, βιβλίον 17 — Στράβων, ἐνθ' ἀνωτέρω.

(4) Πρβλ. καὶ βιβλίον Α'. 10 καὶ Μελέτιον ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ ἔκδ. Βενετίας 1807. Τόμ. Β'. σελ. 324-325.

(5) Ἀμφότεραι αἱ Θέρμαι καὶ σήμερον ἐτι σωζόμεναι ἀκριβῶς κατὰ τὰς ὑπερβείας τοῦ ὄρους εἰς 150 μέτρων ἀπόστασιν πρὸς Δ. τῶν σημερινῶν καταστημάτων τῶν Λουτρῶν, ἔχουσι τὸ ὕδωρ ἐν μὲν ταῖς Πηγαῖς περιφρασσομέναις ὑπὸ τοιχοῦ τινὸς νεωτέρου διαυγές, ἀλλ' ἐν ταῖς αὐλαξὶ δι' ὧν διαρρέει εἰς τὰ νῦν Λουτρά, καὶ ταῖς πρὸς Α. δύο μύλοις, φαίνεται κυανοπράσινον, ὡς ἐπὶ Πausανίου λέγοντος ἐν Μεσσηνιακοῖς [Κεφ. 35]:

«Γλυκύτατον μὲν οἶδα ὕδωρ θεασάμενος τὸ ἐν Θερμοπύλαις, οὔτε που πᾶν, ἀλλ' ὅσον κάτεισιν εἰς τὴν κολυμβήθραν ἦντινα ὀνομάζουσιν οἱ ἐπιχώριοι «χύτρον γυναικείον». Αὐτόθι ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς ἐκεῖνος ἴδρυσεν θερα-

Τὰ στενὰ ταῦτα, ἅτινα ἦσαν στενώτατα κατὰ τὸν Φοῖνικα ποταμόν, πρὸς Δ., καθ' Ἡρόδοτον, καὶ κατὰ τὸν Κολωνὸν ἐπὶ εἰσόδῳ πρὸς Α. περικλείοντα μικρὰν τινα πεδιάδα, ὑπὸ τείχους κατωχυρωμένην, διήλαυε μὲν ἄμαξιτος ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν(1) ἄλλ' ἐπὶ τοσοῦτον στενή, ὥστε μόλις ἠδύνατο νὰ διέλθῃ μία μόνη ἄμαξα (Ἡροδ. VII 176). Κατὰ τὰ δύο δὲ ἄκρα αὐτῆς συνεκλείετο οὕτως ἡ ἄμαξιτος ἐκ τῶν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπορρώγων προεκβολῶν τοῦ Καλλιδρόμου, ὥστε ἐσχηματίζοντο, τρόπον τινά, δύο Πύλαι· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ κατὰ πληθυντικὸν ἐκφορά τῆς λέξεως Πύλαι, ὡς ἐκ τῶν θερμῶν ὑδάτων Θερμοπύλαι(2), Στενά, ἔσοδοι, δίοδοι, πάροδοι. Οὕτω δὲ φυσικῶς δυσδιάβατα ὄντα τὸ πάλαι τὰ στενὰ ταῦτα κατωχυρώθησαν ὑπὸ τῶν Φωκέων καὶ διὰ τείχους κατὰ τὸ πρὸς τὴν ἐντὸς τοῦ Στενοῦ Ἀνθήλην.

Ἦτο δὲ ἡ Ἀνθήλη πόλις παρὰ τὸν Φοῖνικα ποταμόν τὸν πηγάζοντα ἐκ τῶν πρὸς τὴν Φθιώτιδα θερμῶν σιδηρούχων πηγῶν καὶ δεχόμενον καὶ ἄλλα ἐκ τῶν ὀρέων καταρρέοντα ὕδατα καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἀσωπόν. Ἀπὸ ταύτης, πρὸ τῆς ὁποίας ἐκτείνεται ἡ ὁμώνυμος πεδιάς, ἄρχονται τὰ Στενά καὶ λήγουσιν ἐντεῦθεν τῆς Ἀλπηνοῦ πόλεως παρὰ τὸν Μελάμπυγον καλούμενον λίθον, πρὸς τὴν Λοκρίδα. Τοπογράφοι τινὲς ὁμως τοποθετοῦσιν αὐτὸν παρὰ τὸν ρύακα τῶν θερμῶν Πηγῶν, ἐκεῖ ὅπου τὴν σήμερον ὁ ὑδρόμυλος τοῦ Τσάλη, ὅστις ἐκτίσθη κατὰ τὴν ὑπέρ-

πευτήριον, οὗ τὰ ἔχνη διατηροῦνται εἰσέτι. Αἱ θερμαὶ αὗται θειούχοι οὐσαι καταλιμπάνουσι λευκὰ ἰζημάτα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε σύμπασι ὁ ἀπὸ τούτων μέχρι καὶ πέραν τῶν μύλων χῶρος, εἶνε κατάλευκος ἐκ τῶν ἰζημάτων, μεταβαλόντων τὸ ἔδαφος εἰς πῶρον λίθον, ἐξ οὗ οἶτε ἀρχαῖοι καὶ οἱ σήμερον παροικοῦντες ἀποκόπτουσι πλάκας διαφόρων μεγεθῶν. Καὶ οἱ ἀνευρεθέντες δὲ τάφοι ἐν Θερμοπύλαις ἐκαλύπτοντο ὑπὸ τοιούτων πωρίνων πλακῶν.

Σημειούσθω δ' ὅτι κατὰ τὸν Φοῖνικα ποταμόν παρὰ τὸν ἀμυντικὸν Στρατῶνα πρὸς Δ. τὰ ὕδατα καταλιμπάνουσιν ἐρυθρὸν ἰζημα καὶ τὰ περὶ αὐτοῖς μέρη εἶνε ἐρυθρὰ ὡς ἐκ τοῦ σιδήρου ὃν περιέχει τὸ ὕδωρ.

(1) Ἀπὸ δὲ τοῦ Φοῖνικος ποταμοῦ πεντεκαίδεκα στάδια ἔστι ἐς Θερμοπύλας, Ἡρόδοτος αὐτόθι.

(2) Ὡς ἐκ τῶν ἀναβλυζόντων θερμῶν θειούχων καὶ σιδηρούχων ὑδάτων (40°) περὶ αὐτῶν ἰδὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Δ. Τσαμπούλου Στρατ. ἰατροῦ ἐν «Γαληνῶ» 12 1884 σελ. 47 γραφέντα. Πρβλ. καὶ συγγραμμάτιον Ζυγομαλά, πρῶην Νομάρχου «Ὁδηγὸς περὶ Λουτρῶν».

θυρον ἐπιγραφὴν τῷ 1848, ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου παρατηροῦντο μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐρείπια ἑλληνικοῦ τείχους, ὡς ἀναγράφει ὁ ἄγγλος Leake(1), ἀλλ' ἡ τοποθεσία αὕτη ἀντίκειται πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Ἡροδότου (Ζ'. 216).

Ἐνταῦθα, ἥτοι κατὰ τὸ πρὸς τὴν Λοκρίδα πέρας τοῦ Στενοῦ, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπεξετείνετο ἡ θάλασσα τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, ὑπέρκειται ταπεινὸς φαιόχρους λόφος δεξιᾷ τῷ ἐκ Λαμίας εἰς Μῶλον μεταβαίνοντι, ἥτοι πρὸς Μ. τῆς δημοσίας ὁδοῦ· πλησιέστερον πρὸς τὸ ὄρος ὑψοῦται ἄλλος ὑψηλότερος τοῦ πρώτου, οὐ μόνον 100 μέτρα ἀπέχει, γήλοφος τραχὺς καὶ ἀπότομος, χωριζόμενος τοῦ τε ὄρους καὶ τοῦ πρώτου διὰ χαράδρας, δι' ἧς ἀτραπὸς, παρ' ἣν πηγὴ γλυκέος ὕδατος, ἄγει ἐπὶ τὰ Καλύβια Δρακοσπηλιάς.

Τούτων ὁ μὲν ταπεινὸς (ὑψ. 10 μέτρων) καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Κολωνὸς ἐπὶ εἰσόδῳ (Ζ'. 225) εἰς ὃν, ὡς θελομεν ἰδεῖ παρακατιόντες, ὑπεχώρησαν, κατὰ τὴν ἐσχάτην ἀπέλιπιδά στιγμὴν τῆς ἐν Θερμοπύλαις διημέρου μάχης, οἱ περὶ τὸν πεσόντα ἤδη κατὰ τὸ πρὸς τὴν Φθιώτιδα πέρας τοῦ Στενοῦ, ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σπερχειοῦ, πέραν τοῦ αὐχένος, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἀτρόμητον τῆς Σπάρτης βασιλεία τὸν Λεωνίδα ἐκείνον, ὁ δ' ἕτερος δὲν κατονομάζεται ἄτε μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

Οὐ μακρὰν δὲ τοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ Κολωνοῦ εἰς ἀπόστασιν 600 μέτρων καὶ ἐκτὸς τῶν Στενῶν πρὸς Α. κεῖται ἕτερος Κολωνὸς ὁ Μελάμπυγος λίθος, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενος (Ζ' 216) εἰς ὃν καταλήγει καὶ ἡ τοῖς ἐγχωρίοις μόνῃ γνωστὴ ἔτι καὶ σήμερον διὰ τοῦ Καλλιδρόμου (τὰ Σαρῶματα νῦν) στενὴ ἀτραπὸς, ἡ Ἀνόπαια, ἥτις, κατ' ἐμέ, πεισθέντα ἀραδάντως ἐκ τῆς ἐπὶ τόπου μελέτης, δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι εἶνε ἡ μεταξὺ τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ καὶ τοῦ 17^{ου} χιλιομέτρου τῆς νῦν δημοσίας ὁδοῦ (60^{ου} χιλιομέτρου ἐξ Ἀταλάντης) παρὰ τὰ Καλύβια τῆς Δρακοσπηλιάς.

Ἡ ἀτραπὸς αὕτη ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Δ. πέρατος τῶν Στενῶν,

(1) Travels in Northern Greece τόμ. 6' εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου προσήρ-
ται γενικὸς τοπογραφικὸς χάρτης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἰδικὸς τῶν Στενῶν,

ἀπὸ τοῦ Ἄσωπου ποταμοῦ τοῦ διὰ τῆς διασφάγος ρέοντος, διερχομένη διὰ τῶν ἐρειπίων τοῦ χωρίου Χαλκωμάτας καὶ τῆς νῦν Νέας Δαμάστας, εἶτα μεταξὺ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Καλλιδρόμου ὄρους Λιθίτσας καὶ Ζαστάνου (Ἄνοπαίας), διὰ τῶν ἐρειπίων τῆς Παλαιᾶς Δρακοσπηλιᾶς, διὰ τῆς νῦν κώμης Δρακοσπηλιᾶς καταλήγει εἰς τὴν ἀπὸ Θερμοπυλῶν εἰς Λοκρίδα ἄγουσαν ὀλίγον τι ἀνατολικώτερον τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ(1) παρὰ τὸν Μελάμπυγον λίθον καὶ τὰς ἔδρας τῶν Κερκώπων(2) κατὰ τὸ 17^{ον} χιλιόμετρον τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἡ πόλις Ἄλπηγος καθ' Ἡρόδοτον. Ἡ ἀτραπὸς αὕτη εἶνε εἰσέτι καὶ τὴν σήμερον βατὴ καὶ γνωστὴ τοῖς ποιμέσι.

Περὶ τῆς ἀτραποῦ ταύτης οἱ ἄγγλοι τοπογράφοι Leake καὶ Gordon ἀφίστανται τὰς γνώμας, διότι ὁ μὲν πρῶτος τοποθετεῖ αὐτὴν οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ῥοδουντίας, ὁ δὲ δευτέρος ὀλίγω χαμηλώτερον(3).

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας δὲ ἰδρύθη ἐπὶ τοῦ Μελαμπύγου λίθου τὸ ὑπὸ τῶν περιηγητῶν ἀναφερόμενον Δερβένι (= Φυλακεῖον) πρὸς κατόπτεισιν τῶν πέριξ καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἄνοπαίας ἀτραποῦ κατερχομένων(4). Ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ, προχωμάτων ἀνεγειρομένων καὶ ἐσκαπτομένων ταχυσκάπτων ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Μηχανικοῦ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1897, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων μετεβλήθη ὅλως τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ λόφου, ἀνευρέθησαν τέσσαρες τάφοι ἀγνώστου ἐποχῆς, ἅτε οὐδενὸς εὐρεθέντος κτερίσματος. Ἔτεροι πέντε τάφοι καὶ τινες πίθοι μετὰ τέφρας εὐρέθησαν ὑποκάτω τοῦ ὑψώματος τούτου, παρὰ τοὺς ἀνατολι-

(1) Περὶ Θερμοπυλῶν ἐφέτος ὠμίλησαν ἐν μὲν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐταιρείᾳ δις ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Κρέμος, ἐν δὲ τῷ Παρνασσῷ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Πυροβολικοῦ κ. Βλάσης, οὗτος μὲν ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν, ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ κυρίως φιλολογικὴν καὶ τοπογραφικὴν.

(2) Οὗτοι ἦσαν ἄστειτα τινὰ καὶ παιγνιώδη πρόσωπα, ἅπερ ὅτε μὲν παρείχον γέλωτα τῷ Ἡρακλεῖ, ὅτε δὲ ἔσκαπτον αὐτόν. Περιήρχοντο δὲ καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Ἐν τινι μετόπῃ τοῦ ἐν Σελινοῦντι ναοῦ εἰκονίζεται ὁ Ἡρακλῆς φέρων τοὺς Κέρκωπας κατὰ κεφαλῆς.

(3) Ἴδὲ Leake Travels in Northern Greece τὸ ἐν τέλει τοῦ Β' Τόμου συνημμένον χάρτην καὶ Gordon Account of two visites to the Anopaea or highlands above Thermopylae, Athens 1838

(4) Ἴδὲ Dodwell B' 68.

κοὺς πρόποδας αὐτοῦ. Ἐν τῇ τέφρᾳ τῶν πίθων δὲν παρατηρήθησαν κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν ὅσῳ κεκαυμένα, ἐκ δὲ τῶν τάφων συνελέγησαν περὶ τὰ δέκα πήλινα καὶ τρία ὑάλινα ἀγγεῖα, μία αἰχμὴ δόρατος σιδηρᾶ καὶ δύο νομίσματα χαλκᾶ, ἅπαντα ῥωμαϊκῶν χρόνων(1). Ἐπίσης ἐπ' αὐτοῦ εὐρέθησαν καὶ λείψανα μικροῦ τείχους ἐξ ἀργῶν λίθων, οὗ ἡ μὲν πρὸς Β. ἢ πρὸς τὴν θάλασσαν, δηλαδὴ, πλευρὰ εἶνε κυρτή, ἡ δὲ πρὸς Ν. ἢ πρὸς τὸ ὄρος εὐθεῖα, οὕτω δὲ τὸ ὅλον ἀποτελεῖ τοιχίον ἡμικυκλικόν.

Ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ γενομένων ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ ἐβδομάδα ὄλην ἀνασκαφῶν πρὸς εὐρεσιν τοῦ τάφου τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα ἦτοι τοῦ Πολυανδρίου, ἐπίεσθην, ὅτι τὸ ἱδρυμα ἐκεῖνο τὸ ἡμικυκλικόν ἦν ὄχυρωματικόν τι ἔργον ἀπλοῦν καὶ ὄχι βάσις μνημείου τινὸς καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ Κολωνὸς δὲν εἶνε ἀρχαῖος τις τύμβος (tumulus) καὶ δὲν περικλείει ἄλλους τάφους, ὡς πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐνομιζέτο καὶ ἀνεγράφη ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου συναδέλφου Α. Σκιαῶ, ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἐμαὶ ἀνασκαφαί, καθ' ἃς ἀνῶρυζα τάφους εἰς δύο μέτρων περίπου βάθος καὶ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, φθὰς μέχρι τοῦ στερεοῦ ἦτοι τοῦ βράχου. Εὐρον δὲ δύο κενοὺς τάφους, βυζαντινῶν ἴσως χρόνων, περιέχοντας μόνον ὅσῳ ἐπίσης σφαῖραν λιθίνην διαμέτρου 0,30 φέρουσαν τὸ μονόγραμμα Τ (πιθανῶς τεταρτημόριον σταθμοῦ) καὶ πληθὺν σιδηρῶν ἤλων κεκαμμένων καὶ κατιωμένων, ἀπάντων φραγκικῆς ἐποχῆς.

Ἐπίσης ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀνωρύμου καταλειφθέντος ἀντικρῦ τούτου λόφου, ἐφ' οὗ ἐπίσης τάφοι τινὲς εὐρέθησαν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Μηχανικοῦ κατασκευαζόντων ταχύσκαπτα καὶ πυροβολεῖα, οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθη νὰ εὕρω εἰ μὴ τάφους ἀπλοῦς μετ' ὀστέων ἄνευ κτερισμάτων, ἐξ ὧν νὰ δυνηθῶμεν νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον εἰς ὃν ἀνάγονται. Φαίνεται δ' ὅτι ἦσαν ὀπλιτῶν τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὑπάρχουσι τοιχία τινὰ ἐξ ἀργῶν λίθων, σχήματος ἀκανονίστου, λείψανα καὶ ταῦτα τῆς ῥωμαϊκῆς βυζαντινῆς καὶ φραγκικῆς(2) ἐποχῆς ὄχυρωματικῶν ἔργων, ἅπερ οἱ ἐκά-

(1) Πρὸ Α. Σκιαῶ, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 3. Τὰ δύο ὑάλινα ἀγγεῖα εἶνε ἤδη ἐκτεθειμένα ἐν τῷ Εθν. Ἀρχ. Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 11,698 καὶ 11,699.

(2) Ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς Ἱστορίας, τοῦ Βυζαντίου ἀλόγτος τῷ 1204 ὑπὸ τῶν

στοτε κύριοι τῶν Θερμοφυλῶν κατεσκευάζον πρὸς τεχνικὴν κατοχύρωσιν τοῦ ἄλλως καὶ φυσικῶς ὀχυρωτάτου Α. Στενοῦ, ὡς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατεσκευάσεν ἐπὶ τίνος λόφου κατὰ τὸ Δ. Στενὸν ἀμυντικὸν Στρατῶνα, ὅστις νῦν εὐρίσκεται ἐν κακῇ καταστάσει.

Μὴ ἀρκεσθέντες δὲ εἰς τὰς ἐπὶ τῶν λόφων τούτων ἀνασκαφάς, ἐπεχειρήσαμεν τοιαύτας καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς Α. τοῦ Στενοῦ, κατὰ τὴν θέσιν Καλύβια Δρακοσπηλιάς, ὑψομένου μικροῦ γηλόφου, ἔχοντος ἐξωτερικὴν ὄψιν καθ' ὅλα τύμβου, πρὸς δὲ κατὰ τὴν βᾶσιν ὅστᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα, πλὴν τάφων κοινοτάτων ἄνευ κτερισμάτων, οὐδὲν ἄλλο ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω, ἐκτὸς περηνιστῆρος σιδηροῦ· τίς οἶδε τίνος μαρκίωνος τῆς Μαρκιωνίας τῆς ὑπερκείμενης Βουδονίτης.

Ἄλλ' ἡ δόξα τῶν Θερμοφυλῶν πλὴν τῆς μεγάλης αὐτῆς στρατηγικῆς θέσεως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν παράβολον ὄντως πατριωτικὴν ἰδέαν τοῦ γενναίου τῆς Σπάρτης βασιλέως, ζητήσαντος, διὰ δρακὸς μόνον ἀνδρῶν, νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς πολυπληθεῖς στρατίας τῶν Περσῶν σκοποῦντων μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι ἦτταν (12 Σεπτεμβρίου 490 π. Χ.) νὰ ἐκδικήσωσι τὰς πεσοῦσας χιλιάδας τῶν ὁμοεθνῶν αὐτῶν.

Ἐπὶ τὸν ἦδη, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 480 π. Χ, ὑπὸ τὸν μέγαν βασιλεία Ξέρξην, υἱὸν τοῦ Δαρείου, ἀνερχόμενοι εἰς 300,000 ἀνδρῶν μετὰ 1207 τριήρων(1).

Λατίνων, ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης ἀναγορευθεὶς Βονιφάτιος Μοντεφερράτος, εἶχε καταλάβει τὴν τε Ἀττικὴν καὶ Βοιωτικὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπιων ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως ἴδρυσεν τὴν Βουδονίταν ἢ Μενδενίταν μετὰ ἰσχυροῦ φρουρίου, ἣν κατέστησεν ἔδραν τῆς ὁμωνύμου Μαρκιωνίας (1204-1410) εἰς ἣν ὑπήγοντο καὶ αἱ Θερμοπύλαι, αἵτινες εἰσέτι δὲν εἶχον ἀπολέσει τὴν τοπογραφικὴν σπουδαιότητα αὐτῶν.

(1) Ὁ Κ. Busolt ἐν τῇ Griechische Geschichte II 681 σημ. 3 ὡς ἐξῆς ἀναγράφει τὰ κατὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις ἀπὸ τῆς ἐκ Θέρμης (Θεσσαλονίκης) ἀναχωρήσεως.

1 ἡμέραν, καταλείπει τὴν Θέρμην ὁ Περσικὸς στρατός

12 ὁ Περσικὸς στόλος καταλείπει τὴν Θέρμην καὶ φθάνει εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Μαγνησίας

13-15 τρικυμία

14 ὁ στρατός φθάνει εἰς τὴν Μαλίδα.

Ὁ Ξέρξης ἴδρυσε τὸ ἴδιον στρατόπεδον ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σπερχεῖου μέχρι Τραχίνος, αὐτῆς ἐκείνης τῆς πόλεως, ἧς ὁ πολίτης Ἐφιάλτης ὁ Εὐρυδῆμου, ὠδήγησε διὰ τῆς Ἀνοπαιᾶς ἀτραποῦ, ὑπερθεν τοῦ Καλλιδρόμου τοὺς ὑπὸ τὸν Ὑδάρνην ἀνδρας.

Τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπερχομένων, κατόπιν συνδιασκέψεως τῶν Ἑλλήνων ἐν Κορίνθῳ, ἀπεφασίσθη ἡ ὑπεράσπις τῶν Στενῶν τῶν Θερμοπυλῶν, ἀντὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κο-

Ἐπεξηγητιὸς Χάρτης τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

ρίνθου, δι' ὧν ἐμελλεν ὁ Ξέρξης νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα (1).

Ὁ Λεωνίδας ἐτάχθη φρουρὸς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 300 Σπαρτιατῶν καὶ τῶν 700 Θεσπιέων. Ἡ ἐκτὸς τῶν Πυλῶν Ἑλλάς ἦν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Περσῶν, ζητούντων νὰ ἐκβιάσῃσι τὰ Στενά. Οὕτω δὲ ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα ἠγωνίσθησαν ἐπὶ τριήμερον. Ὁ Ξέρξης εὐθύς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν συμπλοκῶν ἔγνω, ὅτι ἔχει μὲν ἀνθρώπους πολλοὺς,

16 Γαλήνη ὁ στόλος κινεῖται πρὸς Ἀφίτας — 200 πλοῖα περὶ τὴν Εὐβοίαν πρώτη ναυμαχία

17 δ' ναυμαχία μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν 53 Ἀθηναϊκῶν τριήρων

18 γ' ναυμαχία. Εἰδήσις τῆς ἐν Θερμοπύλαις καταστροφῆς τὴν ἑσπέραν.

19 (β' καὶ γ' ἐν Θερμοπύλαις μάχη. Πρβλ. καὶ Journal of Hellenic stu-

20 (dies τόμ. 12 (1897 σ. 216) ἐνθα ὁ G. B. Grundy περὶ Ἀρτεμισίου σ. 21 - 229.

(1) Ἡ Ἑλλάς διηρέτο εἰς τὴν ἔξω τῶν Πυλῶν καὶ ἐντὸς τῶν Πυλῶν.

ἀλλ' ἄνδρας ὀλίγους. Μάτην οἱ ἀθάνατοι ἀπεστάλησαν κατὰ τῶν Στενῶν, φεύγουσι προτροπάδην, μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντίσχωσιν ἕνεκεν τῆς στενότητος καὶ τῆς διὰ τὴν μακρότητα τῶν δοράτων τῶν Σπαρτιατῶν ἐπιμόνου προσβολῆς. Τῶν Περσῶν ἔπεσαν χιλιάδες πολλαί, 20,000 κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Η 24), καὶ τῶν ἡμετέρων αἱ ἀπώλειαι ἦσαν σημαντικαί. Ἀπωλέσθησαν 4,000 ἐκ τῶν συμμάχων. Τῇ ἐπαύριον ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη σφοδρότερος, ἀλλ' οἱ Πέρσαι καὶ αὐθις ἠττήθησαν καὶ πάντως θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ζεύξωσιν ἐπ' οἴκου, ἔαν κακῆ τι μοῖρα δὲν προστήρητο πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα Ὁ Τραχίνιος Ἐφιάλτης, ὑποσχόμενος νὰ δεῖξῃ τοῖς Πέρσαις ἄλλην διὰ τοῦ Καλλιδρόμου ἀτραπὸν πρὸς ὑπερφαλάγγισιν τῶν ἐν τοῖς στενοῖς Ἑλλήνων. Νύκτωρ, ἡγουμένου τοῦ ἀποτροπαίου ἐκείνου Ἑλληνοῦ προδότου, ὁ Ὑδάρνης ἀγὼν χιλιάδας πολλὰς ἀνδρῶν, διέρχεται διὰ τῆς Ἀνοπαιᾶς ἀτραποῦ, οὕτω κληθείσης ὡς ἀγούσης διὰ τοῦ ὁμνύμου ὄρους καὶ κατέρχεται εἰς τὸ πρὸς τὴν Λοκρίδα πέρας τῶν Θερμοπουλῶν. Τὴν ἀτραπὸν ἐφρούρουν Ἑλληνες ἄνδρες 1,000 Φωκεῖς, οἵτινες μόλις τὴν πρωίαν ἀντελήφθησαν τοὺς ἀναβαίνοντας Πέρσας ἐκ τοῦ τριγμοῦ τῶν ξηρῶν φύλλων δρυῶν, ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο τὸ δάσος, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ ὑπομείνωσι τὴν ὄρμην τοῦ ἐχθροῦ, κατέφυγον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Καλλιδρόμου, ἀφέντες ἐλευθέραν τὴν ἀτραπὸν. Οὕτω δὲ οἱ Πέρσαι ἀνενόχλητοι μείναντες εἰς τὰ πέραν τῶν Στενῶν μέρη, ἦτοι κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ 17 καὶ 18 χιλιομέτρου τῆς νῦν δημοσίας ὁδοῦ χῶρον, ἠτοιμάζοντο νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων προκαταλαμβάνοντες τὰ νῶτα αὐτῶν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης μαθὼν αὐτονυκτὶ τὸ γεγονός παρ' αὐτομολησάντων ἀνδρῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τῆς Ἀνοπαιᾶς, εὐρέθη πρὸ φρικαλείου διλήμματος, ἢ νὰ φύγῃ πρὸς τὴν Λοκρίδα σωζόμενος εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Πυλῶν Ἑλλάδα, πρὶν ἢ κατέλθῃ ὁ ἐχθρός, ἢ μαχόμενος ἔνθα ἐτάχθη νὰ ταφῇ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἀνδρείος Λεωνίδας προὔτιμησεν, ὡς εἰκός, τὸ δεύτερον. Ἀπολύσας δὲ τοὺς συμμάχους ἀπέμεινεν αὐτὸς μετὰ μόνον τῶν 300 Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Θεσπιέων καὶ πρὸς τούτοις μετὰ τῶν ὁμόρων Θηβαίων, οἵτινες κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τοῦ

κινδύνου, παρέδωκαν ἑαυτοὺς τοῖς Πέρσαις. Πάντες δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 500, διότι οἱ λοιποὶ εἶχον πέσει κατὰ τὰς διημέρους μάχας, καθ' ἃς. ὡς εἶπομεν. ἐφονεύθησαν 4,000. Ὁ ἀγὼν ἦτο ὑπὲρ πάντων καὶ καίριος, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Λεωνίδας ὀρμήσας ἔξω τοῦ πρὸς τὴν Φωκίδα πέρατος τῶν Στενῶν ἐμάχετο λυσσῶδως, ἀποκρούσας τοὺς μάλιστα ἐπὶ τὴν μάχην ἀγομένους Πέρσας. Ἡ μάχη ἦτο κρατερά. Τὰ δόρατα τῶν ἡμετέρων ἐθραύσθησαν, ξιφῆρεις δέ, ἡγουμένου τοῦ ἀτρομήτου βασιλέως τῆς Σπάρτης, οἱ ἑναπομείναντες Ἕλληνες ἐπέφερον τὸν ὄλεθρον τῷ ἐχθρῷ.

Ἐν τῷ ἀγῶνι πίπτουσι πολλοὶ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Περσῶν, ἐν οἷς καὶ δύο ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου, ἀλλὰ δυστυχῶς πίπτει νεκρὸς καὶ ὁ ἦρωας Λεωνίδας περὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ὁποίου συνάπτεται φονικώτατος ἀγὼν, δι' οὗ οἱ ἡμέτεροι (1) κατῶρθωσαν νὰ ἄρῳσι τὸ πτώμα αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, μαθόντες, ὅτι οἱ περὶ τὸν Ὑδάρνην Πέρσαις κατῆλθον διὰ τῆς Ἀνοπαίας ἀτραποῦ, εἰς τὴν πέραν τοῦ Α. Στενοῦ πεδιάδα, τὸ τεῖχος παραμειψάμενοι (Ἡρόδοτ. VII. 225) σπεύδουσι πρὸς τὸ κατὰ τὴν Λοκρίδα πέρας τῶν Στενῶν καὶ καταλαβόντες τὸν ἐν τῇ εἰσόδῳ Κολωνὸν ἐμάχοντο κατὰ τῶν εἰσορμούντων ἐχθρῶν· ταῦτοχρόνως δὲ οἱ ἐκ τῆς πεδιάδος τῆς Ἀνθήλης Πέρσαις εἰσελθόντες εἰς Θερμοπύλας καὶ ὑπερβάντες τὸ τεῖχος ἐπλήρωσαν αὐτάς, ἐμβαλόντες τοὺς ὀλίγους ἑναπομείναντας Λακεδαιμονίους μεταξύ δύο βελῶν. Ἐκεῖ συνήφθη ὁ ὕστατος ἀγὼν τῶν ἡμετέρων, μαχομένων ὑπερανθρώπως καὶ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὀδόντων αὐτῶν, θραυσθέντων τῶν δοράτων· ἀλλ' ἡ πάλη ἦτο ἀνωφελὴς καὶ μόνον ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς συμμαχοὺς νὰ φύγωσιν εἰς τὰς οἰκείας χώρας.

Πάντες ἔπεσαν ἐπὶ τόπου ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ ἀνδρεία καὶ ἐθελουσία αὐτῶν ἐπέβαλον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων τὸν θαυμασμόν διὰ τὴν ὑπεράνθρωπον ἀνδρείαν, ἣν ἐξύμνησαν οἱ

(1) Κατὰ θαυμαστὴν συγκυρίαν αὐτόθι, ἦτοι ὀλίγω πρὸ τῆς ἐκ τοῦ Σπερχειοῦ γεφύρας (τῆς Ἀλαμάνας) μαχόμενος μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν κατὰ τῶν ἀπείρων Τούρκων συνελήφθη καὶ ὁ ἦρωας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ἀθανάσιος Διάκος (27 Ἀπριλίου 1821).

ποιηταί· ὁ δὲ λαὸς ἔφερεν ἀνὰ τὰ στόματα τὴν ἀρετὴν τῶν 300 Σπαρτιατῶν. Τὰ ὀνόματα τοῦ Λεωνίδα καὶ τοῦ Διηέκους, ὅστις ἀπήντησεν εὐφυῶς, ὅτι ὡς ἐκ τῶν πολλῶν βελῶν τῶν Περσῶν θὰ πολεμῶσιν ὑπὸ τὴν σκιάν, τῶν ἐκ Σπάρτης ἀδελφῶν Μάρωνος καὶ Ἀλφεοῦ καὶ τῶν Θνησιθέου, Διφίλου καὶ Διθυράμβου κατέστησαν δημοφιλεῖ. Οἱ δὲ δύο διασωθέντες Σπαρτιατῆται ἠτιμάσθησαν ἐπὶ τοσοῦτον ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν, ὥστε ὁ μὲν Εὐρυτος ἠτύοκτόνησεν, ὁ δ' ἐπιζήσας Ἀριστόδημος ἐδακτυλοδεικτεῖτο ὡς τρέσας. Ἀτιμίας δὲ καὶ ὀνειδούς ἄξιος ἐγένετο ὁ προδότης Ἐφιάλτης, ὃν οἱ Τραχίνιοι ἀπεκήρυξαν, ἀποδίδοντες εἰς ἄλλας πόλεις τὸ ἔγκλημα τῆς μουσαρᾶς προδοσίας. Οἱ δὲ Ἀμφικτύονες ἐπεκήρυξαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ὁ Ἡρόδοτος (Ζ. 228) ἀναφέρει μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν μαχῶν: «Θαφθεῖσι δὲ σφι αὐτοῦ ταύτη τῆπερ ἔπεσον, καὶ τοῖσι πρότερον τελευτήσασιν, ἢ τοὺς ὑπὸ Λεωνίδεω καὶ ἀποπεμφθέντας οἴχεσθαι ἐπιγέγραπται λέγοντα τάδε: (1).

Μυριάσιν ποτὲ τῆδε τρικκοσίαις ἐμάχοντο
Ἐκ Πελοποννάσου χιλιάδες τέτορες.

Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἐχαράχθη δι' ὅλους, διὰ δὲ τοὺς Σπαρτιατᾶτας εἰδικῶς τὸ πασίγνωστον ἐκεῖνο:

᾽Ω ξεῖν, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε
Κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι (2)

(1) Προθυστερώς ἡ παράγραφος 228 ἐγράφη διότι ἐν τῇ § 238 λέγει: «ταῦτα εἶπας Ἐέρξης διεξήκει διὰ τῶν νεκρῶν καὶ Λεωνίδεω . . . ἐκέλευσεν ἀποταμόντας τὴν κεφαλὴν, ἀνασταυρῶσαι.»

(2) Ἡ ἐξ αὐτοψίας περιγραφή τοῦ Ἡροδότου διὰ τὰς Θερμοπύλας ὑπὸ πολλῶν διαμφισθετεῖται· ὁ U. von Wilamowitz-Moellendorf ἐν τῷ ἄρθρῳ αὐτοῦ *Simonides der Epigrammatiker* (Nachrichten von der König. Gesellschaften von Göttingen. σελ. 315 γράφει: ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐπεσκέφη τὰς Θερμοπύλας καὶ ἀντέγραψε πιστῶς τὸ λακωνικὸν ἐπίγραμμα: ᾽Ω ξεῖν ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι: ὅπερ μετέφεραν εἰς τὸ Ἴωνικὸν ἰδίωμα, ὡς γραφέν ἐν Ἰάδι. Τούναντιον ὁ ἄγγλος J. B. Bury ἐν τῷ Annual of the British School at Athens 1895 καὶ 1896 σελ. 85-104 (The Campagne of Artemisium and Ther-

Μετὰ τὰ Περσικά, τῶν πραγμάτων ἀποκαταστάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ πανελληνίῳ ἔρανω, ἰδρῦθη ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων (1) πλὴν τῆς μετ' ἐπιγραφῆς στήλης, ἣν ἰδρυσεν ὁ συγγενὴς τοῦ μάντεως Μεγιστίου τοῦ Ἀκαρνᾶνος, Σιμωνίδης, πρὸς τὸν Σπερχειόν, ὃν διαβάντες οἱ Πέρσαι ἐφόνευσαν αὐτόν, ἐπὶ τοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ Κολωνοῦ λέων λίθινος τῷ ἀνδρείῳ Λεωνίδα φέρων τὸ δίστιχον ἐκεῖνο τοῦ Σιμωνίδου ἐπίγραμμα :

Θηρῶν μὲν κράτιστος ἐγὼ, θνητῶν δ' ὃν ἐγὼ νῦν
Φρουρῶ, τῷδε τάφῳ λάϊνος ἐμβεβασῶς (2)

ἔτι δὲ καὶ τὸ πολυάνδριον τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐκείνου κολωνοῦ, ἐφ' οὗ ἔπεσαν ἐνδόξως, ἰδρῦθησαν στήλαι ἀναθηματικαί, ἐφ' ὧν ἀνεγινώσκοντο τὰ ἀνωτέρω ἀναγραφέντα ἐπιγράμματα.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ περὶ τὸν Λεωνίδα καὶ τοὺς 300 περιاذόμενα, ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ καὶ πάλιν, μετὰ τὰς ἐμὰς ἀνασκαφάς, μένει ἄλυτον εἶνε τὸ ζήτημα τῆς τοποθεσίας τοῦ τάφου τοῦ ἥρωος, ὡς καὶ τοῦ πολυανδρίου τῶν γενναίως πεσόντων Ἑλλήνων

porylae) ὅτι οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας περιγράφει τὰ κατὰ τὰς Θερμοπύλας ὁ Ἡρόδοτος. Κατὰ τὸν Bury δύσκολος εἶνε ὁ καθορισμὸς τῆς Δ. Πύλης τῶν Στενῶν ὁ Ἡρόδοτος γράφει τὰ πάντα καλῶς, ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸ τεῖχος καὶ τὸν Κολωνόν οὐκ ὀρθῶς καὶ φαίνεται ὅτι δὲν εἶδε καὶ τὸν τόπον, οὐδὲ κἂν σχεδιόγραμμα τῆς μάχης.

(1) Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περὶ Δελφῶν πραγματείᾳ, Ἀθῆναι 1894 σελ. 28—29 εἴπομεν ἰκανὰ περὶ τῶν ἐν Θερμοπύλαις συνερχομένων κατὰ τὸ φθινόπωρον Ἀμφικτυόνων. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει Ζ'. 228 : ἐπιγράμμασι μὲν νῦν καὶ στήλῃσιν ἔξω ἧ τὸ μνῆσις ἐπίγραμμα, Ἀμφικτυόνες εἶσι σφῆας οἱ ἐπικλομήσαντες.

(2) Ὁ Ἡρόδοτος ὁμιλῶν περὶ τοῦ πτώματος τοῦ Λεωνίδα, λέγει ὅτι ὁ Ξέρξης ἰδὼν αὐτὸ διέταξεν, ὡς εἴπομεν νὰ ἀποτάμωσι τὴν κεφαλὴν καὶ νὰ ἀνασταυρώσωσιν εἰτα αὐτόν. (Ἡρόδοτος Ζ'. 238) ἀλλ' ὁ Μιλήσιος Ἀριστείδης ὁμιλῶν περὶ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν λέγει, ὅτι ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ κόψωσι τὴν καρδίαν τοῦ Λεωνίδα, ἣν εὔρε δασεῖαν [ἴδ. Fragmenta Historicorum Graecorum Τομ. Δ'. σελ. 324, 21. πρὸς Στράβον, Ζ'. 64]. Βεβαίως ἀφ' οὗ ἔκοψε τὴν κεφαλὴν ἐπέπηξεν εἰτα αὐτὴν ἐπὶ πασσάλου καὶ περιῆγεν αὐτὴν πρὸς ἐκφοβιδισμὸν τῶν κατοίκων τῶν δι' ὧν διήρχετο χωρῶν, ὡς συνήθως ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἰδιαίτατα δ' ἐν τῷ μεσαίῳ.

μαχητῶν. Βεβαίως ὁ τάφος δὲν κεῖται ὑπὸ τὸν τέως νομιζόμενον παρ' ὄλων τύμβον (κολωνόν ἐπὶ εἰσόδῳ) ἢ ὑπὸ τὸν ἄλλον τὸν ἀνώνομον, τὸν ὑπερθεὶν τοῦ μύλου τοῦ Τσάλη· διότι ἀμφότεροι οὗτοι εἶνε λόφοι φυσικοί, προϋπάρχοντες, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τῆς μέχρι θανάτου ἀμύνης τῶν Θερμοπυλῶν, ἣν ἀντέταξαν οἱ Ἕλληγες ἐπ' αὐτῶν τούτων, καὶ οὐχὶ τύμβοι, ὡς ὁ τοῦ Μαραθῶνος, τοῦ Βουρβᾶ καὶ τῆς Βελανιδέζας (1) κτλ. καὶ μόνον ὡς λόφους ἐφ' ὧν ἰδρύθησαν, μετὰ πολλὰ ἔτη, κενοτάφια, λέων μὲν λίθινος διὰ τὸν Λεωνίδα, Πολυάνδριον δὲ μετὰ στηλῶν διὰ τοὺς 300 Λακεδαιμονίους, δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν (2).

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων τὸ μόνον βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ Λεωνίδας δὲν ἐτάφη ἐνταῦθα, οὐδ' οἱ ὑπ' αὐτὸν μαχηταί. Αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος, ὡς εἶπομεν, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ξέρξης ἰδὼν τὸ πτώμα τοῦ Ἑλληνος βασιλέως διέταξε καὶ ἐσταύρωσαν αὐτὸ (Ζ' 238) ἀφοῦ πρότερον ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν, ὁ δὲ Μιλήσιος Ἀριστείδης (3) ὅτι ἀπέκοψε τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἣν εὔρε δασεῖαν. Ἄλλως δὲ καὶ οἱ Πέρσαι μόλις γενόμενοι κύριοι τῶν Θερμοπυλῶν

(1) Πρὸλ. Β. Στάη, Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 1890.

(2) Ὁ Baedeker (ἔκδ. 1888 σ. 205) λέγει ὅτι Κολωνὸς ἐπὶ εἰσόδῳ εἶνε ὁ πρὸς τὸ Δ. πέρασ τῶν Θερμοπυλῶν ὑφόμενος λόφος, ἐφ' οὗ ὁ ἀμυντικός στρατῶν, ὁ ἐπὶ Ὄθωνος μὲν ἀνεγερθεὶς, νῦν δὲ ἐγκαταλελειμμένος. (Πρὸλ. καὶ Ross *Wanderung in Griechenland*, Halle 1851 σ. 92). Τῆ γνῶμη δὲ ταύτη συντάσσεται καὶ ὁ Guide Joanne, Grèce (ἔκδ. 1891 σ. 51). Ἄλλὰ καὶ τὸν λόφον τοῦτον περιηγηθέντες καὶ ἀνασκαφὴν ἀποπειραθέντες οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν σημεῖον, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἰδρυμένος ὁ Λέων τοῦ Λεωνίδα. Καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ δὲ γενόμενα ταχύσκαπτα εἰς μέγα βάθος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Μηχανικοῦ τῷ 1897 οὐδὲν εἰς φῶς περιήγαγον. Τοῦναντίον δὲ ὁ ἀγγλικὸς ὁδηγὸς τοῦ Murray, *Handbook for Travelers in Greece* (ἔκδ. 1884 σ. 426) δέχεται ὡς λόφον, ἐφ' οὗ τὸ Πολυάνδριον δηλ. μνημεῖον ἀφιερωμένον εἰς τοὺς 300 Λακεδαιμονίους, τὸν πρὸς Α. τῶν Θερμοπυλῶν, αὐτὸν ἐκείνον, ὃν ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν, ἀπέχοντα κατὰ τὸν Murray 1 ὥραν τῆς Βουδονίτσας. Ἄλλ' ὁ ἄγγλος, εὐφάνταστος λίαν, λέγει, ὅτι ὁ λόφος οὗτος καλύπτεται ὑπὸ δένδρων καὶ σπανίων φυτῶν, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ὃν θεωρεῖ τύμβον (tumulus) λέγει, ὅτι ὑπάρχουσι λείψανα ὀρθογωνικοῦ βήθρου ἐξ ὀγκολίθων ἐρυθροῦ μαρμάρου (breccia). Προφανῶς ὁ ἄγγλος ἤκουσε ταῦτα λεγόμενα ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ τῶν μυλωθρῶν, οὐδαμῶς ἐπισκεψάμενος τὸ μέρος, ὅπερ ἀναγράφει.

(3) Ἰδὲ *Fragmenta Historicorum Graecorum* ἔκδ. Müller Τόμ. Δ'. σελ. 324, 21. Πρὸλ. καὶ Στοβαῖον Ζ'. 64.

κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου τοῦ 480 π. Χ. καὶ μέλλοντες αὐτόθι νὰ στρατοπεδεύσωσιν, ὅπως ἐφησυχάσωσι μικρόν, ἐτρέπησαν ἐπὶ τὰς διασκεδάσεις (πρὸς θέην) καθ' ὃν χρόνον οἱ περὶ Ἀρτεμίσιον ἡμέτεροι μαθόντες τὴν τύχην τῶν ἐν Θερμοπύλαις διὰ τοῦ Ἀθηναίου Ἀβρωνύχου τοῦ Λυσικλέους, ὃς πλοῖον ἔχων παρηκολούθει τὰ ἐν τοῖς Στενοῖς τελούμενα, ἐτρέποντο πρὸς Ν. ἡγουμένων τῶν Κορινθίων καὶ ἐπομένων τῶν Ἀθηναϊκῶν τριήρων (Ἡρόδ. Η' 21). Ὁ Ξέρξης ἰδὼν τὸ πλῆθος τῶν ἐκ τοῦ ἰδίου στρατοῦ πεσόντων (20,000) καὶ φοβούμενος μήπως τοῦτο ἐμβάλλει εἰς ἀθυμίαν καὶ δειλίαν τὸν ἐν τῷ στόλῳ αὐτοῦ περὶ τὴν Ἰστιαίαν στρατόν, προέβη εἰς τόδε τὸ στρατήγημα καθ' Ἡρόδοτον (Η' 24): Θάψας τοὺς 19,000 ἐν τάφροις, ἐφ' ὧν ἐπέβαλε φυλλάδα (χόρτα) καὶ εἶτα γῆν ἐπαμήσας ἀφῆκεν ἀτάφους τοὺς 1,000 ἵνα δείξῃ ὅτι μόνον 1,000 ἄνδρες ἐκ τῶν ἰδίων ἔπεσαν ἐν Θερμοπύλαις. Τούτου γενομένου, ἀπέστειλε κήρυκα εἰς Ἰστιαίαν, ἐνθα εὕρισκετο ὁ στόλος αὐτοῦ καὶ διεκήρυξεν ὅτι παρέχει ἄδειαν παντὶ τῷ βουλομένῳ νὰ λθῇ τὸ πεδίον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν. Μετ' οὐ πολὺ, ὡς εἶκος, πάντες σχεδὸν εἰς τὰ πλοῖα ἐπιβάντες (οὐδὲν ἐγένετο πλοίων σπανιώτερον καθ' Ἡρόδοτον), διεπεραιώθησαν εἰς Θερμοπύλας καὶ διασπαρέντες ἐθεῶντο τοὺς νεκρούς, ὧν ἐκ τῶν Περσῶν μὲν, ὡς εἴπομεν, κατέκειντο χίλιοι, τοῦθ' ὅπερ ἦν γελοῖον, ὡς ὁ αὐτὸς ἱστορικός ἀναγράφει, ἐκ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, Θεσπιέων καὶ τῶν εἰλωτῶν 4,000 κείμενοι ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἀλέες συγκεκομισμένοι, οὗς ἄνδρες ἐπὶ τούτῳ ταχθέντες ἐδείκνυον τοῖς πρὸς θεῖαν ἐξ Ἰστιαίας ἐλθοῦσι Πέρσαις· ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει, ὅτι οὗτοι μὲν ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς Ἰστιαίαν τὴν ἐπαύριον, ὁ δὲ Ξέρξης ἐλευθέραν τὴν διὰ τῶν Θερμοπυλῶν δίοδον ἔχων, προήλασεν εἰς τὴν ἐντὸς τῶν Στενῶν Ἑλλάδα (Η' 25).

Τούτων γενομένων, γεννᾶται εὐθύς ἀμέσως, κατὰ φυσικὸν λόγον, τὸ ζήτημα: Τίνες ἔθαψαν τοὺς ἤδη ἀπὸ πέντε ἡμερῶν ἀπόζοντες νεκρούς (1) κατὰ τὰς θερμοτάτας τοῦ Αὐγούστου ἡμέρας.

(1) Βεβαίως πεμπταῖοι ἦσαν οἱ κατὰ τὰς συμπλοκάς τῆς πρώτης ἡμέρας πεσόντες, οἱ δ' ἄλλοι τεταρταῖοι καὶ τριταῖοι καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἐνταῦθα ὁ Ἡρόδοτος σιγᾶ καὶ μόνος ὁ λογικὸς τῶν πραγμάτων συνειρμὸς δύναται νὰ δώσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἀπάντησιν.

Ἐκ τῆς ἱστορίας εἶνε γνωστὸν, ὅτι ἐκ τῶν ἐκτὸς τῶν Θερμοπουλῶν Ἑλλήνων ἐμῆδισαν οὐκ ὀλίγοι: οἱ Θράκες, οἱ Παίονες, οἱ Ἑορδοί, οἱ Βοττιαῖοι, οἱ τὴν Χαλκιδικὴν οἰκοῦντες, οἱ Βρύγιοι, οἱ Πίερεις, οἱ Μακεδόνες, οἱ Περραιβοί, οἱ Αἰνιᾶνες, οἱ Δόλοπες, οἱ Μάγνητες, οἱ Θεσσαλοί, οἱ Ἀχαιοὶ Φθιώται καὶ ἐν γένει ὅσοι τὴν παραλίαν τῆς Θράκης νέμονται, παρασχόντες ἅπαξ ἅπαντες τριάκοντα μυριάδων (300,000) ἐπικουρίαν τοῖς Πέρσαις (Ἡρόδ. Ζ'. 185).

Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων, πλὴν τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Θηβαίων, ἐκ τῶν περὶ τὰς Θερμοπούλας, συνεμάχθησαν τῷ Λεωνίδα Λοκροὶ οἱ Ὀπούντιοι πανστρατιᾶ καὶ 1000 Φωκεῖς, φρουροὶ τεταγμένοι τῆς Ἀνοπαίας· κατὰ θάλασσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Αἰγινῆται (Ἡρόδ. Ζ'. 203). Ὡστε οἱ ἐκτὸς τοῦ λεκανοπέδιου τοῦ Σπερχεῖοῦ Ἕλληνες, πάντες μῆδισαντες ἐχθροὶ ἦσαν τῶν ἡμετέρων καὶ ἐπομένως οὐδαμῶς συνεπάθουν αὐτοῖς ἐπὶ ταῖς γενομέναις δυσπραγίαις. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν θὰ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι οἱ Πέρσαι ἔθαψαν τοὺς εἰκοσακισχιλίους αὐτῶν νεκροὺς καὶ τοὺς τετρακισχιλίους Ἕλληνας μετὰ τῶν 298 Σπαρτιατῶν(1) τῶν ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ πρὸς Α., πεσόντων ἐν τῷ χωρίῳ ἐν ᾧ ἄλλες συγκεκομισμένοι ἦσαν(2), ἤτοι κατὰ τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ ἀχένοσ πρὸς Δ., ἐκεῖ ὅπου νῦν ὁ διὰ τοῦ μακροῦ τεχνητοῦ ὑδραγωγείου μύλος (δυτικῶς τοῦ στενοῦ)· διότι οἱ Πέρσαι βεβαίως δὲν θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔχωσι μεμολυσμένην τὴν περίεξ φύσιν. Ἐθαψαν δ' αὐτοὺς ἢ εἰκῆ καὶ ὥς ἔτυχε, ἢ ἐν ἰδιαιτέραις τάφροις, ἢ ἔρριψαν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐθὺς ἀμέσως ὑπεκτεινομένην θάλασσαν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου(3), ὅπερ καὶ φυ-

(1) Ὡς εἶπομεν, δύο διεσώθησαν εἰς Σπάρτην.

(2) Βεβαίως τοὺς ὀλίγους Ἕλληνας νεκροὺς μετέφερον πρὸς τοὺς πρὸς τὸ Δ. μέρος τῶν Θερμοπουλῶν ὑπερτρισχιλίους, καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης προέβη εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναγραφέν τεχνασμα, ἵνα δείξῃ ὅτι μόνον 1000 Πέρσαι ἦσαν νεκροί, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων τετρακισχιλιοί (Ἡρόδ. VIII, 25).

(3) Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι πολεμούντων τῶν Περσῶν πολλοὶ ἔπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν.

σικώτερον, ἀφ' οὗ ἐσκύλευσαν αὐτούς, ἵνα μὴ ἀσχολῶνται περὶ τὰς ἀνορύξεις τάφων(1).

Αὐτόθι λοιπὸν πρὸς Δ. ζητητέον, ἐὰν ἀποκλεισθῆ ἡ γνώμη, ὅτι τὰ πτώματα τῶν Ἑλλήνων ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς τάφους τῶν τε Σπαρτιατῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ οὐχὶ ἐν τῷ Κολωνῷ ἐπὶ εἰσόδῳ (πρὸς Α.), ὅστις μέχρι τοῦδε ὑπὸ πάντων ἰθεωρεῖτο ὡς τὸ μέρος ἐν ᾧ ἐτάφησαν, γνώμη, ἣτις παρέσυρε καὶ ἡμᾶς κατὰ τὰς γενομένας ὑπερμεσοῦντος Ἰουλίου (1899) ἀνασκαφάς. Ὅθεν ἐνταῦθα (πρὸς Δ.) κατὰ τὴν πεδιάδα Σπερχειοῦ ζητητέον τοὺς τάφους τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ τῶν 298 Σπαρτιατῶν. Τὸν δὲ λίθινον λέοντα τοῦ Λεωνίδα(2) καὶ τὸ πολυάνδριον τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν μετὰ τῶν στηλῶν καὶ ἐπιγραμμάτων ὁ Ἡρόδοτος ῥητῶς ἀναφέρει, ὅτι ἐκεῖνο ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ, ἔθθα, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἦτο ἰδρυμένον κενοτάφιον καὶ οὐχὶ τάφος· ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν τούτων σήμερον διασώζεται, ὡς ἀπέδειξαν αἱ τελευταῖαι ἡμῶν ἀνασκαφαί.

Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι τὸ τε πολυάνδριον καὶ ὁ Λέων ἰδρύθησαν πανελληνίῳ ἐράνῳ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἣτις ὡς γνωστόν, δὲν ἐπῆλθε τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν, ἀλλὰ μετὰ πάροδον ἰκανοῦ χρόνου (ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε)· πάντως ὁμως μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς κατὰ τοῦ Μαρδονίου μάχην, καθ' ἣν ἀνεδείχθησαν ὁ Σπαρτιάτης Πausanίας καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ἀριστείδης (479 π. Χ.) ἦτοι μετὰ ἐν ἔτος· διότι τότε ἡ Ἑλλὰς ἀπηλλάγη τελέως τῶν Περσῶν.

Τοιαῦτα τινὰ νῦτοσχεδιάζομεν μετὰ τὴν ἐκ Θερμοπυλῶν ἐπιστροφὴν ἡμῶν, ἀποτυχόντες εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ τάφου τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα, ὡς ἀνασκάψαντες ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ εἰς ὃν πάντες οἱ περὶ Θερμοπυλῶν γράψαντες ἀνέφερον τὸν τάφον, ὅτε κάλλιον μελετῶντες τὸν Πausanίαν εὑρομεν (ἐν βιβλ. Θ' 32, 9) μετὰ χαρᾶς ἅμα καὶ λύπης ῥητὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν, διαπιστοῦσαν, ὅτι τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας Ἕλληνας ἔθαψεν ὁ Ξέρξης. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς:

(1) Ὁ Ἡρόδοτος παραδόξως οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Λεωνίδα, ἐν ᾧ ἀσχολεῖται πολλάκις καὶ περὶ τὰ ἐπουσιωδέστατα.

(2) Ὁ λέων πλὴν τῆς ἀνδρείας ἐξεπροσώπει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Λεωνίδα.

«Τὰ δε μὲν Λυσάνδρῳ τὰ ἐς δόξαν ὑπάρχοντα ἦν, ἄλλα δὲ τοσάδε ὄνειδ'· Φιλοκλέα γὰρ Ἀθηναῖον ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καὶ αὐτὸν στρατηγοῦντα καὶ Ἀθηναίων τῶν ἄλλων ὅσον τετρακισχιλίους αἰχμαλώτους ὄντας ἀπέκτεινεν ὁ Λύσανδρος, καὶ σφισιν οὐδὲ ἀποθανοῦσιν ἐπήνεγκε γῆν, ὃ καὶ Μήδων τοῖς ἀποβάσιν ἐς Μαρθῶνα ὑπῆρξε παρ' Ἀθηναίων καὶ αὐτῶν Λακεδαιμονίων τοῖς πεσοῦσιν ἐν Θερμοπύλαις ἐκ βασιλέως Ξέρξου».

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καταφαίνεται πασιφανῶς, ὅτι ὁ Ξέρξης πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ διέταξε νὰ θάψωσι τοὺς τετρακισχιλίους Ἕλληνας ὡς ἦσαν ἀλέες συγκεκομισμένοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πρὸς θεῖαν αὐτῶν ἐξ Ἰστιαίης ἐλθοῦσι Πέρσαις, εἴτε ἐν ἰδιαιτέrais τάφροις, κατὰ μονάδας μεγάλας, ἢ καὶ ὅλους ὁμοῦ ὡς ἦσαν ἐπὶ ταῦτό συγκεκομισμένοι ἢ καὶ ἀναμιξ μετὰ τῶν 1000 Περσῶν, οἵτινες δὲν εἶχον εἰσέτι ταφῆ, ἵνα χρησιμεύσωσι διὰ τὸ ἀνωτέρω ἀναγραφέν στρατήγημα τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ὁ αὐτὸς Πausanias λαλῶν περὶ τῆς Ἀγορᾶς τῆς Σπάρτης (Βιβλ. Γ' 14) ἀναφέρει, ὅτι ἀντικρὺ τοῦ θεάτρου τῆς πόλεως ἔκειτο τὸ μνημεῖον τοῦ Λεωνίδου (1) εἰς ὃ τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην, ἧτοι τῷ 440 π. Χ. ἀνεκόμισαν ἐκ τοῦ ἐν Θερμοπύλαις τάφου, ἐὰν ὑπῆρχε τοιοῦτος τοῦ ἥρωος Λεωνίδα· (Βεβαίως ὁμως πρόκειται περὶ κενοταφίου καὶ οὐχὶ τάφου), διότι, ὡς εἶπομεν, λαβόντες παρὰ τοῦ Ἡροδότου, (Ζ' 238) ὁ Ξέρξης ταμῶν τὴν κεφαλὴν ἀνεσταύρωσε τὸ σῶμα, ὅπερ ἴσως μετὰ τῆς κεφαλῆς ἐμπαγείσῃς ἐπὶ πασσάλου, περιεφέρετο ἀνά τὰς χώρας δι' ὧν προήλαυνεν ὁ βάρβαρος ἐπιδρομεὺς πρὸς ἐκφοβισμόν τῶν κατοίκων, οἵτινες δυστυχῶς ἀήροοι ἐμή-

(1) Καὶ σήμερον ἐτι ὑποδεικνύεται ἐκ παραδόσεως τὸ μνημεῖον τοῦ Λεωνίδα ἐν Σπάρτῃ καίτοι δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Πausanίου, ὡς ἀπέχον πολὺ τοῦ θεάτρου. Πρβλ. Κ. Νεστορίδου, Τοπογραφία Σπάρτης, Ἀθῆναι 1893 καὶ τὴν τοῦ Π. Κομνηνοῦ, Ἀθῆναι 1898. Λογικῶς ἐξεταζόμενον τὸ πρᾶγμα ἀφ' οὗ πανελληνίῳ ἐράνῳ ἀπαξ ἔστησαν ἐπὶ τύπου λείοντα καὶ στηλας καὶ ἐπιγράμματα ἐπὶ τῶν ἐν Θερμοπύλαις ἡρωϊκῶς πεσόντων, δὲν ἤρμοξε νὰ μεταφέρωσιν εἶτα, μεταβαλόντες γνώμην, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ πάροδον μόλις ὀλίγων ἐτῶν, τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδα, ὅπερ, ὡς εἶπομεν, οὐδαμῶθεν πιστοῦται ὅτι ἐτάφη ἐν Θερμοπύλαις, ἢ ἐν Σπάρτῃ. Ἀξίαν μεγάλην καὶ δόξαν εἶχε νὰ μένη ἐκεῖ καὶ μόνον κενοτάφιον νὰ ἰδρῶθῃ ἐν Σπάρτῃ.

διζον οὐδὲ ἦτο εὐκολον κατόπιν τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς καρδίας νὰ ἀνευρεθῇ ὁ νεκρὸς τοῦ Λεωνίδα καὶ ἀξιωθῇ ὡς, ἔδει, ταφῆς. Ἄλλ' ὁ Πausanias εἶνε πολὺ μεταγενέστερος (Β' αἰών μ. Χ.) καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ κάλλιον τοῦ Ἡροδότου, οὐδένα λόγον περὶ τοῦ τάφου τοῦ Λεωνίδα ποιουμένου, πλὴν τοῦ λιθίνου λέοντος, ὃς ἴστατο ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ· ἔγραψε δὲ τὰ περὶ τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ ἥρωος βασιλέως κατὰ παράδοσιν. Ἄλλως δὲ καὶ τὸ χωρίον αὐτοῦ τοῦτο (Γ' 14, 1) εἶνε ἐφθαρμένον καὶ ἄλλοι ἄλλως διορθοῦσιν (1).

Ἄλλως δὲ καὶ τὸ χωρίον αὐτοῦ τοῦτο (Γ' 14, 1) εἶνε ἐφθαρμένον καὶ ἄλλοι ἄλλως διορθοῦσιν (1).
 Ὁ Σχλίεμαν ἐν τῇ περὶ Θερμοπυλῶν μονογραφίᾳ αὐτοῦ (2) περὶ τοῦ μνημείου προκειμένου λέγει τάδε: οἱ παλαιότεροι ξεναγοὶ τῶν ἐν Ἀθήναις μεγάλων ξενοδοχείων, οἱ πολλάκις τὰς Θερμοπύλας ἐπισκεψάμενοι διηγοῦνται, ὅτι λίθοι τινὲς ἐπὶ τόπου σωζόμενοι μέχρι τοῦ 1856, οἵτινες πάντες ἦσαν τοῦ βάρου τοῦ λέοντος τοῦ Λεωνίδα, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῆς καλῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἀφηρέθησαν ὑπὸ τοῦ ἀνεγειράντος τὸν πλῆσιον τοῦ Κολωνοῦ ἐπὶ εἰσόδῳ ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῶν θερμῶν πυλῶν κινούμενον ὑδρόμυλον (3).

Ὁ Σχλίεμαν προφανῶς ἐπλανήθη· διότι οἱ λίθοι ἐκεῖνοι προέρχονται ἐκ τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων ἀργῶν λίθων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς εἶπομεν. Σήμερον δὲ (γράφει τῷ 1883) ἔτι εἶνε καταφανεῖς οἱ λάκκοι τοῦ βάρου τοῦ λέοντος, ὅστις ἐσώζετο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Στράβωνος (6 π. Χ. — 24. μ. Χ.) ὡς αὐτὸς οὕτως ἀναφέρει. (Β' Θ' κεφ. Δ' 16) «Περὶ δὲ τὰ στενὰ ταῦτα οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα κατακόπησαν καὶ νῦν τὸ πολυάνδριον ἐκείνων ἐστὶ, καὶ στήλαι καὶ ἡ θρυλουμένη ἐπιγραφή τῇ στήλῃ οὕτως ἔχουσα: «ὦ ξέν' ἀπάγγειλον τοῖς Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων

(1) Οὕτως ἀναγνωστέον μετὰ τοῦ K. O. Müller, Dorier II, σελ. 510 ἀντὶ 40 ἔτη τέσσαροι. Ἐπίσης καὶ ὁ Kayser ἐν τῇ Z. für Arch. 1848 σ. 1000 ἀναγινώσκει τέσσαροι κεῖται ἦτοι τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν μάχην. Πρβλ. J. G. Frazer, Pausanias Description of Greece, London 1898 A' τόμ. περιέχων τὴν Ἀγγλικὴν μετάφρασιν σ. 576, 14, 1.

(2) Ἰδ. ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

(3) Κατὰ τὴν ὑπέρθυρον ἐπιγραφὴν ὁ μύλος ἰδρῦθη τῷ 1848 καὶ οὐχὶ τῷ 1857 ὡς λέγει ὁ Σχλίεμαν.

πειθόμενοι νομίμοις» καὶ τοῦ ἐκ Σμύρνης ἐπιγραμματοποιοῦ Λολλίου Βάσσου [Ἑλλην. Ἀνθολογία. Ζ' 243] (1) ἀκμάσαντας ἐπὶ Καίσαρος Τιβερίου 19 - 37 μ. Χ.

Ἐκτοτε οὐδεὶς πλέον λόγος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ γίνεται περὶ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Πολυανδρίου, εἰς ἃ τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀναγραφέντα τοῦ Σιμωνίδου ἐκείνου ἐπιγράμματα ἀναφέρονται.

Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ ποιηταὶ συνέθηκαν ἐπιγράμματα εἰς τὸν Λεωνίδα καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα καὶ διηγήσεις καὶ ἄσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τῶν αἰώνων διεσώθησαν (2). Ἐν Σπάρτῃ δ' ὑπῆρχον στήλαι ἀναγράφουσαι τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων, ἅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος ἐγίνωσκεν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, ἀλλὰ δὲν ἀνέγραψεν, εἰς οὓς ἐτησίως λόγους Σπαρτιᾶται ἄνδρες ἐξεφώνουν καὶ ἐτελοῦντο ἀγῶνες (Παυσ. Γ' 14, 1) καὶ ἑορταὶ Λεωνίδεια καλούμεναι (ἐπιγραφαὶ παρὰ Boeckh 1421, 12).

Ὁ δὲ Διόδωρος (3) περιέσωσε λαμπρὸν περὶ αὐτῶν ἔγγραφον μνημεῖον λέγον: «... Τῶν ἐν Θερμοπύλαισι θανόντων εὐκλεῆς νῦν ἂ τύχα, καλὸς δ' ὁ πότιμος, βωμὸς δ' ὁ τάφος, προγόνων δὲ μνάστις, ὁ δ' οἶτος ἔπαινος. Ἐντάφιον δὲ τοιοῦτον οὐτ' εὐρώς, οὐθ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει χρόνος ἀνδρῶν ἀγαθῶν. Ὁ δὲ σικκὸς οἰκητῶν εὐδοξίαν Ἑλλάδος εἶλετο, μαρτυρεῖ δὲ Λεωνίδας ὁ Σπάρ-

(1) Ἐκδ. Jacobs Lips. 1813. Ὁ Λόλλιος Βάσσος ἔχει καὶ ἄλλα ἐπιγράμματα τὰ ὑπ' ἀριθ. 312, 385, 391 IA' 72, E' 325.

(2) Ἡρόδ. Ζ' 225, 228. — Διόδωρ. IX 11, 33. Ἀνθολογία Γ' 5. — Brunk, Analecta, I, 123 καὶ XV. σελ. 131, XXX, Ἀριστείδου Σχόλια σ. 58. — Στράβων Θ' 4. — Λυκοῦργος κατὰ Λεωκράτους 215. — Κικέρων Tuscul. I, 42. — Σουΐδας ἐν λέξει Λεωνίδης. — Παυσ. Γ' 14, 1. — Μεσσηνιακά, ι' 35. — Αὔλος Γέλλιος Γ' 7 καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. — Πλουτάρχου ἀποσφάγματα Λακωνικά. — Περί Κακοπιστίας Ἡροδότου 32. — Στοβαίου Ἀνθολογία Ζ' 46. — Βαλέριος Μάξιμος I' 2. ext. 3. III, 7 ext 8. — Σενέκας epis. 82. — W. Gell, Itinary of Greece. London 1819. σ. 246. — E. Dodwell a Classical and topographical tour through Greece. London 1819 Tom. B' σ. 66 καὶ 404. Ὁ δὲ Ἱμέριος ἔκδοσ. Dübner, Paris 1849 E'. Ἐκλογὴ 33 λέγει: Σεμνότερον τροπαίου Πολυάνδοιον.

(3) IA' 4. — 22. 18.

τας βασιλεύς, ἀρετᾶς μέγαν λελοισπῶς κόσμον ἀέναόν τε κλέος» (1).

Αἱ Θερμοπούλαι ἐδοξάσθησαν κυρίως, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, διὰ τὴν ἐν αὐταῖς μέχρι θανάτου ἀπέλιπιδά πάλην τῶν ὀλιγαριθμῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰς χιλιάδας τῶν Περσῶν. Ἄλλὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Λεωνίδα ἐμιμήθησαν καὶ οἱ περὶ τὸν Κάλλιππον Ἑλληνας εἰς 24,000 ἀνερχόμενοι τῷ 279 π. Χ., κωλύσαντες τὴν διάβασιν τοῖς ὑπὸ τὸν Βρέννον ἐκείνον 170,000 Γαλάταις καὶ ὑποχρεώσαντες ἐπὶ τέλους ἐκείνους νὰ ἀναβῶσι διὰ τῆς Ἀνοπαιᾶς ἀτραποῦ καθ' ὃν χρόνον οἱ ἡμέτεροι ἐπιβάντες πλοίων ἀπέπλευσαν.

Ἐπίσης τῷ 191 π. Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Γ' (222-186 π. Χ.) ὁ κηρύξας τὸν πόλεμον τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ παρακίνησιν τοῦ Ἀννίβα, ἐζήτησε νὰ κωλύσῃ αὐτοῖς τὴν τῶν Θερμοφυλῶν διάβασιν, πρὸς τοῦτο δὲ ὠχύρωσεν αὐτὰς διὰ διπλοῦ τείχους καὶ χάνδακος, ὡς καὶ τὴν Ἀνοπαιᾶν ἀτραπὸν, ἀλλ' αἱ 10,000 τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντίσχωσι κατὰ τῶν 40,000 τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων, οὓς ὠδήγει ὁ ὑπατος Μάνιος Ἀκύλιος Γλαβρίων καὶ ὁ Λεγαῖτος Μάρκος Πόρτιος Κάτων. Καὶ οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατὰ Λίβιον (2) ἐστρατοπέδευσαν ἐν αὐτῷ τῷ στενῷ παρὰ τὰς θερμᾶς Πηγᾶς, ἧτοι ἐκεῖ ἔνθα τὴν σήμερον εἶνε ἰδρυμένα τὰ τῶν Λουτρῶν οἰκήματα, οἱ δὲ ὑπὸ τὸν Ἀντίοχον Γ', ἀντί, ὡς ὁ Λεωνίδας καὶ εἴτα οἱ ὑπὸ τὸν Κάλλιππον Ἑλληνας, νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν εἴσοδον τῶν Στενῶν, ὠχυρώθησαν ἐν τῷ στενωτάτῳ μέρει αὐτοῦ, ὅπου εἶχον ἰδρύσει τὰ διπλᾶ τείχη. (Λίβιος XXXVI, 17).

Οὕτω τεταγμένων τῶν ἀντιπάλων, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι κατέστρεφον τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα κατὰ κράτος, ὁ δὲ Ἀντίοχος ἐτράπη εἰς φυγὴν μετὰ τῶν 500 διασωθέντων ἀνδρῶν αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἱστορικῶν τούτων γεγονότων δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν τὰ ἐπὶ τῶν δύο κολωνῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνε-

(1) Πρὸβλ. Τὸ τοῦ Φασίνου, Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία Ζ' 437: «ἔφας ὦ ῥιστε Λεωνίδα, αὐθις ἰκέσθαι εὐρόντες χαλεπῷ πολέμῳ. Ἄλλ' ἐπὶ Θερμοπούλαις τὸ Περσικὸν ἔθνος ἀμύνης ἐδμάθης πατέρων ἐξόμενος νόμιμα.

(2) XXXVI, 16: in ipsius faucibus prope fontes calidarum aquarum.

σκάψαμεν, κακῶς διατηρούμενα ἐξ ἀργῶν λίθων ὀχυρωματικὰ ἔργα, περὶ ὧν ἐποιησάμεθα λόγον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα καὶ αὖθις αἱ Θερμοπύλαι ἐγένοντο θέατρον πολέμου· τῷ α' ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Ἀρκαδίου (395 - 408 μ. Χ.) ὁ Ἀλάριχος ἐκεῖνος πολλοῦ ἠγούμενος στρατοῦ, ἔχων τοὺς βαρβάρους, ὡς ἀναφέρει ὁ Εὐνάπιος ὁ Σαρδιανός, ἐν τῷ βίῳ Μαξίμου(1) λέγων: «διὰ τῶν πυλῶν παρηλθεν», ὡσπερ διὰ σταδίου, ἰππόκροτον(2) πεδῖον τρέχει, τοιαύτας αὐτῷ τὰς πύλας ἀπέδειξε τῆς Ἑλλάδος, ἢ τε τῶν φαῖα ἱμάτια ἔχόντων ἀκωλύτως προπαρεισελθόντων ἀσέβεια καὶ ὁ τῶν ἱεροφαντικῶν θεσμῶν παραρραγείς νόμος καὶ σύνδεσμος» [ἐννοῶν τοὺς Χριστιανοὺς μοναχοὺς, ὡς ἐρμηνεύει ὁ Wyttenbach, οἵτινες εἰσέβαλον μετὰ τῶν Γότθων ἵνα διαρπάσωσι τοὺς παναρχαίους πατρίους ναοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν].

Κατὰ τὸν 5' μ. Χ. αἰῶνα ὁ Ἰουστινιανός (527 - 565) ἀνωκοδομήσατο τὰ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μὲν καταστραφέντα τῷ 191 π. Χ. ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν Θερμοπυλῶν, ὑπὸ δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων ἐπισκευασθέντα. ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος(3) λέγων, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ αἱ Θερμοπύλαι ἦσαν στενὰ καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἰδρυθέντα τείχη ἐθεμελιώθησαν «ἐν κλυδωνίῳ τε καὶ ψάμμῳ ὑγρᾷ». Ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀσφαλῶς ὅτι μετὰ τὸν 5' αἰῶνα τὰ Στενὰ ἠὺρύθησαν καὶ ἐπομένως ἡ στρατηγικὴ ἀξία τῶν Θερμοπυλῶν ἀπώλεσθη, οὐχὶ ὁμως καὶ ἡ εὐκλεῆς αὐτῶν ἱστορία.

Ἐν Θερμοπύλαις, τῇ 18 Αὐγούστου 1899.

II. ΚΑΣΤΡΙΩΤΗΣ

(1) Fragm. Hist. Graec. Τόμ. Δ' σελ. 43, 65.

(2) Ἡ λέξις σημαίνει τόπον ἠχοῦντα ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἵππων, εἶνε λίαν περιγραφικὴ ἐνταῦθα ἡ χρῆσις ὑπὸ τοῦ Εὐναπίου· διότι πράγματι καὶ σήμερον ἔτι ὡς ἐκ τῶν ἰζημάτων τοῦ θεῖου, ἐξ οὗ καὶ ἡ πεδιάς εἶνε ἐστρωμένη ὑπὸ πωρίνου λίθου, ὁ ποδοβολητὸς τῶν ἵππων εἶνε μέγας καὶ παρατηρεῖται ὑπὸ τοῦ τὸ πρῶτον ἐπισκεπτομένου τὰς Θερμοπύλας.

(3) Περί κτισμάτων Δ', 2. Ὁ Προκόπιος αὐτόθι λέγει ὅτι ἡ θάλασσα τοὺς πρόποδας ἐπικλύζουσα τῶν ὁρῶν ἀναστομιωμένας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐποιεῖτο ἀνετάς ἐνθένδε ἀνόδους.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΟΥΝΙΩ

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰργάσθη ἐν Σουνίῳ ἐπὶ τετραμυ-
νίαν, ἀπὸ τῆς 19 Ἰουλίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ μηνὸς Νοεμ-
βρίου. Καὶ ἐν πρώτοις ἀπεπεράτωσα τὴν ἐκκάρσιν τοῦ ναοῦ,
ιδίᾳ κατὰ τὴν βορείαν αὐτοῦ πλευράν, ὅπου μεταξὺ τοῦ τοί-
χου τοῦ ἀνδῆρου καὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ ἦσαν κατεσκευασμένοι
ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις δεξαμεναί. Ὑπὸ τὸ δάπεδον μιᾶς
τούτων εὑρέθη ἐπιγραφή σῶα, πολλοῦ ἀξία· εἶνε αὕτη ψήφισμα
τιμητικὸν τῶν χρόνων τῆς Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη, ἐξ εἴκοσι καὶ ἐνὸς ἀποτελουμένη στίχων,
δὲν θὰ εἶχε πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον ἐὰν μὴ ἀπεκάλυπτεν ἡμῖν ἀλή-
θειαν, ἣν μάτην θὰ ἐπεχείρουν οἱ ἀρχαιολόγοι δι' ἄλλων ἐπιχει-
ρημάτων ν' ἀποκαταστήσωσι. Πρόκειται περὶ τῆς μετωνυμίας
τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ, ὃν ἀπὸ αἰῶνων πάντες συνείθισαν ν' ἀπο-
καλῶσι τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιγραφή αὕτη ἀποκα-
λύπτει ὡς ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Μετὰ τὴν πέρυσι γενομένην, ἐπὶ
ταπεινοτέρου τινὸς λόφου, ἀνακάλυψιν καὶ ἑτέρου ἐν Σουνίῳ ναοῦ,
θὰ ἠδύνατό τις ἀληθῶς νὰ ἀμφιβάλη περὶ τοῦ ἂν ὁ ἐπὶ τῆς
ὑψηλοτέρας κορυφῆς γνωστὸς ναὸς ἦτο ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ἢ ὁ νεωστὶ
ἀποκαλυφθεὶς, ὅστις, ἕνεκα τοῦ ἰδιορρύθμου αὐτοῦ σχεδίου, θὰ
ἠδύνατο μᾶλλον νὰ ταῦτισθῇ πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου (ἐν
ἄσαφεϊ τινὶ χωρίῳ) μνημονευόμενον.

Ἡ ἐπιγραφή εὐτυχῶς ἀποκατέστησεν ἀναμφισβήτητον τὴν
ἀλήθειαν καὶ οὐδεὶς θὰ ἀμφιβάλη εἰς τὸ ἐξῆς, ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς κο-
ρυφῆς τῆς Σουριάδος ἄκρας ὑψούμενος ναὸς εἶνε ὁ τοῦ Ποσει-
δῶνος καὶ οὐχί, ὡς ἐνομιζέτο, ὁ τῆς Ἀθηνᾶς. Τὰ περὶ τούτων
ὁμῶς ἐν ἐκτάσει διαπραγματευόμεθα ἐν προσεχῶς δημοσιευθη-
σομένη διατριβῇ ἡμῶν ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι, ὅπου ἐκδοθήσεται
καὶ ἡ σχετικὴ ἐπιγραφή.

Ἀνεσκάψαμεν ἀκολούθως βαθύτερον τὸν περίβολον κατὰ τὸ
ἀρκτικὸν αὐτοῦ, ὅπου ἡ πέρυσιν ἀποκαλυφθεῖσα στοά, ἡ συνε-

χομένη τοῖς προφυλαίσις, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ δυτικὸν αὐτοῦ, ὅπου ἀνεκαλύφθη ἡ κατὰ τὴν πλευρὰν αὐτὴν συνέχεια τῆς στοᾶς, ἀποτελοῦσης ταύτης οὕτω σχῆμα κεφαλαίου Γ. Κατὰ τὸ μέρος τοῦτο εὔρομεν, ἐκτὸς τεμαχίων τινῶν ἐπιγραφῶν, πλείστας σφαίρας λιθίνας, διαφόρου μεγέθους, ὧν τινες φέρουσι γράμματα δηλοῦντα πάντως τὸ βᾶρος αὐτῶν. Ἀνεσκάψαμεν ἀκολούθως ἐξῶθεν τῶν προφυλαίων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἐρειδόμενον (κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν) μέγα ἡμικυκλικὸν οἰκοδόμημα πολὺ περιέργον, τοῦ ὁποῖου τὴν χρῆσιν ἄνευ ἐπιγραφῆς τινος εὐρεθείσης ἐκεῖ πλησίον, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατανοήσωμεν. Ἐχει τοῦτο μῆκος δεκατεσσάρων περίπου μέτρων καὶ πλάτος ὅμοιον, βάθος δὲ σημερινὸν πέντε (ἡ ὀλικὴ ὅμως ἐσκαφῆ τούτου δὲν ἐγένετο εἰσέτι). Εἶνε τοπικῶς οὕτω κατασκευασμένον τοῦτο, ὥστε ὁ ἐκ τῶν προφυλαίων ἐξερχόμενος καὶ πρὸς τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου βαίνων νὰ τὸ ἔχη δεξιὰ αὐτοῦ εἰς ἱκανὸν βάθος. Εἶνε ἐκτισμένον δὲ διὰ διπλοῦ τοίχου, ὅπως καὶ τὸ φρούριον, ἐξωτερικῶς μὲν δι' ὀρθογωνίων, καλῶς εἰργασμένων ὀγκολίθων, ἐσωτερικῶς δὲ διὰ πολυγωνικῶν καλῶς ὅμως ἡρμοσμένων. Ἐνιαχοῦ ὀρατὴ εἶνε ἐπιδιόρθωσις τοῦ τείχους ἐσωτερικῶς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιήθησαν λίθοι εἰς ἄλλους σκοποὺς πρότερον χρησιμεύσαντες. Ὑπερθεν τοῦ σωζομένου τανῦν διπλοῦ τοίχου εὔρομεν ἔχνη τῆς πρὸς τὰ ἄνω συνεχείας αὐτοῦ δι' ὠμῶν πλίνθων· ὅπως δηλ. καὶ ἐπὶ τινῶν τῶν πύργων τοῦ φρουρίου παρατηρήσαμεν τοῦτο. Δάπεδον τοῦ οἰκοδομήματος τούτου δὲν εὔρομεν πανταχοῦ· εἰς τινὰς γωνίας μόνον εὐρέθησαν τεμάχια πλακῶν λευκοῦ μαρμάρου λελειασμένου, τὰ ὅποια ὅμως δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξακριβώσωμεν, ἐὰν ἀπετέλουν στρώσιν ἢ ἐχρησίμευον εἰς ἄλλον σκοπόν. Τὸ ἔδαφος ὅμως τοῦ οἰκοδομήματος εὐρέθη τεχνητῶς ἴσον ἄνωθεν τῶν θεμελίων. Εἶπομεν ἤδη ὅτι ἐπιγραφή εὐρεθείσα ἐκεῖ που πλησίον γνωρίζει ἡμῖν πιθανώτατα τὸν προορισμὸν τοῦ παραδόξου τούτου κατασκευάσματος· εἶνε καὶ αὕτη τιμητικὸν ψήφισμα, ἀναγράφουσα ἐν ἄλλοις τὰ περὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν «σιτοβολείων». Εἶνε καθ' ἡμᾶς λίαν πιθανὸν ὅτι περὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ κτιρίου τούτου πρόκειται, οὕτινος οὕτω μανθάνομεν καὶ τὴν χρησιμότητα. Πέρυσιν ἐν δοκιμαστικῇ τινι ἐν

τῷ αὐτῷ κτιρίῳ (τὸ ὁποῖον ἄλλως δὲν ἐφαίνετο τότε παντά-
 πασι) μικρᾶ ἀνασκαφῆ εὐρέθη χαλκῆ ὀδοντωτῆ τροχαλία, ἥτις
 πάντως θὰ ἐχρησίμευεν εἰς ἀνέλκυσιν τῶν σάκκων τοῦ σίτου ἐκ
 τῆς βαθείας ἐκεῖνης σιταποθήκης.

Ἐσκάψαμεν ἐπὶ τέλους δοκιμαστικῶς κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ
 φρουρίου, πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἄνωθεν τοῦ διὰ πυργίσκων καὶ
 τείχους ἠσφαλισμένου λιμενίσκου τοῦ πρὸς δυσμὰς κειμένου, εὐ-
 ρομεν δὲ ἐκεῖ πλείστα κτίσματα, ὧν δὲν ἐξηκριβώσαμεν εἰσέτι
 τὴν χρῆσιν, διότι μικρὸν μόνον μέρος τούτων ἀπεκαλύφθη. Εὐ-
 ρέθη ὁμως καὶ ἐκεῖ ἐπιγραφὴ γνωρίζουσα ἡμῖν ὅτι ὁ Θεόμνηστος
 στρατηγός, (δι' ὃν τὸ τιμητικὸν τοῦτο ψήφισμα) «πρὸς τοῖς
 ὑπάρχουσιν ἱεροῖς προσκατεσκεύασε ναὸν καὶ τέμενος Ἀσκλη-
 πιοῦ». Ἐκτὸς λοιπὸν τῶν δύο ἄλλων ναῶν, τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς
 καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἔχομεν καὶ τρίτον ναὸν ἐν Σουνίῳ, τὸν τοῦ
 Ἀσκληπιοῦ, ὃν ἐλπίζομεν ὅτι ἡ συνέχεια τῶν ἀνασκαφῶν θὰ
 ἀποκαλύψῃ προσεχῶς, μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῇ θέσει ταύτῃ οἰκο-
 δομημάτων, ὧν μέρος ἐφάνη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος.

Εὐρήματα κινητὰ, ἐξαιρέσει τριῶν ἔτι ἄλλων τεμαχίων ἐπι-
 γραφῶν καὶ τεμαχίου ἀρχαῖκου ἀναγλύφου εἰκονίζοντος Ἑρμῆν,
 δὲν ἤχθησαν εἰς φῶς, ἄξια τοῦλάχιστον λόγου. Σπουδαιοτάτη
 δὲ ἐξετελέσθη ἐργασία καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ
 ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἣν πάνυ προθύμως τὸ Συμβούλιον τῆς
 Ἐταιρείας ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ· οὕτω κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος
 δι' εἰδικῶν ἐργατῶν, ἐπεχειρήθη ἡ ἀνοικοδομὴ τῆς βάσεως τοῦ
 ναοῦ, ἣτις, κατὰ τὸ δυτικὸν καὶ ἀρκτικὸν αὐτῆς, εἶχε τελείως
 καταστραφῆ. Καὶ δὲν ἀπεπερατώθη μὲν αὕτη τελείως, ἐγένετο
 ὁμως τόση ἐργασία, ὥστε ὁ ναὸς ἤδη νὰ διακρίνηται καλῶς.
 Κατὰ τὸ προσεχές δὲ ἔτος ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἀποπερατωθῇ τὸ
 ἔργον τῆς ἀνοικοδομῆς τῆς βάσεως ὅποτε δέον νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπι-
 σκευὴ τῶν κιόνων καὶ ἐπιστυλίων, περὶ ὧν ἐπίσης ἄλλοτε ἐσκέφθη
 τὸ Συμβούλιον καὶ ἐνέκρινε τὰ δέοντα γενέσθαι.

B. ΣΤΑΗΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐργασίαι διήρκεσαν δύο περίπου μῆνας, ἔσκαψα δὲ καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ἐπὶ λόφου κειμένου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ χωρίου Μαρμαρίανη, τέσσαρας ὥρας ἀνατολικῶς τῆς Λαρίσης. Ἐνταῦθα εἶχεν ἀνακαλύψει πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ συνάδελφός μου κ. Λεονάρδος δύο θολωτοὺς τάφους, ἀνεῦρον δὲ καὶ ἐγὼ ἄλλους πέντε καὶ ὑποθέτω, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀκόμη τρεῖς ἢ τέσσαρες. Πάντες οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι κτιστοὶ ἐκ μικρῶν ἀπελεκτήτων λίθων καὶ ἔχουσι δρόμον βραχὺν μετ' εἰσόδου κεκαλυμμένης διὰ πλακῶν· ἡ διάμετρος τῶν θόλων εἶναι τριῶν μέχρις ἕξ μέτρων. Ἐν αὐτοῖς ἦσαν τεθαμμένοι πλείονες νεκροί, δυστυχῶς ὁμως, ἐπειδὴ αἱ θόλοι εἶχον καταρρεύσει, τὰ ὅσα εὐρίσκοντο εἰς κακίστην κατάστασιν καὶ οὐδὲ ἐν κρανίον ἠδυνήθη νὰ σωθῆ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰ κτερίσματα, τὰ ὁποῖα συνέκειντο κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ πηλίνων ἀγγείων, εὐρέθησαν συντετριμμένα εἰς πλεῖστα τεμάχια· συνελέχθησαν ὁμως πάντα καὶ ἐξ αὐτῶν συνεκολλήθησαν ἤδη ἀγγεῖα τινὰ σχεδὸν ἄρτια, θὰ συγκολληθῶσι δὲ καὶ ἄλλα ἀκόμη. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι ἰδιορρυθμοῦ γεωμετρικοῦ τρόπου, σχήματα δ' ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεγάλων κρατήρων, πρόχων καὶ σκύφων διώτων. Ὑπάρχουσιν ὁμως καὶ ἄλλα ἄλλοίων σχημάτων. Πλὴν τῶν πηλίνων ἀγγείων ἀνεκαλύφθησαν δύο σιδηρᾶ κοσμήματα, ὧν τὸ ἐν σώζει ἔχνη ἐπιχρυσώσεως, τεμάχια σιδηροῦ ξίφους καὶ μαχαίριου ἢ μαχαίριων, ἀπλοῖ τινες σιδηροὶ δακτύλιοι (κρίκοι), μία χαλκῆ πόρπη ἄνευ τῆς περόνης, πολλαὶ ψῆφοι ὄρμου ἐξ ὑελώδους μάζης καὶ τέσσαρα μικρὰ χρυσᾶ ἐλικοειδῆ κοσμήματα τῆς κόμης.

Ὁ λόφος, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ἐκτισμένοι οἱ τάφοι οὗτοι, ἔχει περίμετρον 450 μέτρων, ἀπεδείχθη δ' ὅτι ὀλόκληρος ἢ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐξ ἐπιχώσεων ἀπὸ ἀρχαιοτέρων συνοικισμῶν· διότι εἰς τὰς δοκιμαστικὰς σκαφάς, ἃς ἐνήργησα εἰς τινὰ μέρη καὶ καθ' ἃς ἔφθασα μέχρι βάρους ἑπτὰ μέτρων περίπου, πανταχοῦ ἀπήντησα οὐχὶ βράχον, ἀλλὰ τοίχους, πλίνθους

ώμας καὶ χώματα ξένα, ἐν οἷς εὐρίσκοντο πλῆθος τεμαχίων πηλίνων ἀγγείων καὶ ὀστῶν ζώων. Πολλὰ τῶν ὀστῶν τούτων εἶναι ἐξεργασμένα καὶ ἐχρησίμευον ὡς ἐργαλεῖα, μεταξὺ δ' αὐτῶν ὑπάρχουσι καὶ τρεῖς σφῦραι. Ὡσαύτως εὐρέθησαν λίθινά τινα ἐργαλεῖα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἶναι κολοβά καὶ προφανῶς εἶχον ἀπορριφθῆ ὡς ἄχρηστα. Ἀνεκαλύφθη ὅμως καὶ μία ἀρτία λιθίνη σφῦρα ἔχουσα τρῆμα διὰ τὸν στελεόν, πρὸ ἐτῶν δ' εὐρέθη εἰς τὸ αὐτὸ μέρος πέλεκυς λίθινος ἔχων ὅμοιον τρῆμα· καὶ οὗτος ἠγοράσθη καὶ κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον. Τέλος εἰς δύο μέρη τοῦ λόφου εὐρον σῖτον ἀπνηθρακωμένον καὶ βαλάνους δρυός.

Ἡ ἐποχή, εἰς ἣν ἀνήκουσιν οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι, δὲν δύναται νὰ ὀρίσθῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος μετὰ τινος ἀκρίβειας· φαίνεται ὅμως ὅτι εἶναι πολὺ παλαιά. Ἐὰν δὲ γείνωσιν εὐρύτερα ἀνασκαφαί, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ προέλθωσιν εἰς φῶς πολλὰ πράγματα διαφωτίζοντα τὴν ἀρχαιοτάτην περίοδον τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Θεσσαλίας. Πόσον δὲ σπουδαῖον εἶναι τοῦτο καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους, γνωρίζουσι πάντες.

Προσθέτω ὅτι καὶ εἰς τρία ἄλλα μέρη τῆς Θεσσαλίας παρητήρησα λείψανα τῆς αὐτῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς.

ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΜΥΚΗΝΑΙΣ

Περὶ τὸ τέλος Ἰουλίου παρελθόντος ἔτους ἀπεστάλην εἰς Μυκῆνας, ὅπως φροντίσω περὶ ἐπισκευῆς τοίχου τινὸς νεωτέρου κτισθέντος ἐν τῇ ἀκροπόλει πρὸς συγκράτησιν χωμάτων, διέμεινα δ' ἐκεῖ πρὸς τοῦτο δύο ἑβδομάδας. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἀνέσκαψα καὶ δύο θαλαμοειδεῖς τάφους ἀνεκαλυφθέντας πρὸς μεσημβρίαν τοῦ λεγομένου θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως, ἐκ δὲ τῶν κτερισμάτων, τὰ ὅποια ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτοῖς, τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: πέντε λίθινα ἀγγεῖα, ἐξ ὧν τὰ δύο ἐξ ἀλαβάστρου· δύο λίθινοι λαμπτήρες· μία σχεδὸν ἀρτία λαβὴ ξίφους

ἐξ ὑελώδους μάζης· πολλὰ ψῆφοι ὄρων καὶ ἄλλα μικρὰ κοσμήματα ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης· δώδεκα μικρὰ πτηνὰ ὡσαύτως ἐξ ὑελώδους μάζης· διάφορα μικρὰ χρυσᾶ κοσμήματα, ἐξ ὧν τινα ἔχουσι σχῆμα χρυσαλλίδων, ἄλλα οἰνοχοῶν καὶ ἄλλα ναυτίλων· ἐν χαλκοῦν μαχαίριον καὶ τινες χαλκαὶ αἰχμαὶ βελῶν· τέσσαρες ἐγγεγλυμμένοι λίθοι, ὧν εἷς φέρει γλυφὰς τριῶν γυναικῶν, ἄλλος δὲ ἐνὸς λέοντος καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου· ἐν πολὺ μικρόν, ἀκέφαλον καὶ ἄλλως κολοβόν, εἰδῶλιον γυναικὸς γυμνῆς ἐξ ὄστου· καὶ τέλος μικρὰ τινα πλακίδια ἐξ αἰγυπτιακῆς λεγομένης πορσελάνης, ὧν ἐν φέρει ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας ἐγγάρακτον σημεῖον σχήματος Α.

ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡῶ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

(Πίνακες 3, 4, 5, 6).

Κατὰ τὸ ληξάν ἔτος ἐπερατώθη ἐντελῶς ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀρξαμένη ἀνασκαφὴ τοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ Γυμνασίου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ Ὁδείου, ὧν δημοσιεύονται ἐνταῦθα τέσσαρες φωτοτυπικαὶ εἰκόνες (πίν. 5 εἰκ. 1 καὶ 2. πίν. 6 εἰκ. 1 καὶ 2). Ἐπὶ πλέον ἐν τοῖς πίναξι 3 καὶ 4 δημοσιεύονται φωτοτυπικαὶ εἰκόνες τῶν ἐρειπίων τῶν σπουδαιότερων τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ἀνακαλυφθέντων οἰκοδομημάτων, ἧτοι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Θόλου, τοῦ Ἀβάτου καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, διότι μόνον τῇ βοήθειᾳ τῶν εἰκόνων τούτων δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ συλλάβῃ πλήρη ἔννοιαν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος οἰκοδομημάτων, τῶν δημοσιευθεισῶν ἤδη περιγραφῶν καὶ ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων μὴ ἐπαρκουσῶν εἰς τοῦτο. Ἐπειτα ἡ φωτοτυπικὴ δημοσίευσις τῶν ἐρειπίων τούτων θέλει διαιωνίσει τὴν σημερινὴν αὐτῶν κατάστασιν, διότι ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πείρας ἐδείχθη ὅτι τὰ ἐρείπια ταῦτα, ἰδίως τὰ ἐκ πώρου λίθου, φθείρονται δυστυχῶς σὺν τῷ χρόνῳ ἕνεκα τῆς

ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ ἰδίως ἔνεκα τῶν παγετῶν, οἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ ἀποτρίβηται ἐκάστοτε, εἰς κόνιν μεταβαλλομένη, ἢ ἐπιφάνεια τοῦ πώρου λίθου (1). Ἄργα δὲ λίαν δημοσιεύονται τὰ ἀπεικονίσματα ταῦτα· ἀλλ' ἔστω τις εὐχαριστημένος ὅτι καὶ τώρα ὅπωςδῆποτε τοῦτο κατορθοῦται, διότι κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἐπιδαύρου ὄχι μόνον οἱ ἀναγκαῖοι χρηματικοὶ πόροι ἔλειπον ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τεχνικὰ πρὸς τοιαῦτα δημοσιεύματα μέσα.

Ἐν τῇ εἰκόνι τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (πίναξ 3, εἰκ. 1) βλέπει τις τὰ περὶ τὸν ναὸν κατὰ χώραν σωζόμενα βῆθρα καὶ διακρίνει ἀριστερὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Ἀβάτου καὶ μέρος τοῦ παρ' αὐτῷ προσωκοδομημένου μεταγενεστεροῦ ῥωμαϊκοῦ οἰκοδομήματος. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ναοῦ βλέπει τις καὶ μέρος τοῦ σωζομένου δαπέδου τῶν ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀγουσῶν ὁδῶν, τῆς μὲν πρὸς ἀνατολὰς αὐτοῦ, τῆς δὲ πρὸς μεσημβρίαν, ἧτις διερχομένη παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἦγεν εἰς τὸ Γυμνάσιον.

Τὸ Ἀβατον (πλὴν τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτοῦ μέρους, ὅπερ εἰκονίζεται ὡς εἶπομεν ἐν τῇ προηγουμένη εἰκόνι) εἰκονίζεται ἐν τῇ εἰκόνι 2 τοῦ αὐτοῦ πίνακος. Ἐν αὐτῇ βλέπει τις καὶ τὴν ἐκ 14 βαθμίδων κλίμακα, ἧτις ἄγει ἀπὸ τοῦ κατωτέρου εἰς τὸ ἀνώτερον ἐπίπεδον. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἀνωτέρῳ ἐπιπέδῳ ὑπάρχει τὸ μόνωροφον μέρος τοῦ Ἀβάτου, ἐν δὲ τῷ κατωτέρῳ τὸ διώροφον.

Ἡ Θόλος εἰκονίζεται ἐν τῇ εἰκόνι 1 τοῦ πίνακος 4. Ἐν ταύτῃ τῇ εἰκόνι διακρίνει τις τὸ σωζόμενον μέρος τοῦ ἀνωφεροῦς ἐπιπέδου, ὅπερ ἐχρησίμευε πρὸς ἄνοδον εἰς τὸ οἰκοδόμημα. Ἀριστερὰ διακρίνει τις καὶ τὰς ἐξ σωζομένης κατὰ χώραν πλάκας ἐκ τοῦ δαπέδου τῆς περιστάσεως. Ἐν τῇ αὐτῇ εἰκόνι διακρίνει τις πρὸς τούτοις πῶς κατεστράφησαν τὰ κρητιδώματα τοῦ οἰκοδομήματος, ἀναστραφέντων τῶν πῶρων λίθων κανονικῶς ὑπὸ ἀνθρωπίνης χειρὸς πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ ἐν αὐτοῖς μολύβδου (2).

(1) Διὰ τὸν λόγον κυρίως τοῦτον ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἡ φωτοτυπικὴ δημοσίευσις καὶ τῶν λοιπῶν ἐρειπίων τοῦ Ἱεροῦ, ἧτις θέλει ἐξακολουθήσει ἐν τοῖς ἐπομένοις τεύχεσι τῶν Πρακτικῶν.

(2) Ἴδε Π. Καββαδία: Τὸ Ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, 1900, σ. 59 σημ. 2.

Ἐν τοῖς πίναξι 5 καὶ 6 εἰκονίζονται τὸ Γυμνάσιον καὶ τὸ ἐν αὐτῷ Ὠδεῖον, περὶ ὧν ἔχω ἤδη πραγματευθῆ συντόμως ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, 1900, σ. 143 κ. ἐ. Ἡ ὀριστικὴ τῶν οἰκοδομημάτων τούτων δημοσίευσις μετὰ τῶν παρασκευαζομένων νῦν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων γενήσεται, ὡς ἐλπίζω, λίαν προσεχῶς. Ἐνταῦθα σημειωτέον νῦν τὰ ἐξῆς:

Ἡ εἰκὼν 1 (πίν. 5) παριστᾷ τὸ Γυμνάσιον ὁρώμενον ἐκ τοῦ χώρου τοῦ ἐξῶθεν τῆς βορειοανατολικῆς αὐτοῦ γωνίας. Ἐν τῷ μέσῳ βλέπει τις τὸ Ὠδεῖον. Ἡ εἰκὼν 2 παριστᾷ τὰ Προπύλαια μετὰ μέρους τοῦ Γυμνασίου. Πρὸ τοῦ ἀνωφεροῦς ἐπιπέδου τῶν Προπυλαίων βλέπει τις κατὰ χώραν κείμενον τὸ τῆ Ὑγιείᾳ ἀφιερωμένον βᾶθρον (ἴδε Ἱερὸν Ἀσκληπιοῦ σ. 149). Ἐν εἰκόνι 1 τοῦ πίνακος 6 εἰκονίζεται ἡ νοτιοανατολικὴ γωνία τοῦ Γυμνασίου. Ἐν αὐτῇ βλέπει τις τὸ ὑπόθεμα τῶν ὠμῶν πλίνθων, ἐξ ὧν ἦτο ὠκοδομημένον τὸ Γυμνάσιον, τοὺς ὀρθοστάτας δηλ. καὶ τὴν ἐπ' αὐτῶν σειρὰν ἐκ ταπεινῶν πλακῶν, ἐφ' ὧν ἔκειντο αἱ ὠμαὶ πλίνθοι. Ἐν εἰκόνι 2 εἰκονίζεται τὸ Ὠδεῖον ὁρώμενον ἀπὸ τοῦ κοίλου. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ διακρίνει τις τοὺς ἐν τοῖς τοίχοις αὐτοῦ ἐνφοκοδομημένους κίονας (τοὺς κατὰ χώραν κειμένους) τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς τοῦ Γυμνασίου.

Κατὰ τὸ λῆξαν δὲ ἔτος ἐγένετο παραγγελία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ χημικὴ ἀνάλυσις τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ ὑδάτων ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς Χημείας κ. Α. Δαμβέργη, οὗτινος τὴν ἔκθεσιν δημοσιεύομεν ἐν τοῖς ὀπισθεν.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

ΕΚΘΕΣΙΣ ΧΗΜΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

I. Αποτελέσματα τῆς χημικῆς ἀναλύσεως.

Τὰ ἀποσταλέντα μοι ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἱπουργείου πρὸς χημικὴν ἀνάλυσιν ὕδατα ἐκ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἱεροῦ ἦσαν τρία, ὧν τὸ μὲν ἐν ἐλήφθη ἐκ τοῦ φρέατος τοῦ Ἀσκληπιοῦ (Ἀβάτου), τὸ ἕτερον ἐκ τῆς πηγῆς Ρέλια καὶ τὸ τρίτον ἐκ τῆς πηγῆς τῆς Ἀγίας Ἄννης.

Ἡ χημικὴ ἀνάλυσις τῶν ὑδάτων τούτων ἐγένετο ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Φαρμακευτικῷ Χημείῳ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

1) Ἀνάλυσις ὕδατος φρέατος Ἀσκληπιοῦ (Ἀβάτου)

Ἐν ἐνὶ λίτρῳ ὕδατος εὐρέθη ὀλίγον ποσὸν χλωρίου.....	0,030 γρμ.
» » » » » » ἀσβέστου	0,160 »
» » » » » » μαγνησίας	0,015 »
» » » » » » θειικοῦ ὀξέος.....	0,008 »
Ἐν τῷ διαλυτῷ μέρει ἑνὸς λίτρ. ὕδ. εὐρέθη ἀσβέστου.....	0,024 γρμ.
» » » » » » μαγνησίας	0,003 »
» » » » » » θειικοῦ ὀξέος	0,007 »
» » » » » » δισανθρακικοῦ νατρίου	0,132 »
» » » » » » χλωριούχου καλίου ..	0,001 »
Ἐν τῷ ἀδιαλ. μέρει ἑνὸς λίτ. ὕδ. εὐρέθη ἀσβέστου	0,138 γρμ.
» » » » » » μαγνησίας	0,012 »
» » » » » » θειικοῦ ὀξέος.....	0,001 »
» » » » » » ἀνθρακικοῦ ὀξέος	0,120 »
» » » » » » πυριτικοῦ ὀξέος	0,043 »
» » » » » » ὀξειδ. τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλίου	0,003 »

Κατ' ἀκολουθίαν ἔν λίτρων (= 1000 κυβ. ἑκ.) ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ φρέατος τοῦ Ἀσκληπιοῦ περιέχει:

Δισανθρακικοῦ ἀσβεστίου	0,395	γρμ.
Δισανθρακικοῦ μαγνησίου	0,033	»
Δισανθρακικοῦ νατρίου	0,132	»
Χλωριούχου ἀσβεστίου	0,037	»
Χλωριούχου μαγνησίου	0,007	»
Χλωριούχου καλίου	0,001	»
Θειικοῦ ἀσβεστίου	0,014	»
Ὁξειδίων τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλίου	0,003	»
Πυριτικοῦ ὀξέος	0,043	»
Ἀμμωνίας, ὀργανικῶν οὐσιῶν, φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ νιτρικοῦ ὀξέος	ἕχνη	
Ἄθροισμα στερεῶν συστατικῶν	0,665	γρμ.

2) Ἀνάλυσις ὕδατος πηγῆς Ρέλια

Ἐν ἐνὶ λίτρῳ ὕδατος εὐρέθη ὀλικόν ποσόν χλωρίου	0,023	γρμ.
» » » » » » ἀσβέστου	0,147	»
» » » » » » μαγνησίας	0,015	»
» » » » » » θειικοῦ ὀξέος	0,008	»

Ἐν τῷ διαλυτῷ μέρει ἑνὸς λίτρ. ὕδ. εὐρέθη ἀσβέστου	0,025	γρμ.
» » » » » » μαγνησίας	0,002	»
» » » » » » θειικοῦ ὀξέος	0,007	»
» » » » » » δισανθρακικοῦ νατρίου	0,075	»
» » » » » » χλωριούχου καλίου	0,001	»

Ἐν τῷ ἀδιαλ. μέρει ἑνὸς λίτρ. ὕδ. εὐρέθη ἀσβέστου	0,120	γρμ.
» » » » » » μαγνησίας	0,013	»
» » » » » » θειικοῦ ὀξέος	0,001	»
» » » » » » ἀνθρακικοῦ ὀξέος	0,108	»
» » » » » » πυριτικοῦ ὀξέος	0,040	»
» » » » » » ὀξειδ. τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλίου	0,002	»

Κατ' ἀκολουθίαν ἔν λίτρων (= 1000 κυβ. ἑκ.) ὕδατος ἐκ τῆς πηγῆς Ρέλια περιέχει:

Δισανθρακικοῦ ἀσβεστίου	0,346	γρμ.
Δισανθρακικοῦ μαγνησίου	0,036	»
Δισανθρακικοῦ νατρίου	0,075	»
Χλωριούχου ἀσβεστίου	0,039	»
Χλωριούχου μαγνησίου	0,005	»
Χλωριούχου καλίου	0,001	»

Θεικοῦ ἀσβεστίου	0,014	»
Ὁξειδίων τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλίου	0,002	»
Πυριτικοῦ ὀξέος	0,040	»
Ἀμμωνίας, ὀργανικῶν οὐσιῶν, νιτρικοῦ ὀξέος καὶ φωσφορικοῦ ὀξέος	ἴχνη	
Ἐθροισμα στερεῶν συστατικῶν	0,558	γρμ.

3) Ἀνάλυσις ὕδατος πηγῆς Ἀγίας Ἄννης

Ἐν ἐνὶ λίτρῳ ὕδατος εὐρέθη ὀλικὸν ποσὸν χλωρίου	0,027	γρμ.
» » » » » » ἀσβέστου	0,171	»
» » » » » » μαγνησίας	0,012	»
» » » » » » θεικοῦ ὀξέος	0,012	»
Ἐν τῷ διαλυτῷ μέρει ἐνὸς λίτρ. ὕδ. εὐρέθη ἀσβέστου	0,010	γρμ.
» » » » » » μαγνησίας	0,002	»
» » » » » » θεικοῦ ὀξέος	0,011	»
» » » » » » δισανθρακικοῦ νατρίου	0,075	»
» » » » » » χλωριούχου καλίου ..	0,002	»
Ἐν τῷ ἀδιαλ. μέρει ἐνὸς λίτ. ὕδ. εὐρέθη ἀσβέστου	0,160	γρμ.
» » » » » » μαγνησίας	0,009	»
» » » » » » θεικοῦ ὀξέος	0,002	»
» » » » » » ἀνθρακικοῦ ὀξέος	0,134	»
» » » » » » πυριτικοῦ ὀξέος	0,034	»
» » » » » » ὀξειδίων τοῦ σιδή. καὶ ἀργιλίου ..	0,003	»

Κατ' ἀκολουθίαν ἐν λίτρῳ (= 1000 κυβ. ἐκ.) ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς πηγῆς τῆς Ἀγίας Ἄννης περιέχει:

Δισανθρακικοῦ ἀσβεστίου	0,458	γρμ.
Δισανθρακικοῦ μαγνησίου	0,025	»
Δισανθρακικοῦ νατρίου	0,075	»
Χλωριούχου ἀσβεστίου	0,004	»
Χλωριούχου μαγνησίου	0,005	»
Χλωριούχου καλίου	0,002	»
Θεικοῦ ἀσβεστίου	0,022	»
Ὁξειδίων τοῦ σιδήρου καὶ ἀργιλίου	0,003	»
Πυριτικοῦ ὀξέος	0,034	»
Ἀμμωνίας, ὀργανικῶν οὐσιῶν, νιτρικοῦ ὀξέος καὶ φωσφορικοῦ ὀξέος	ἴχνη	
Ἐθροισμα στερεῶν συστατικῶν	0,628	γρμ.

II. Πίναξ ἐξαγομένων τῆς ἀναλύσεως τῶν ὑδάτων
τοῦ Ἀσκληπείου τῆς Ἐπιδαύρου

Συστατικά εἰς γρμ. περιεχόμενα ἐν ἑνὶ λίτρῳ ὑδατος (= 1000 κυβ. ἐκ.)	Ῥῦδατος φρέατος Ἀσκληπείου	Ῥῦδατος πηγῆς Πέλια	Ῥῦδατος πηγῆς Ἀγίας Ἀννης
Δισαθρακικὸν ἀσθένιον.....	0,395	0,346	0,458
Δισαθρακικὸν μαγνήσιον.....	0,033	0,036	0,025
Δισαθρακικὸν νάτριον.....	0,132	0,075	0,075
Χλωριούχον ἀσθένιον.....	0,037	0,039	0,004
Χλωριούχον μαγνήσιον.....	0,007	0,005	0,005
Χλωριούχον κάλιον.....	0,001	0,001	0,002
Θεικὸν ἀσθένιον.....	0,014	0,014	0,022
Ὁξείδια σιδήρου καὶ ἀργιλίου.....	0,003	0,002	0,003
Πορτοκὸν ὀξύ.....	0,043	0,040	0,034
Ἄμμωνία.....	Ἔχνη	Ἔχνη	Ἔχνη
Ὄργανικαι οὐαίαι.....	»	»	»
Φωσφορικὸν ὀξύ.....	»	»	»
Νιτρικὸν ὀξύ.....	»	»	»
Ῥθροσίμα στερεῶν συστατικῶν.....	0,665 γρμ.	0,558 γρμ.	0,628 γρμ.

III Φύσις τῶν ἀναλυθέντων ὑδάτων.

Κατὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς χημικῆς ἀναλύσεως τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου ἀπεδείχθησαν τὰ ὕδατα ταῦτα τῆς αὐτῆς χημικῆς συστάσεως, ἐκ δὲ τῶν συστατικῶν καὶ ἀναλογιῶν αὐτῶν τὰ ὕδατα τοῦ Ἀσκληπιείου δύνανται νὰ ταχθῶσι μεταξὺ τῶν ἐλαφρῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ πόσιμα ταῦτα ὕδατα προσομοιάζοντα τοῖς ὕδασι τοῦ Evian, πινόμενα δὲ ἐν ἀφθονίᾳ νὰ φανῶσιν ἀνύσιμα εἰς τοὺς πάσχοντας ἐξ οὐρικῆς ψαμμιάσεως καὶ λιθιάσεως ὡς καὶ ἐκ παθήσεων τοῦ στομάχου.

Μεγίστη δὲ εἶνε ἡ πιθανότης ὅτι τὸ Ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἐπωφελεῖτο διὰ τοὺς ἐν αὐτῷ συρρέοντας ἀσθενεῖς τῶν ἱαματικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐν τῇ περιοχῇ του ὑδάτων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐν αὐτῷ τῷ νῶ κειμένου φρέατος, ὅπερ κατεδείχθη διὰ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως καὶ τὸ περιεκτικώτερον εἰς ἱαματικὰ συστατικά.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Ἀπριλίου 1899

A. K. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ

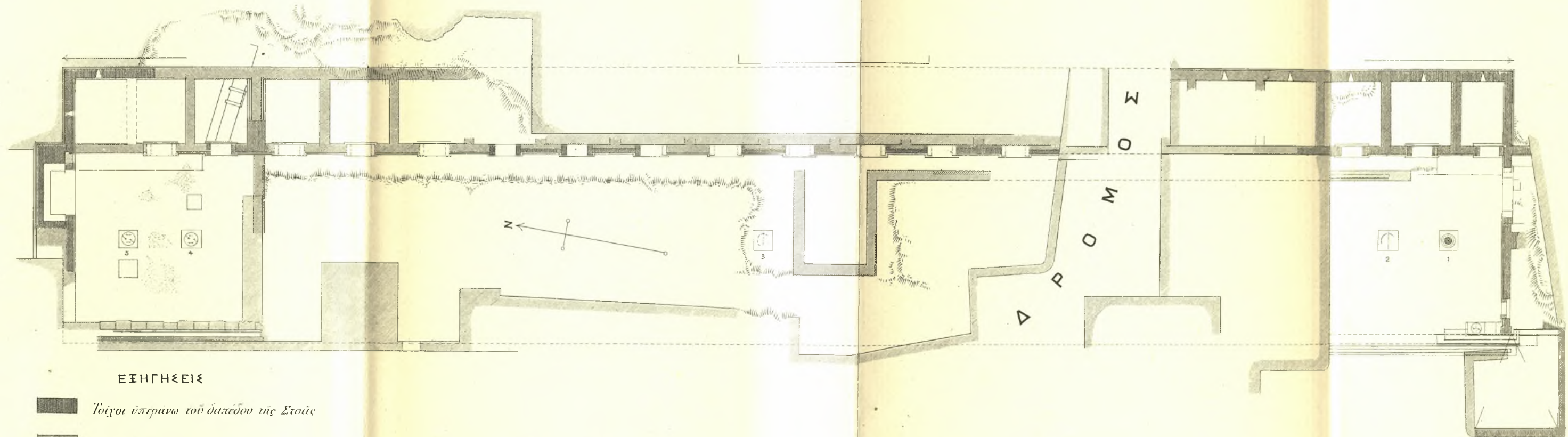
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευεργέται τῆς Ἑταιρείας	Σελ.	3
Διοικητικόν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας	»	4
Ἐπιτίμιοι Ἑταῖροι	»	5
Τακτικοὶ Ἑταῖροι	»	6
Ἐκθέσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας	»	9
Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸν Κολωνόν	» 12,	33
Ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ Στοᾷ τοῦ Ἀττάλου	» 12,	70
Ἀνασκαφαὶ ἐν Πειραιεὶ	» 12,	37
Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ	» 12,	98
Ἀνασκαφαὶ ἐν Πλαταιαῖς	» 13,	42
Ἀνασκαφαὶ ἐν Θερμοπύλαις	» 14,	76
Ἀνασκαφαὶ ἐν Θέρμῳ	» 15,	57
Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ	» 15,	103
Ἀνασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις	» 15,	102
Ἀνασκαφαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ	» 15,	101
Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐρετρῆι	» 16,	34
Ἀνασκαφαὶ ἐν Ῥηνεῖᾳ	» 16,	66
Ἀνασκαφαὶ ἐν Κεφαλληνίᾳ	»	47
Ἔργασίαι ἐν τῷ Παρθενῶνι	»	47
Ἔργασίαι πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Μνημείου τοῦ Φιλοπάππου	»	18
Ἔργασίαι ἐπισκευῆς ἐν τῷ τείχῃ τῆς Ἀκροπόλεως	»	18
Ἔργασίαι πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Θησαυρίου	»	18
Ἔργασίαι πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος	»	18
Ἔργασίαι πρὸς ἐπιστέγασιν τοῦ ἐν Σπάρτῃ μωσαϊκοῦ	»	18
Συνελεύσεις τῶν Ἑταίρων	»	25
Ἐκθέσις τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς	»	26
Ἐκθέσεις περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας	22,	105
Ἐκθέσις χημικῆς ἀναλύσεως τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀσκληπείου τῆς Ἐπιδαύρου	»	106

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

Γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1899	»	II
Ἀνάλυσις τῆς μερίδος «Ἐσοδα καὶ Ἐξοδα»	»	IV
Ἀπολογισμὸς τῶν Ἐσόδων	»	VI
Ἀπολογισμὸς τῶν Ἐξόδων	»	VIII
Κίνησις τοῦ ταμείου κατὰ τὸ ἔτος 1899	»	XXIV
Πίναξ ἐμφανίων τὴν περιουσίαν τῆς Ἑταιρείας κατὰ ἔτος 1899	»	XXV
Γενικὴ ληφοδοσία τοῦ ἔτους 1899	»	XXX

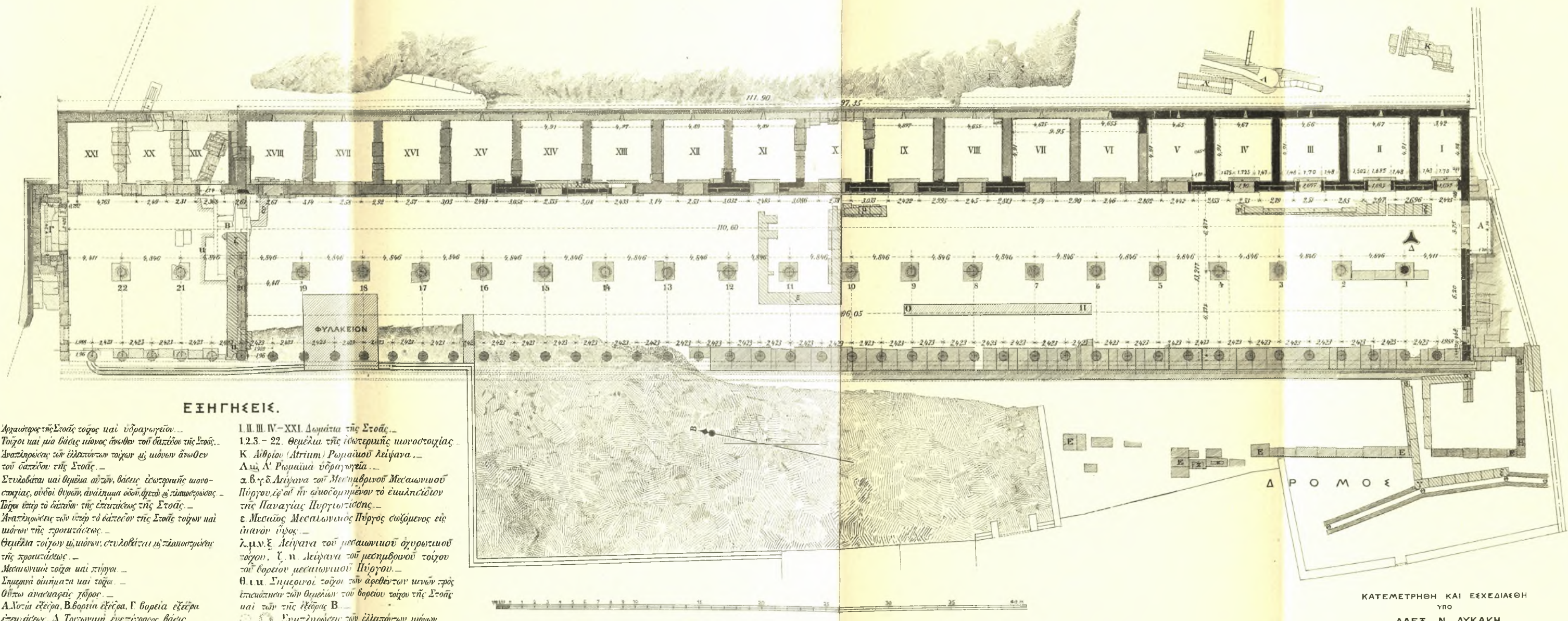

ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

- Τοίχοι ὑπεράνω τοῦ δαπέδου τῆς Στοῆς
- Θεμέλια τοίχων
- Λείψανα Μεσαιωνικοῦ ὀγκώματος
- Μεταγενέστεροι τοῖχοι

ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΣΤΟΑΣ ΤΟΥ ΑΤΤΑΛΟΥ ΠΡΟ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΤΟΥ 1898 ΚΑΙ 1899

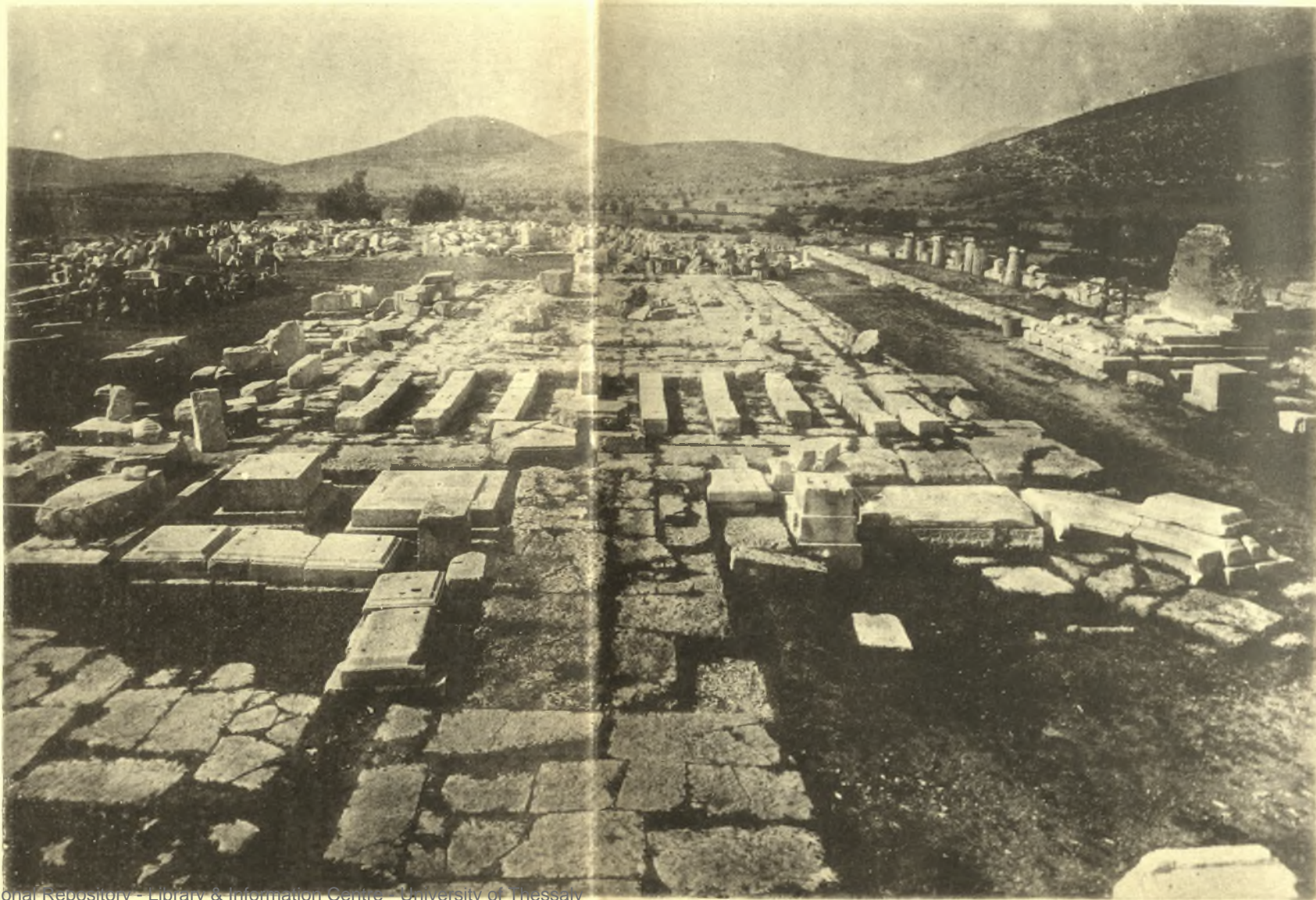
ΕΞΗΓΗΣΕΙΣ.

- Αρχαιότερος της Στοάς τοίχος και υδραγωγείον.
- Τοίχοι και μία βάσις μύλων άνωθεν του δαπέδου της Στοάς.
- Αναπληρώσεις των έλλειπόντων τοίχων με μύλων άνωθεν του δαπέδου της Στοάς.
- Στυλοβάται και θεμέλια αυτών, βάσις έσωτερικής μονοστοκίας, οδοί θυρών, ανάλημμα οδού, ήτοι κλίμακας.
- Τοίχοι υπέρ το ύψος της επευτάτης της Στοάς.
- Αναπληρώσεις των υπέρ το ύψος της Στοάς τοίχων και μύλων της προευτάτης.
- Θεμέλια τοίχων με μύλων, στυλοβάται με κλίμακας της προευτάτης.
- Μεσαιωνικά τοίχοι και πύργοι.
- Σημερινά οικήματα και τοίχοι.
- Οπίσθια ανακατασκευές.
- Α. Νοτιά εξέδρα, Β. βορεία εξέδρα, Γ. βορεία εξέδρα επευτάτης. Δ. Τριγωνική ενεπίγραφος βάσις Ε. Ε. Ε. Ε. Ε. Ανάλημμα άρχαίας οδού, Ζ. Ζ. τετραγωνικά κολύμβητα επί του ανάλημματος, εις ά ήσαν εντεταμένα ανάγινρα ή πλάτες ενεπίγραφου Η. Η. Ανάλημμα προς μεσημβρινήν της Στοάς. Θ. Θ. Θ. Θ. άρχαίος όχιτός.

- Ι. ΙΙ. ΙΙΙ. ΙV. - XXI. Δωμάτια της Στοάς.
- 1. 2. 3. - 22. Θεμέλια της έσωτερικής μονοστοκίας.
- Κ. Αίθριον (Atrium) Ρωμαίου λείψανα.
- Α. Β. Α' Ρωμαίια υδραγωγεία.
- α. β. γ. δ. Λείψανα του Μεσημβρινού Μεσαιωνικού Πύργου, ε. ε' ο' ήν αμφοδωμήενον τό έπιμυκίδιον της Παναγίας Πυργωτίσσης.
- ε. Μεσαιός Μεσαιωνικός Πύργος σφόμενος εις ήλιανόν ύψος.
- ζ. μ. ν. ξ. Λείψανα του μεσαιωνικού οχυρωτικού τοίχου, ζ. η. Λείψανα του μεσημβρινού τοίχου του βορείου μεσαιωνικού Πύργου.
- θ. ι. ι. Σημερινοί τοίχοι των άφθέντων μινών προς επευτάτην των θεμελιών του βορείου τοίχου της Στοάς και των της εξέδρας Β.
- ο. π. Συμπληρώσεις των έλλειπόντων μύλων.
- ο. ρ. Συμπληρώσεις των έλλειπόντων και στυλοβάτων.
- ο. τ. Βάθρον έφ' όστάνη ή αναθηματική του Αττίλου επιγραφή.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΗΚΕΙ ΣΤΟΑΣ ΑΤΤΑΛΟΥ ΤΟΥ Β' ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΕΚΑΦΗΝ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1898 ΚΑΙ 99.

ΚΑΤΕΜΕΤΡΗΘΗ ΚΑΙ ΕΞΕΧΕΔΙΑΣΘΗ ΥΠΟ ΑΛΕΞ. Ν. ΛΥΚΑΚΗ.

ΙΕΡΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΗΘΟΥ

2. ABATON

ΠΙΣ. 3

Πιν. 4

1. ΑΠΟΛΛΩΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΔΕΛΦΙΝΟΥ

2. ΝΑΟΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ

Πιν. 4

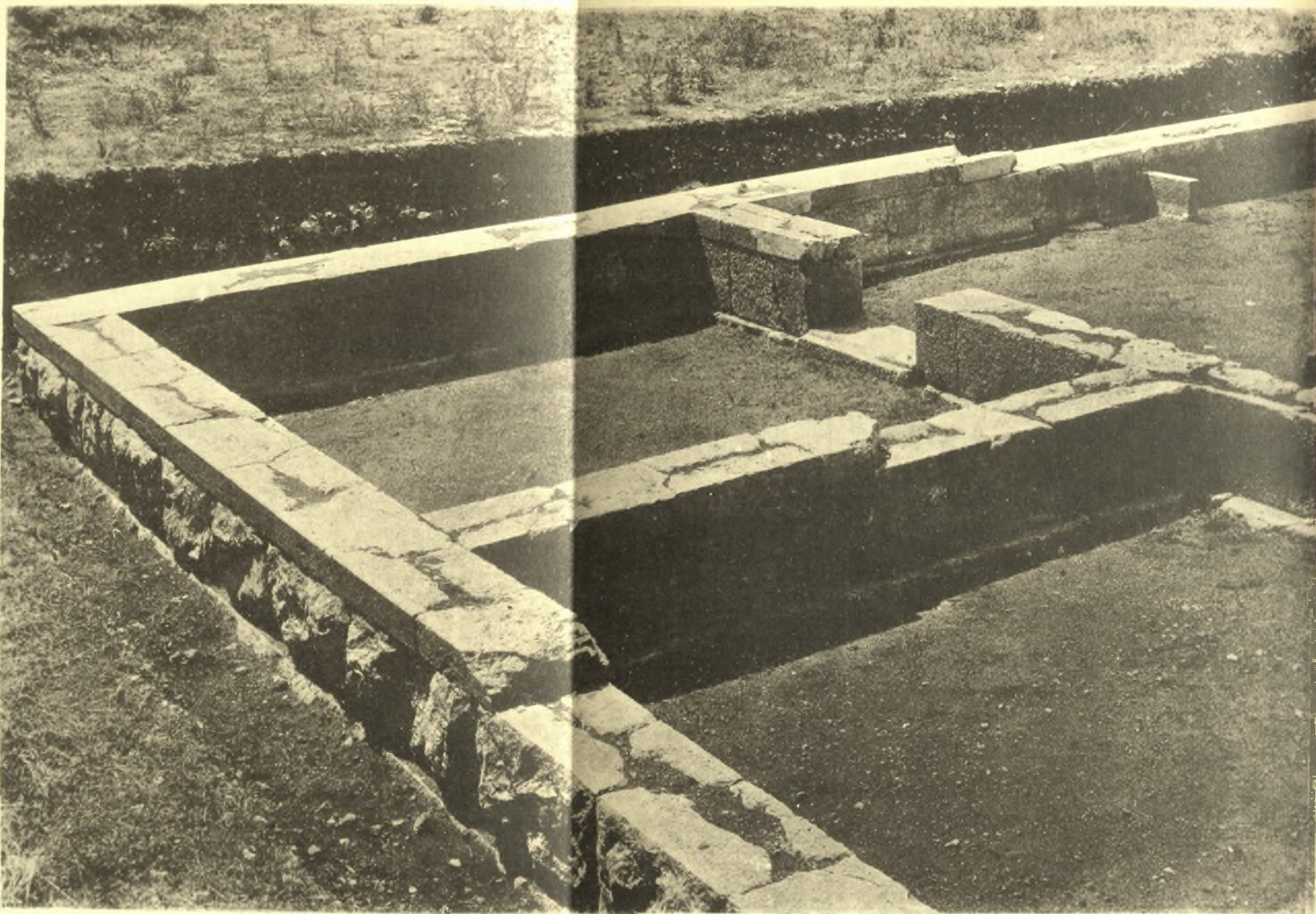
Πιν. 5

1. ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΩΙΔΕΙΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΙΑ

Πιν. 6

1. ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝ ΕΠΙΔΑΥΡΙΑ

ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

2. ΤΟ ΩΔΕΙΟΝ

Πιν. 6

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ

γπο

ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

Τῆς Ἐφημερίδος ἐκδίδονται κατ' ἔτος τέσσαρα τεύχη στήματος τετάρτου, ἀποτελοῦντα ἕνα τόμον συγκείμενον ἐκ δώδεκα τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλων καὶ δώδεκα πινάκων.

Μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν :

Τόμος Α^{ος} 1883, ἐκ 18 τυπ. φύλ. μετὰ 13 πινάκων, ὧν 4 διπλοῖ, καὶ 9 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

Τόμος Β^{ος} 1884, ἐκ 14 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων, ὧν 7 διπλοῖ, καὶ 7 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος Γ^{ος} 1885, ἐκ 17 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων, ὧν 8 διπλοῖ, καὶ 14 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος Δ^{ος} 1886, ἐκ 17 τυπ. φύλ. μετὰ 13 πινάκων, ὧν 4 διπλοῖ, καὶ 10 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος Ε^{ος} 1887, ἐκ 14 τυπ. φύλ. μετὰ 13 πινάκων, ὧν 6 διπλοῖ, καὶ 38 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος Ϝ^{ος} 1888, ἐκ 13 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων, ὧν 5 διπλοῖ, καὶ 20 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος Ζ^{ος} 1889, ἐκ 14 τυπ. φύλ. μετὰ 13 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 12 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

Τόμος Η^{ος} 1890, ἐκ 15 τυπ. φύλ. μετὰ 13 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 11 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος Θ^{ος} 1891, ἐκ 12 τυπ. φύλ. μετὰ 15 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 4 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτου πίνακος.

Τόμος Ι^{ος} 1892, ἐκ 16 τυπ. φύλ. μετὰ 13 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 13 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

Τόμος ΙΑ^{ος} 1893, ἐκ 14 τυπ. φύλ. μετὰ 15 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 11 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος ΙΒ^{ος} 1894, ἐκ 17 τυπ. φύλ. μετὰ 14 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 8 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτου πίνακος.

Τόμος ΙΓ^{ος} 1895, ἐκ 17 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων, ὧν 6 διπλοῖ, καὶ 26 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτων πινάκων.

Τόμος ΙΔ^{ος} 1896, ἐκ 17 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων, ὧν 1 διπλοῦς, καὶ 14 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ παρενθέτου πίνακος.

Τόμος ΙΕ^{ος} 1897, ἐκ 13 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων, ὧν 2 διπλοῖ, καὶ 13 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

Τόμος ΙϚ^{ος} 1898, ἐκ 18 τυπ. φύλ. μετὰ 15 πινάκων καὶ 2 παρενθέτων, καὶ 59 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

Τόμος ΙΖ^{ος} 1899, ἐκ 16 τυπ. φύλ. μετὰ 12 πινάκων καὶ 1 παρενθέτου, καὶ 68 ἀπεικονισμάτων ἐν τῷ κειμένῳ.

ΕΝ ΤΩ ΓΡΑΦΕΙΩ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΡΙΘ. 20)

ΠΩΔΟΥΝΤΑΙ

- 'Εφημερίς 'Αρχαιολογική, ἀφορώσα τὰς ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνευρισκομένας ἀρ-
 χαιότητας. Ἐν Ἀθήναις, 1837-1860. Τεύχη μοναδικά, 1-4, 11-29 (14^{ον}
 καὶ 16^{ον} δὲν ἐξεδόθη), 50-55. Ἐκαστον τεύχος . . . Δρ. 1.—
- 'Αρχαιολογική Ἐφημερίς, ἐκδιδόμενη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιο-
 λογικῆς Ἐταιρίας. Περίοδος δευτέρα, 1862. Ἐν Ἀθήναις,
 1862. Τεύχη Α' - ΙΒ' . . . » 12.—
 — 1869-1874. Τεύχη ΙΓ' - ΙΖ'. Ἐκαστον τεύχος . . . » 3.—
- 'Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιο-
 λογικοῦ Συλλόγου. Ἐν Ἀθήναις, 1851-1855. Φυλλάδιον 2.3.
 (τὸ 1^{ον} φυλλ. 1851 δὲν ὑπάρχει) εἰς 4^{ον}. Ἐκαστον τεύχος . . » 1.—
- Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεγθεῖου Ἐπιτροπῆς. Ἐν Ἀθήναις 1853.
 εἰς 4^{ον} μετὰ 8 πινάκων . . . » 1.—
- 'Ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῆς
 ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας. Φυλλάδιον Α^{ον} (ἄλλο
 δὲν ἐξεδόθη). Ἐν Ἀθήναις 1860. εἰς 4^{ον} . . . » 1.—
- Γενικαὶ συνλεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐ-
 ταιρίας, 1860-1870. Ἐν Ἀθήναις 1860-1870. Φυλλάδια 11
 εἰς 4^{ον}. Ἐκαστον φυλλάδιον . . . » 1.—
- Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας, 1872-1881 (ὁ
 τόμος τοῦ 1871 δὲν ὑπάρχει). Ἐν Ἀθήναις, 1872-1882.
 Τόμοι 10 εἰς 8^{ον}. Ἐκαστος τόμος . . . » 3.—
 — 1882-1899. Ἐν Ἀθήναις, 1883-1900. Τόμοι 18 εἰς 8^{ον}.
 Ἐκαστος τόμος . . . » 3.—
- 'Ἐφημερίς Ἀρχαιολογική. Περίοδος Τρίτη 1883 κ. ἔ. Ἐκαστος τόμος. » 25.—
 Ἐκαστον τεύχος » 6.25

